

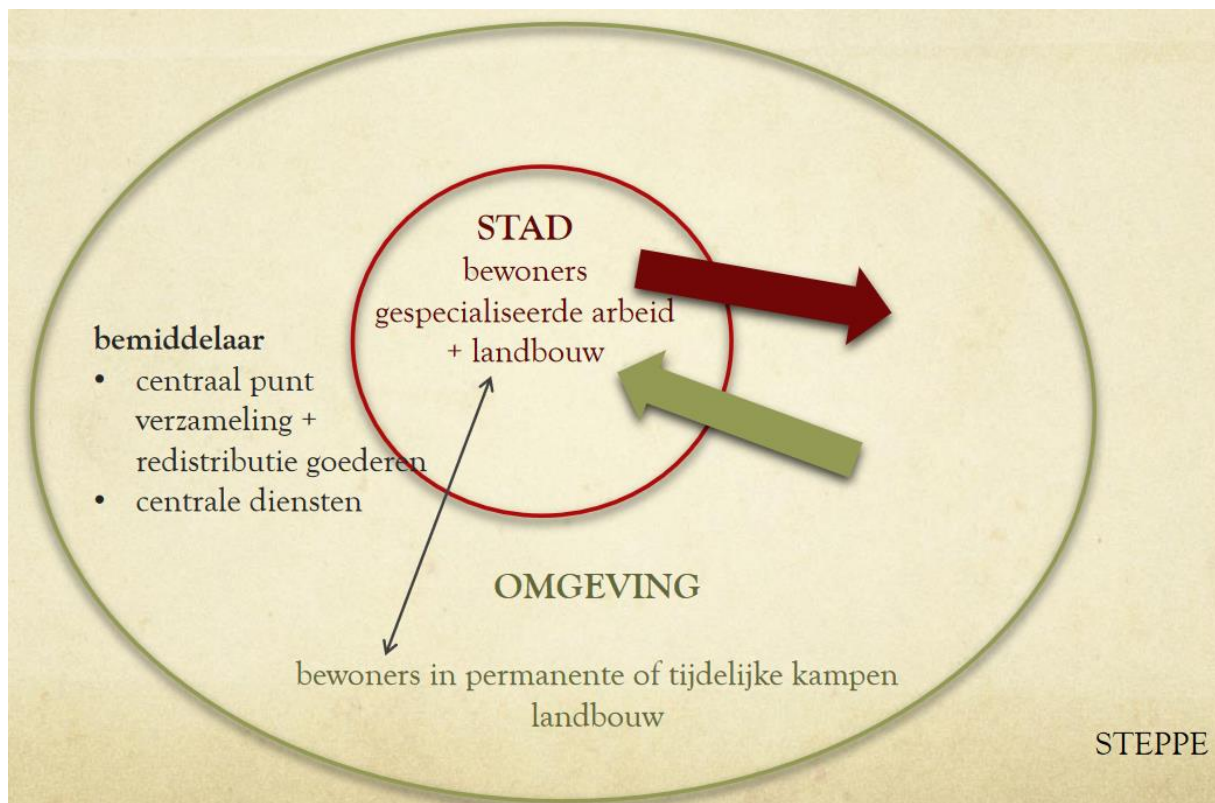
DEEL 1 Stadsstaten

Hoofdstuk 2: de oorsprong: het Uruk fenomeen

Rond het 4^{de} millennium is er een culminatie van culturele processen die leiden tot innovaties: steden, massaproductie niet gedecoreerd gebruiksardewerk, technologie (arbeidsspecialisatie), schrift en monumentale architectuur.

2.1. De oorsprong van steden

Eerst moeten we ons de vraag stellen: wat is een stad? Ten eerste: een stad kan niet bestaan in pure isolatie. Ze is er niet alleen om aan de noden van haar eigen bevolking te voldoen, maar ze is ook belangrijk voor mensen die rond de stad, in kleinere nederzettingen of steden, leven. De laatstgenoemde kunnen naar de steden gaan om specifieke voorwerpen te kopen, of om een beroep te doen op gespecialiseerde arbeid. De stad treedt dus op als bemiddelaar waarbij ze het centrale punt is waar goederen worden verzameld en gedistribueerd. Ook biedt ze centrale diensten aan. Een stad kan dus niet zonder zijn omgeving. Buiten de omgeving heb je dan nog de steppe die gevaarlijk en ongecontroleerd is. Onderstaande afbeelding is een weergave van deze alinea.



Tijdens het 4^{de} millennium was er een stedelijke revolutie. Er was een groei in het aantal en grootte van de nederzettingen in Centraal- en Zuid-Babylonië. Tijdens dit millennium groeide Uruk van 70 hectare naar 250 hectare en domineerde zo het landschap. Deze bevolkingsgroei heeft mogelijk meerdere oorzaken:

- A) een groei in de inheemse bevolking. Maar deze kan de ongeziene groei niet alleen verklaren.
- B) een toename in sedentarische van semi-nomaden.
- C) komst van uitheemse volkeren mogelijk door klimaatverandering of andere oorzaken zoals onderlinge conflicten.

Landbouw was de basis van de economie. Uruk had een gevarieerd ecologisch leefmilieu:

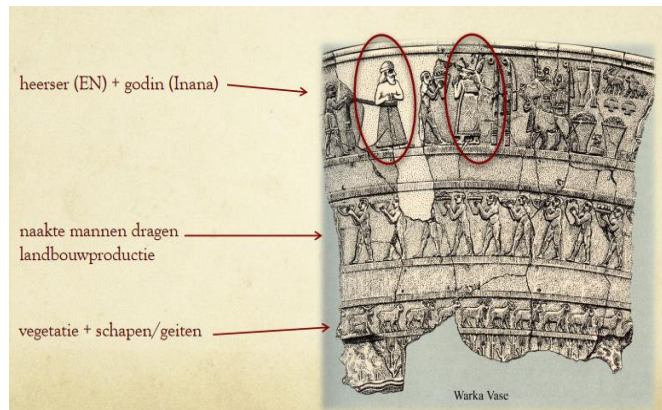
- A) de inwoners konden aan irrigatielandbouw (Eufraat) doen. Hierop teelden ze graangewassen en vruchten (bv: dadels).
- B) er was moerasland nabij de Perzische Golf. Hierop konden ze vissen, maar ook pluimvee en waterbuffels kweken.
- C) er was steppe waarop ze schapen en geiten kweekten. De inwoners jaagden hier ook op wilde dieren.

Dit bracht 4 gevolgen met zich mee.

- A) grote differentiatie aan voedsel: veel verschillende soorten vlees, graansoorten, vruchten, ...
- B) arbeidsspecialisatie: een deel van de bevolking legde zich toe op beroepen die niet te maken hadden met landbouw. Zo waren er mensen die gespecialiseerd waren in pottenbakken. Deze werden dan 'en masse' geproduceerd.
- C) technologische ontwikkelingen: zoals de ploeg. Deze was niet gemakkelijk om te gebruiken wat ook de arbeidsspecialisatie in de hand werkte.
- D) systeem van ruil. Landbouwers hadden producten nodig zoals klederen, potten, ... In ruil voor voedsel kregen ze deze.

Zoals eerder gezegd was er een massaproductie van producten. Hierbij enkele voorbeelden: gebruiks aardewerk (beveled-rim bowl), metaalproducten, cilinderzegels waarop een scene staat afgebeeld (zeer belangrijk voor de administratie, zie verder), weefproducten. Hierdoor was er nood aan autoriteit voor de organisatie van goederenruil.

Deze autoriteit had een ideologische basis nodig die gedeeld werd door participanten in het systeem. Anders zou de autoriteit niet geaccepteerd worden. Uruk vond deze ideologische basis in hun religie. De god van de stad ontving de goederen en verdeelde deze daarna opnieuw onder zijn inwoners. De tempel, het huis van een god, was hierbij het gebouw bij uitstek waar deze



verhandelingen konden plaatsvinden. In Uruk waren er twee tempels: Eanna (gewijd aan Inana, godin van de liefde oorlog en voortplanting) en Anu (Anu, god van de hemel). Beiden hadden een monumentale architectuur. Een Uruk vaas beeldt deze verhandelingen uit.

Eén persoon allen kon niet al deze taken uitvoeren waardoor er nood was aan een uitgebreide administratie. Deze hielden de inkomsten en uitgaven van goederen uit. De administratieve taak werd vervuld door het tempelpersoneel.

Door al deze beroepsspecialisatie was er een gelaagde samenleving ontstaan. In de tekst 'Standard List of Professions', een primaire bron, worden alle beroepen opgesomd met bovenaan het belangrijkste beroep: priester-koning. Hoe lager je beroep stond, hoe minder aanzien je had.

2.2 De ontwikkeling van het schrift en administratie

Omdat de administratie de uitgave en inkomsten van goederen moest bijhouden, hadden ze een manier nodig om dit gemakkelijker te doen verlopen: het schrift. De oudste vorm van schrift werd gevonden in Uruk en dateert uit 3300.

Voordat het schrift, werd er gebruik gemaakt van telstenen en zegels. Deze zegels werden aangebracht op potten en zo was het duidelijk dat de inhoud gecontroleerd was en dat alles aanwezig was. Deze zegels bevatten afbeeldingen zodat duidelijk was wie het gecontroleerd had. Er stond geen informatie op over de inhoud of hoe veel er in de potten zat.

Telstenen werden al gebruikt sinds het 9^{de} millennium. Ongeveer een millennium later werden deze in bullae gestopt. Dit waren holle bollen klei waarin er plaats was voor telstenen. Omdat bullae moesten kapotgemaakt worden, zochten ze naar een gemakkelijkere manier om de telstenen weer te geven. Op de bullae werden daarom tekens geplaatst die aangaven wat en hoeveel er in zat (bvb: 6 schapen).

Volgens één theorie maakte het gebruik van deze tekens, telstenen overbodig. In de plaats daarvan konden ze de tekens gewoon aanbrengen op kleitabletten via spijkerschrift. Een andere theorie zegt dat beide vormen tegelijk zijn ontstaan en dat de efficiëntste het heeft overleefd.

Voor het tellen gebruikten ze een zestigtallig en een 'dubbelzestigtallig' systeem. Om de goederen weer te geven, werd een pictogram weergegeven. Ieder pictogram stond voor 1 woord. Deze toonden geen verbinding met de gesproken taal. Deze noemen we logogrammen: één teken = één woord.

Pas later werden de tekens fonetisch en zo konden ook niet-materiale dingen weergegeven worden. Zo klonken 'riet' en 'terugkeren' hetzelfde. Voor beiden werd dan ook hetzelfde pictogram gebruikt. Via de context kon je dan achterhalen wat de betekenis ervan was. Later konden de tekens dan ook nog gebruikt worden als een lettergreep. Meerdere tekens vormden dan één fonetisch woord. Deze noemen we syllabogrammen: één teken = één lettergreep.

2.3 de "Uruk expansie"

Uruk had veel invloed op Zuid-Mesopotamië. Vele steden namen elementen van Uruk over zoals bullae, kleitabletten, pictogrammen, ... In Noord-Mesopotamië waren er ook elementen aanwezig, maar in mindere mate.

Mensen van Uruk trokken ook naar andere plaatsen en vestigden zich daar. Deze interactie zorgde ook voor een gedeeltelijke overname van de cultuur van Uruk, maar inheemse producten en culturen bleven wel bestaan.

Wat een veel belangrijkere verandering was, was de sociale evolutie die Uruk met zich mee bracht. Er was een stedelijke evolutie en er ontstond een hiërarchie binnen deze steden.

Waarom deze expansie plaatsvond, weten onderzoekers niet met zekerheid. Mogelijks was het omdat er een tekort aan hout, steen en metalen in Babylonië was. Anderen beweren dat de elite zich wou onderscheiden van het gewone volk en daarom op zoek ging naar exotische goederen zoals goud en zilver. Mogelijk is ook dat het idee van een god die macht had over meer dan een stad, een expansionistische gedachte heeft aangewakkerd.

2.4 de nasleep van Uruk

Het einde van de Uruk dominantie zorgde voor een herstel van de inheemse tradities en gebruiken. Ook werden er minderen contacten onderling gehouden tussen de verschillende steden.

Wat er precies in Uruk is gebeurd, is niet gekend. Wat we weten is dat de tempel van Inana geplunderd werd en met de grond gelijk gemaakt. Uruk was nog steeds een grote stad, maar andere Babylonische steden begonnen zich ook te ontwikkelen. De Uruk periode werd vervangen door de Jemdet Nasr periode.

Hoofdstuk 2: Case study “Het Schrift”

2.1 Herontdekking ONO

De eerste Europese reizigers trokken naar Perzië want in andere delen van het ONO stond niks meer rechtop. Dit komt omdat ze in Uruk bijvoorbeeld bouwden met leem en niet met steen. In Perzië was er de stad Persepolis waar er wel nog veel overblijfselen waren.

Persepolis (nu Takht-e Jamshid) was tussen 559 en 330 de hoofdstad van de Achaemeniden. Het was vooral een prestigestad met balzalen, paleizen, ...

In de wanden van de prestigegebouwen zagen de reizigers rare tekens die iets moesten betekenen. In 1621 bracht Pietro della Valle een eerste tekening van spijkerschrifttekens naar Europa. Hierin herkenden ze een wig-vorm in de tekens. -> cuneiform writing (van Latijns woord ‘cuneus’)

2.2 Carsten Niebuhr

Carsten Niebuhr (1733-1815) kopieerde lange inscripties in Persepolis en vatte de ontcijfering aan. Hij had enkele gegevens:

- A) koninginscripties uit Persepolis (Achaemeniden) -> verwezelijkingen van de koningen dus: propaganda
- B) monumentale inscripties op rotswanden (Naqsh-e Rostam)
- C) rotsreliëfs (Behistun inscriptie)


Deze Behistun inscriptie bestond uit drie teksten in verschillende talen en zal gebruikt worden om het spijkerschrift te ontcijferen.

2.3 Grotefend

Georg Friedrich Grotefend (1775-1853) start met de ontcijfering in 1802 ten gevolge van een weddenschap.

Hoe ging hij te werk?

- A) Hij kiest voor de Behistun tekst met het kleinst aantal verschillende tekens. = zelfde schrift als op Persepolis inscripties. Hij weet dat dit de taal en het schrift is van de Achaemeniden. De Achaemenidische koningen waren gekend uit Griekse bronnen, waardoor hij op zoek ging naar de namen van koningen in de Behistun tekst.

B) Woorscheidingsspijker:  hij stelt vast dat dit teken woorden scheidt. Dus gaat hij op zoek naar terugkerende woorden en woorden met dezelfde tekens maar met een ander einde (uitgang).

C) Stelt vast dat de schrijfrichting van links naar rechts is.

D) Doet een beroep op de Sassanidische inscripties die al ontcijferd waren door Silvestre de Sacy. Deze taal was verwant aan die van de Achaemeniden. Een typische formule binnen deze taal was “Koning X, zoon van Y, kleinzoon van Z”. Zo kan terugkerende groepen gaan herkennen.

A	↗	B	↗	C				
A	↗	zoon van	↗	C				
D	↗	B	↗	A	↗	E	↗	C
D	↗	zoon van	↗	A	↗	kleinzoon van	↗	C

E) Vormt door alle bovenstaande elementen een hypothese die lijkt te kloppen. Waarbij A = Cyrus. B = Hystaspes en D = Cambyses. Op basis hiervan kan hij elementen van deze namen identificeren en zo andere namen en woorden lezen.

F) Daarna kijkt hij naar formules of woorden tussen koningsnamen. Hij stelt vast dat eigennamen onveranderlijk zijn maar tussenwoorden wel een veranderlijke uitgang hebben. Hieruit concludeert hij dat het een taal is met verbuigingen.

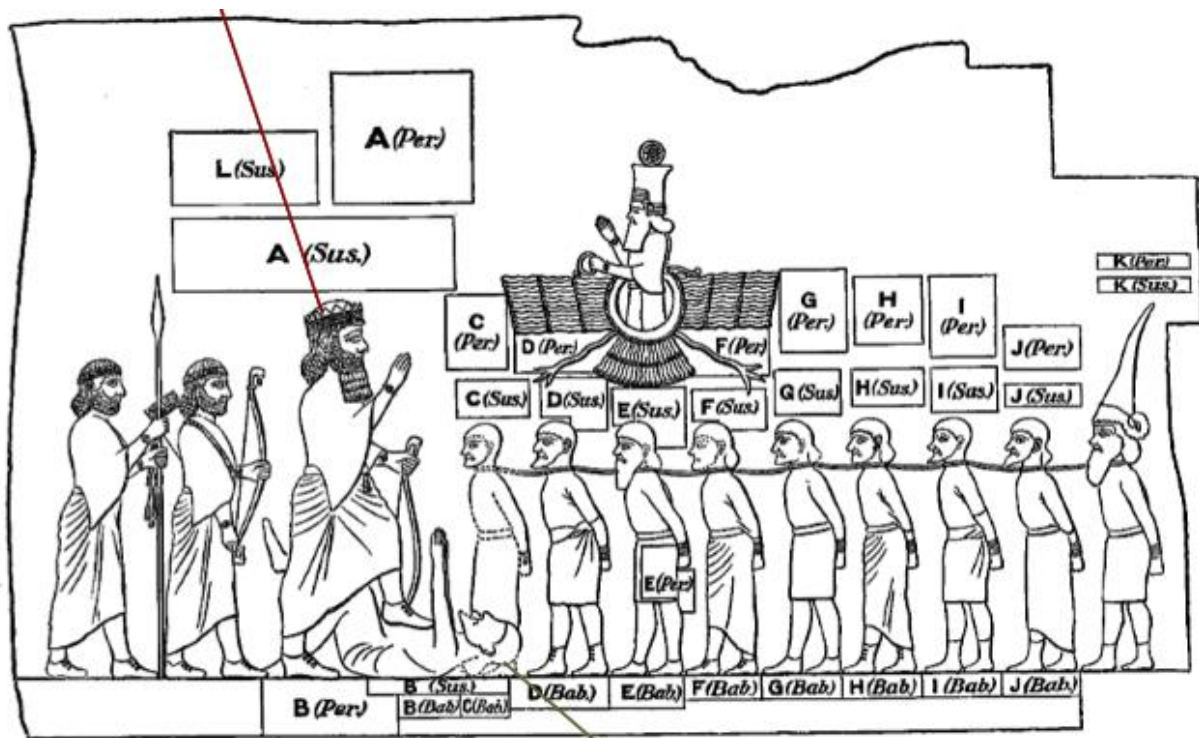
G) Hij identificeert de taal als Zend of Zand. Vernoemd naar de heilige geschriften van het Zoroastrisme. Hij plaatst de taal ergens tussen het Oud-Avestisch en Jong-Avestisch waarin de heilige geschriften waren geschreven. Nu kan hij beginnen vergelijken.

H) Op basis hiervan vindt Grotefend het woord voor koning.

I) Hij publiceert zijn bevinden, maar niemand is echt geïnteresseerd. Het zal Rawlinson zijn die met de pluimen gaat lopen.

2.4 Sir Henry Rawlinson

In 1835 kopieert Sir Henry Rawlinson de gehele Behistun inscriptie met touwen en ladders.



Het reliëf wordt ontcijferd. De grote man is koning Darius die zijn vijand (Smerdis) vertrappelt. Achter Darius staan zijn boog- en speerdrager. De andere personages zijn aan elkaar geketend.

Darius was in feite niet de troonopvolger toen Cambyses II stierf want Smerdis werd koning. Darius was wel getrouwd met twee zusters van Smerdis. Darius verspreidde geruchten dat Smerdis een bedrieger was, een magiër die het hof infiltreerde. Zo kon hij zijn staatsgreep legitimeren als schoonzoon zijnde.

In 1838 ontcijferde Rawlinson het Oud-Perzisch. Hij baseerde zich op Grotefend's basiswerk, de koningsnamen gekend uit Griekse bronnen, talrijke formules en herhalingen en door te vergelijken met het verwante Avestisch. In 1846 publiceerde hij zijn bevindingen.

Het Oud-Perzisch spijkerschrift bestond uit 36 tekens (deels syllabisch, deels alfabetisch) en 5 logogrammen. Het schrift was een soort van prestige-project. DUS: weinig teksten in dat schrift + het werd niet dagelijks gebruikt. MAAR: het is de sleutel geweest voor de ontcijfering van andere spijkerschriften.

2.5 Ontcijfering andere Behistun inscripties

In het midden van de 19^e eeuw vatten Henry Rawlinson, Edward Hincks, Julius Oppert en William Henry Fox Talbot de ontcijfering aan van de twee andere Behistun inscripties.

De tweede tekst bevatte een beperkt aantal verschillende tekens, ongeveer 100 à 200. Het was een deels syllabisch en logografisch schrift en werd toegeschreven aan Meden of Scythen. Het probleem was dat het een geïsoleerde taal was, dus moeilijk te ontcijferen. Deze tweede tekst was er zodat het volk het ook kon begrijpen wat er geschreven stond in de eerste tekst.

De derde tekst bestond uit meer dan 500 verschillende tekens. Het schrift werd ook gevonden op tabletten uit Mesopotamië. Uiteindelijk zal de ontcijfering de sleutel vormen tot de cultuur van Babylonië en Assyrië. De derde tekst bevatte een formele gelijkenis met tekens uit de tweede tekst. Het voordeel van deze tekst was dat het geschreven in de Babylonische taal en deze is verwant aan veel andere talen zoals het Hebreeuws.

2.6 Spijkerschrift ontcijferd!

In 1857 werd er een test uitgevoerd om te bepalen of het spijkerschrift wel ontcijferd was. In Londen werden Rawlinson, Hincks, Oppert en Talbot apart opgesloten en ze kregen elk dezelfde octogonale prisma van Tiglat-pileser I. Pas wanneer ze elk onafhankelijk de prisma hadden vertaald, mochten ze hun individuele kamer verlaten. Wat bleek was dat de 4 vertalingen gelijklopend waren.

-> Spijkerschrift wordt beschouwd als 'ontcijferd'.

Hoofdstuk 3: Competing City-States: The Early Dynastic Period

Op het einde van de Uruk periode begonnen mensen weer hun lokale tradities te gebruiken en stopten ze met schrijven. In Zuid-Mesopotamië was dit anders. Het aantal teksten steeg sterk wat ervoor zorgt dat we nu de politieke en culturele evolutie van de stadstaten in beeld kunnen brengen. Deze Vroeg-dynastieke periode wordt soms nog onderverdeeld, maar dat heeft weinig historisch belang.

3.1 Geschreven teksten en hun historisch gebruik

De geschreven teksten kunnen opgedeeld worden in verschillende genres. De administratieve documenten waren het meest aanwezig, maar we hebben ook koninklijke inscripties en politieke- en literaire verhalen (post factum geschreven).

Om de politieke geschiedenis te bestuderen, zijn de koninklijke inscripties het meest interessant. In het begin stond er enkel maar de titel en naam van de koning, maar later voegden koningen daar korte uitspraken aan toe. Een VB: het toevoegen van het waarom de tempel, grenssteen, ... gemaakt werkt. Dit zorgt ervoor dat we belangrijke informatie krijgen over de koning als bouwer en als krijger. Deze koninklijke inscripties waren veelvuldig aanwezig in Lagash waarbij de oorlog met Umma wordt uitgelegd (Zie Case Study).

Een voorbeeld van een politiek en historisch verhaal is de Sumerische Koningslijst. Het bevat alle namen van de heersers sinds de schepping van de wereld. Deze is dus historisch weinig betrouwbaar want zo bevat het bijvoorbeeld de naam van een koning genaamd 'Hond' die 3600 jaar lang regeerde. De koningslijst is wel interessant omdat het historici een kijk geeft op de ideologie van koningschap onder de Sumeriërs:

- A) koningschap is onafhankelijk concept.
- B) de politieke macht van de koning wordt aan hem gegeven door de goden.
- C) wordt van ene stad op andere stad overgedragen na de dood van een koning.
- D) ononderbroken en rechte lijnige sequentie van vorsten.
- E) er is nooit een periode geweest zonder een vorst of met meer dan één vorst.
- F) onmogelijke regeringslengtes.

>< realiteit: verschillende vorsten regeerden tegelijkertijd over verschillende stadstaten.

Een ander voorbeeld van Sumerische literaire teksten zijn de verhalen over Vroeg-dynastieke koningen uit het 3^e en 2^e millennium zoals Enmerkar, Lugalbanda en Gilgamesh. Ze bevatten een erg gedetailleerd verslag over verre militaire campagnes, conflicten en hun avonturen. Ze zijn niet betrouwbaar als historische bron, maar geven informatie over hoe de Sumeriërs keken naar hun verleden.

3.2 Politieke ontwikkelingen in Zuid-Mesopotamië

In Babylonië waren er ongeveer 35 stadsstaten verdeeld over Sumer en Akkad. Hieronder wat info over de mensen die er leefden.

Ze waren tweetalig en spraken zowel Sumerisch als Akkadisch. Er was wederzijdse beïnvloeding tussen de twee op zowel vocabulair als grammatisch vlak. Hun schrijftaal was het Sumerisch (dit komt omdat het een logografisch schrift was en iedereen was in staat om dit te leren), de bevolking was tweetalig en er waren lexicale lijsten (soort van woordenlijsten) aanwezig in de samenleving. Er was geen culturele verdeeldheid tussen de twee bevolkingsgroepen.

In het begin van het 3^{de} millennium was er een bevolkingsgroei door: groeiende inheemse bevolking en immigratie/sedentarisatie van semi-nomadische groepen.

Door de groeiende bevolking werden er meer steden gebouwd, werden deze ook groter en steeg hun aantal inwoners. Dit zorgde ervoor dat er nood was aan meer cultivatiegebied waarop ze landbouwgewassen konden oogsten. Hierdoor werden de buffers tussen de stadsstaten kleiner.

Dit alles werd nog in de hand gewerkt door een toenemend droger klimaat. Het zorgde ervoor dat de zeespiegel zakte en dat het rivierennet kleiner werd. Al deze veranderingen zullen gevolgen met zich mee brengen:

A) secularisatie van de macht: voordien dacht de bevolking dat steden de verblijfplaatsen van goden waren. De tempel was daarom de dominante instelling die ook instond voor het stapelen en redistributie van goederen. Wie aan het hoofd stond van de tempel was dan ook de leider van de stad.

Door de expansie van steden en landbouwgebied kwamen er interstedelijke oorlogen. Dit bracht de noodzaak aan een militaire leider (lugal). Een volksvergadering koos hierbij een oorlogsleider die autoriteit krijgt op tijdelijke basis. Dit was een vorm van primitieve democratie. Omdat de oorlogen blijven aanhouden wordt het uiteindelijk een permanent beroep die uiteindelijk dynastiek zal worden met overerving van de macht. (VANDAAR: Vroeg-dynastieke periode)

Hierdoor zit je met twee machtsbasisen tussen de priester-leider, gekozen door god en leider van de tempel versus de oorlogsleider, gekozen door het volk en leider van het paleis. Deze éénmaking tussen de twee machtsbasisen was niet makkelijk.

Uru'inimgina van Lagash (2400 v.Chr.) slaagt erin om de stadstaat te reorganiseren. Hij brengt fundamentele wijzigingen aan in de administratie. De controle over het land in bezit van de koning en familie komt in handen van de stadsgod Ningirsu en zijn familie. Daarnaast worden Uru'inimgina en zijn vrouw hoofdadministratoren. Dit zorgt ervoor dat:

- 1) de centralisatie van de macht bij de koninklijke familie terecht komt.
- 2) er een opheffing is tussen de scheiding van religieuze en seculiere macht.
- 3) de koning regeert bij gunst van de god.
- 4) de koning controleert dus alle bezig.

B) diplomatieke relaties: deze werden gesloten tussen stadsstaten. Hierdoor vonden er onderlinge huwelijken plaats en werden goederen uitgewisseld. De stadsstaten stonden vooral in contact met de Indusvallei (via de Perzische golf) en Elam (over land). Dilnum was het handelscentrum voor goederen over zee. Enkele vb. van goederen: koper uit Oman, kornalijn uit Indusvallei en lapis lazuli uit Afghanistan. Deze luxegoederen zijn dan ook terug te vinden in koningsgraven (koningen werden trouwens ook nog begraven tezamen met bedienden die vermoord werden om de koning te vergezellen in het hiernamaals).

C) grensconflicten: hiervan is het grensconflict tussen Lagash en Umma het bekendste voorbeeld (zie Case Study).

D) ontstaan regionale coalities (vanaf 2600 v.Chr.): omdat stadsstaten onderling aan het vechten zijn, gaan sommige zich groeperen in verschillende en veranderlijke coalities om zichzelf en bondgenoten te verdedigen. Hierbij is de titel "koning van Kish" belangrijk. Het werd niet enkel gebruikt voor koningen van de stadstaat Kish, noch betekent het koning van heel Babylonië. Het was eerder een prestigieuze titel. Het weerspiegelde autoriteit op basis van militaire macht van koningen die regionaal aanvaard worden.

Toch was er een soort van religieuze unificatie (syncretisme). Elke stad had zijn stadsgod en familie waarbij er een hoofdtempel was voor de stadsgod en bijtempels en kappellen voor andere goden. Deze stadsgoden werden

samengebracht in het pantheon o.l.v. Enlil. Nippur was het centrum van deze eengemaakte cultus.

E) culminatie van oorlogen: dit zal leiden tot een eenmaking onder Lugalzagesi (2350 v.Chr.). Hij was heerser van Umma en veroverde heel Sumer tot Kish in het noorden. Van Uruk maakte hij zijn hoofdstad. Hijzelf gaf aan dat hij heerste van de onderste tot de bovenste zee (Perzische golf tot Middellandse Zee, vergelijkbaar met de Vruchtbare Sikkel.)

3.3 Het bredere Nabije Oosten

Kwam niet aan bod in de les, eens lezen. Komen voornamelijk elementen uit verschillende lessen aan bod die terloops werden vermeld.

3.4 De Vroeg-dynastieke samenleving

De maatschappij was opgedeeld in huishoudens (é). Dit waren entiteiten die groter waren dan één enkele familie, zo behoorden er ook knechten, dienaren, ... en hun familie erbij. Zij vormden een economisch onafhankelijke groep van verwanten.

Deze huishoudens waren dus autonome eenheden van productie en consumptie. Ze bezaten land, vee, werktuigen, arbeiders, landbouwers, ... De huishoudens op zich waren niet gespecialiseerd, maar de arbeiders mogelijks wel (zoals landbouwers). Een huishouden was in hoge mate autarkisch.

Daarnaast waren ze hiërarchisch georganiseerd. De arbeider, die dus onderaan de hiërarchie stonden, waren afhankelijk van het huishouden. Ze voerden repetitieve arbeid uit zoals weven en malen voor vrouwen en moesten dagelijkse quota's halen. Dit leidde vaak tot fysieke letsels. Hun loon bestond uit rantsoen zoals gerst, bier, wol, olie,... De zwakkeren (weduwen) en 'onproductieven' (kinderen) konden door het toetreden tot een huishouden toch op een basisonderhoud rekenen.

Zowel de tempels (é inana) als paleizen (man: é-lugal, vrouw: é-mi) hadden huishoudens. De individuele leden van de stedelijke elite hadden er ook: é PN. Een huishouden kon groot of klein zijn en kwam zowel voor in de stad als op het platteland.

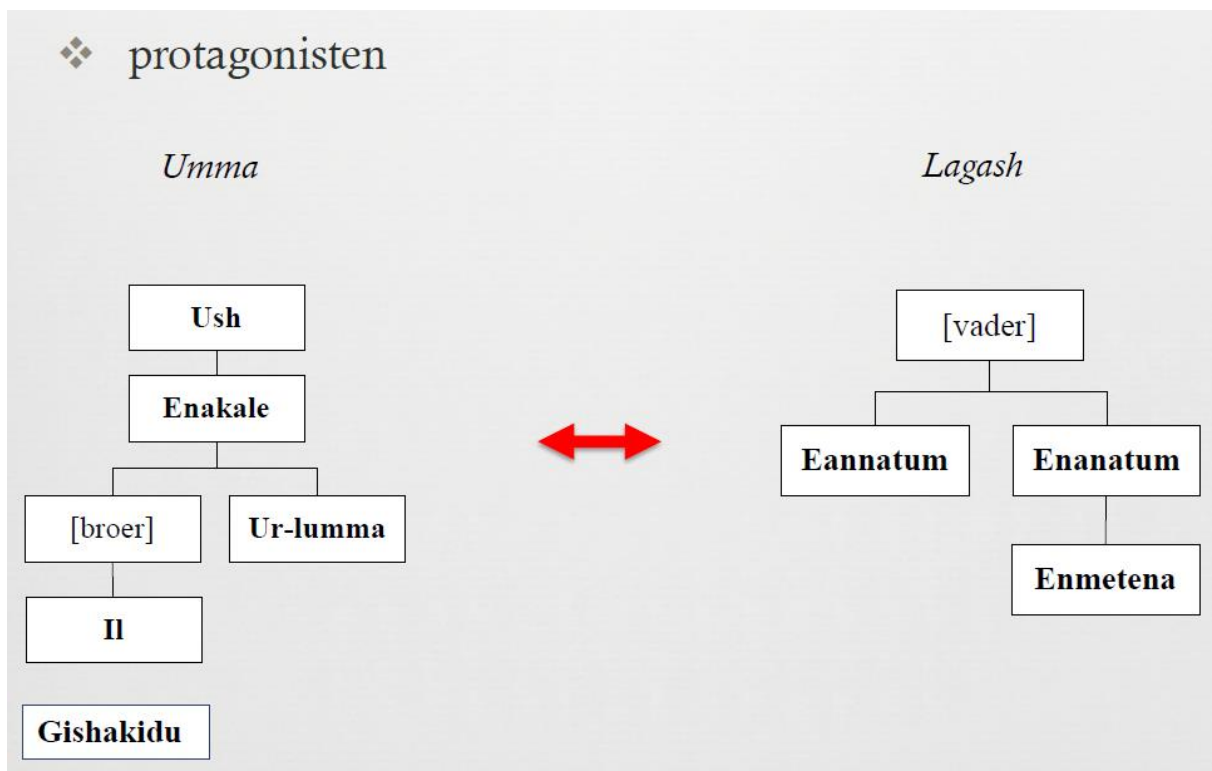
3.5 Geschreven cultuur

Kwam niet aan bod in de les, eens lezen. +- hetzelfde als de eerste case study.

Hoofdstuk 3: Case study “Conflict tussen Lagash en Umma”

Het grensconflict tussen Lagash en Umma zal 150 jaar duren (2500 – 2350 v.Chr.). De stadsgod van Girsu en Lagash was Ningirsu en de stadsgod van Umma was Shara.

Het conflict gaat over het district Gu’edena (letterlijk: de hoek van de steppe). Het was een belangrijk landbouwgebied en in dit district vond ook het kanaalbeheer plaats. Van het conflict zijn er 3 bronnen gekend vanuit het perspectief van Lagash en één vanuit het perspectief van Umma. We behandelen eerst die van Lagash.



1. Bronnen van Lagash

1.1 kegel van Enmetena

Op deze kegel wordt vermeld dat Enlil, vader van de goden, de grens tussen Ningirsu en Shara bepaalde. De stadsstaten waren dus bepaald door de goden. Ishtaran, koning van Kish, plaatste een grenssteen en monumenten. Ush, koning van Umma, brak de grenssteen af en trok het gebied van Lagash binnen, maar wordt overwonnen door Ningirsu die het strijdniet (!) over hem uitwierp. Eannatum van Lagash en Enakale bepaalden opnieuw de grens.

Hierbij is de ondertoon: de koningen van Umma braken de bepalingen van de goden (hoe durven ze!).

Eannatum verlengde het Inun kanaal in het district waardoor er een strook land van Lagash in het gebied van Umma kwam te liggen. Dit land werd bepaald als ‘niemands land’. Umma mocht het land bewerken maar moest pachtgeld betalen (wat ze niet zullen doen). Het Inun

kanaal werd de grens en Eannatum plaatste er een grenssteen, bouwde er tempels en plaatste de grenssteen van de koning van Kish terug.

Ur-Lumma betaalde de pacht niet, vernietigde de grenssteen en monumenten en veegde de oeverwal van het Inun kanaal weg. Hij streed tegen Enanatum. Enanatum stierf en Enmetena slaagde erin om Ur-lumma te verslaan.

Il, neef van Ur-Lumma, veroverde Umma en betaalde een klein deel van de schuld en vernietigde opnieuw de overwal van het Inun kanaal. Enlil en Ningirsu stopten Il, zegenden Enmetena en vervloekten al wie in de toekomst de grens zal schenden.

1.2 gierenstèle van Eannatum

Gedenkt de overwinning van Eannatum van Lagash over Umma in woord en beeld. De stèle heeft twee kanten: een mythologische en historische.

A) mythologische kant (2 registers): je ziet Ningirsu met scepter en adelaar met leeuwenhoofd met daaronder een strijdnet met naakte lijken.

B) historische kant (4 registers): Eannatum leidt falanx met soldaten in de strijd. Op een ander register zijn er gieren afgebeeld met hoofden van soldaten van Umma in hun bek. Een nog andere beeldt marcherende soldaten met speren af die achter de koning, in een strijdswagen met speer, staan. Het laatste register toont een stapel lijken.

1.3 grenssteen van Enmetena

Deze werd pas zeer recent ontdekt in de reserves van het British Museum. Het beschrijft het hele verhaal van het conflict. "Nadat Il van Umma de overwal, grensstenen en monumenten vernietigd had, installeerde Enmetena een nieuwe grenssteen."

De grenssteen bevat archaïserende schrifttekens wat ervoor zorgt dat de tekst er oud en gezaghebbend uitziet. -> dit is van oudsher de grens! Daarnaast wordt Shara geschreven in gebroken en onleesbare tekens terwijl Ningirsu met drie 'dingir' tekens uitgedrukt wordt (super super super God Ningirsu).

De grenssteen is gemaakt uit zeer harde kalksteen waardoor het onverwoestbaar is en onmogelijk te overschrijven. Ze werd geplaatst op een sokkel op de overwal waardoor ze zichtbaar is van ver. Er zijn sporen aanwezig van decoratie op de top van de steen: mogelijk strijdnet? Ook sporen van geweld zijn aanwezig: pogingen tot verwoesting of vernieling.

2. Bron van Umma

2.1 knots van Gishakidu

Lang werd gedacht dat het een vaas was waardoor ze omgekeerd tentoongesteld werd in het British Museum. Een ander object uit Yale gaf inzicht dat het een hoofd van een knots betreft. Ook hier is er op geschreven. "Nadat Enmetena een nieuwe grenssteen geïnstalleerd had, werd deze beschadigd door Umma en plaatste Gishakidu de oude grensstenen en monumenten terug."

Op de top van de knots van Yale is er een strijdnet in klei zwart gekleurd. Sporen tonen aan dat het exemplaar in het British Museum ook een strijdnet decoratie had.

3. Symboliek strijdnet

Het strijdnet werd gebruikt door goden om hun vijanden te vangen en immobiliseren. Zo kon de genadeslag toegediend worden met de knots. Op de gierenstèle houdt Ningirsu het strijdnet met dode vijanden vast. Ur-Lumma moet eed zweren dat hij nooit nog de grensmonumenten zal verwijderen noch de loop van irrigatiekanalen wijzigen. Anders mag het Grote Strijdnet van Enlil over Umma neerkomen.

4. Plaquette van Ur

Hierop zijn er twee rituelen te zien.

A) eerste ritueel: deze vindt plaats in het hart van de stad nabij de tempel van de maangod.

B) tweede ritueel: deze vindt plaats aan de grens van het landbouw gebied gecontroleerd door de stad. Er worden bokjes geofferd bij de grensstenen & poort.

De twee rituelen waren gelinkt door een processie. Hierdoor werd het territorium van de stadsstaat gemarkeerd. Op het tweede ritueel is ook een biddende vrouw met hoge status te zien. We weten echter niet wie zij is.

5. Sykes-Picot Agreement

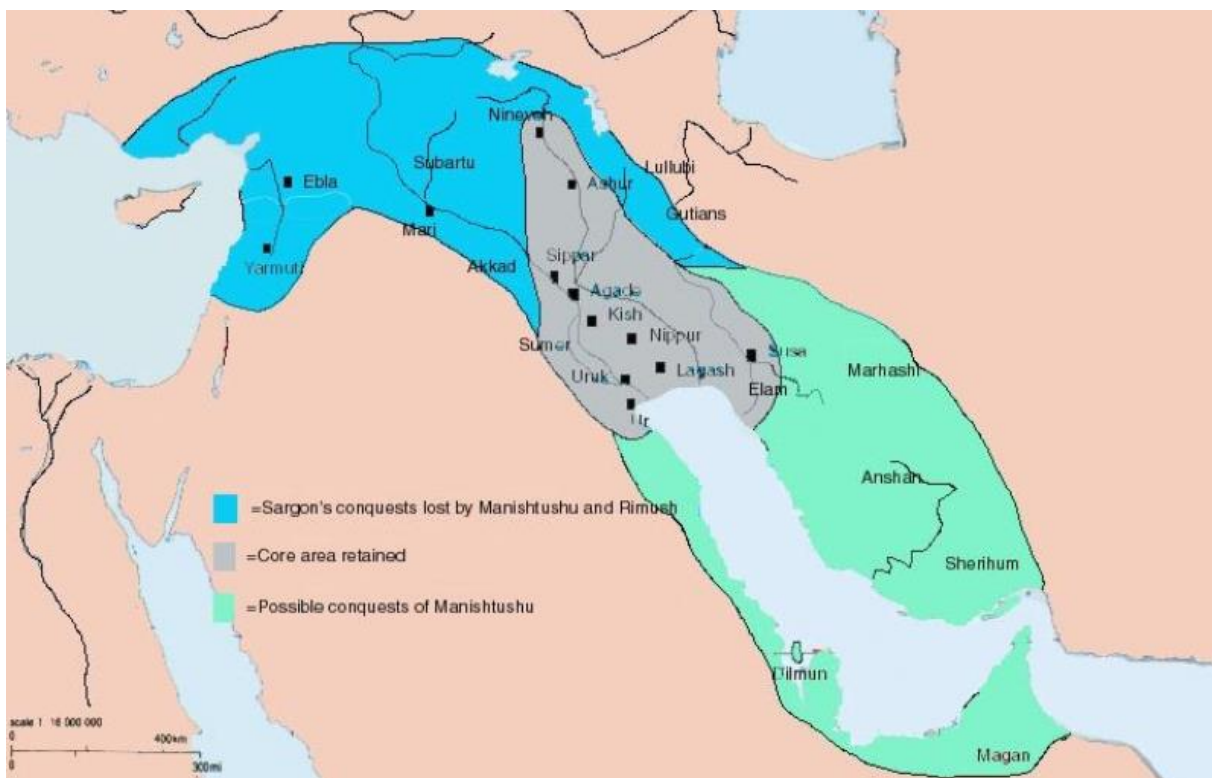
Deze werd gesloten in 1916 tussen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Hierin werd op ondoordachte manier grenzen getrokken in het Midden-Oosten om zo de invloedssferen van Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk te bepalen. Ze hielden geen rekening met bepaalde bevolkingsgroepen zoals de Koerden die daar nu nog altijd last van ondervinden.

De gelijkenis met de grensconflicten: ook tijdens de vroeg-dynastieke periode werden grenzen getrokken door koningen op ondoordachte wijze (denk bvb aan Umma die pacht moet betalen). Dit leidde ook tot oorlogen.

Hoofdstuk 4: Politieke centralisering in het late 3^{de} millennium.

Centralisatie kwam er onder twee rijken in het late 3^e millennium: het rijk van Akkad in Noord-Babylonië (2288-2150) en een rijk in het zuiden genaamd UR III (2110-2003).

4.1 de Koningen van Akkad



Het rijk van Akkad strekte zich dus van de Middellandse Zee tot en met de Perzische golf. We hebben verschillende bronnen over deze periode. De eerste zijn administratieve bronnen geschreven in het Akkadisch. Ze werden wijd verspreid teruggevonden en waren onderdeel van de officiële administratie. Het toont aan dat de scribale praktijk werd verspreid in het rijk.

De tweede soort bronnen zijn literaire bronnen waarvan koninginscripties. Deze zijn geschreven in het Akkadisch en soms is er een Sumerische vertaling bij. De inscripties gaan over de militaire veroveringen en het bouwen van monumentale bouwwerken. Daarnaast doen jaarnamen ook hun intrede waarbij een jaar een naam kreeg van een gebeurtenis. Zo krijgen we als historici een inzicht in wat de koning een belangrijke gebeurtenis vond. Een derde soort literaire bron zijn de religieuze hymnen geschreven door Enheduanna, dochter van Sargon (zie CASE STUDY). De laatste soort zijn politieke en historische verhalen en legendes. Deze zijn natuurlijk deels fictie en stellen de koningen in een positief daglicht zoals de Sargonlegende. Pas later, in het eerste millennium, worden ze ook bekritiseerd voor hun militaire campagnes en zelfverrijking.

Sargon was een gewone man die in Kish de macht greep. Hij kreeg de naam Sharru-kin, wat 'koning is legitiem' betekent en werd daarnaast ook koning van Kish en hierdoor zogezegd van de wereld. Later, onder Naram-Shin, wordt de koning ook de koning van de vier wereldhoeken. Ondanks dat Sargon van Kish was, stichtte hij een nieuwe hoofdstad genaamd Akkad ergens rond hedendaags Bagdad. Hij overwint Lugalzagesi en verovert zo Zuid-Mesopotamië. Daarna verovert hij gebieden in het noorden en oosten. Op de kaart op de vorige pagina is het groene gebied waar er raids plaatsvonden om luxeartikelen te verkrijgen.

Omdat hij meerdere voormalige onafhankelijke stadstaten veroverde, moeten deze geïntegreerd worden in het rijk. Dit gebeurt op drie vlakken:

A) politiek: de heersers van de stadstaten worden gouverneurs (ensi). Ze blijven dus aan de macht in hun stadstaat, maar moeten verantwoording afleggen aan de koning van Akkad. Dit systeem werkte niet goed want de gouverneurs wilden al snel weer onafhankelijk worden. Daarnaast ging hij ook diplomatieke relaties aan door middel van dynastieke huwelijken.

B) administratief en economisch: er kwam een systeem van belastingen waarbij iedere regio een deel van hun inkomsten moesten afstaan; aan Akkad of aan de bureaucratie van de staat. Land van voormalige stadsheersers werd geconfisqueerd of 'aangekocht' maar dan voor een zeer lage prijs. De koningen gaven dan deze stukken land aan getrouwen. Dit was een bron voor oppositie tegen de regeerders van Akkad.

Op administratief vlak werd er gebruik gemaakt van een standaard systeem voor gewichten en volumes. Jaarnamen werden ingevoerd en Akkadisch werd de taal voor de officiële administratie.

C) ideologisch: de cultus werd gelinkt aan het koningshuis. Koningsdochters werden hogepriesteressen in cultussen in zuidelijke steden. Zo werd Enheduanna, dochter van Sargon, de hogepriesteres van de maangod in Ur. Zij schreef meerdere religieuze hymnes (zie CASE STUDY). Een andere centralisatiepoging van de ideologie was dat Naram-Sîn zich liet vergoddelijken na het neerslaan van rebellen in het zuiden.

De koningen werden verheerlijkt via de kunsten. Typische kenmerken waren: verfijning, naturalisme en spontaneïteit. Daarnaast werd er ook gebruik gemaakt van een technologische vernieuwing: 'verloren-was-techniek'. Een voorbeeld hiervan is de Stele van Naram-Sîn. Hij wordt groot voorgesteld, vertrappelt de vijanden, heeft de kroon aan van de goddelijkheid, ... Zelf het schrift vertoonde een hoge graad van elegantie.

Maar ook het rijk van Akkad ging uiteindelijk onder. Er speelden zowel interne als externe factoren een rol.

A) interne factoren: zoals eerder gezegd kwam er militair verzet en onafhankelijkheidsdrang in Zuid-Mesopotamische steden onder leiding van de gouverneurs, de vorige heersers over de onafhankelijke stadsstaten. Hierdoor werd ook het gecentraliseerd gezag niet aanvaard.

B) externe factoren: er was een militaire dreiging vanuit Marhashi wat leidde tot de slag bij Akshak.

De belangrijkste dreiging kwam van het volk uit de bergen in het oosten, genaamd de Guti. Tijdens de laatste koning zijn regeerperiode was dit volk al volop aan het migreren en dat verliep niet altijd vredevol.

Hierdoor kwam er opnieuw fragmentatie. De Guti namen steden in Zuid-Mesopotamië over en noemden zichzelf de erfopvolgers van de Akkadische dynastie. Andere stadstaten worden opnieuw onafhankelijk zoals Lagash met de heerser Gudea. In Akkad zelf blijft de Akkadische dynastie aan de macht.

Buiten Babylonië worden er nieuwe stadstaten gevormd waaronder koninkrijken zoals Nawar, dynastieën van generaals in Mari, of het Awan Rijk o.l.v. Puzur-Inshushinak in Susa. Onder de laatstgenoemde kwam er een nieuwe schrift genaamd het lineair Elamitisch, wat nog altijd niet ontcijferd is.

Hoofdstuk 4: Case Study: Enheduanna en de religieuze hymnen.

Zoals eerder vermeld was Enheduanna de dochter van Sargon. Ze kreeg de functie als hogepriesteres van de maangod in Ur. Hier schreef ze drie hymnen aan Inana, drie hymnen aan Nanna en de Sumerische Tempelhymnen. Deze laatste zijn een collectie van 42 hymnen aan diverse tempels en hun goden. Het was de eerste poging tot een systematische ideologie (creëren van een religieuze eenheid in het rijk).

Het is zeer waarschijnlijk dat Enheduanna niet haar echte naam was. Ook valt het te betwijfelen of ze deze hymnes zelf heeft geschreven, maar dat is niet van belang. Belangrijker is de invloed van deze hymnes op het Akkadische Rijk en op Nippur in de 18^e eeuw.

Zo schreef Enheduanna de verheffing van Inana. Het begint met een lofzang waarin Inana wordt voorgesteld als godin van de strijd die de mensheid straft (in dit stuk worden de goden Inana, Sumerische godin, en Ishtar, Akkadische godin, verenigd). Daarna volt er een relaas in eerste persoon over haar verbanning uit Ur na rebellie door de gouverneur van Uruk tegen Rimush. Hierdoor besluit Enheduanna hulp te vragen aan Inana door haar kosmische krachten op te sommen. Ze spreekt Inana aan in het Sumerisch, een verfijnde en moeilijke taal, ondanks dit niet haar moedertaal is. Inana grijpt in en Enheduanna mag Uruk weer binnen.

Deze hymnen waren belangrijk omdat ze ten eerste de ideologische eenheid in Akkad probeerden te realiseren. Daarnaast waren ze ook belangrijk voor Nippur in de 18^{de} eeuw.

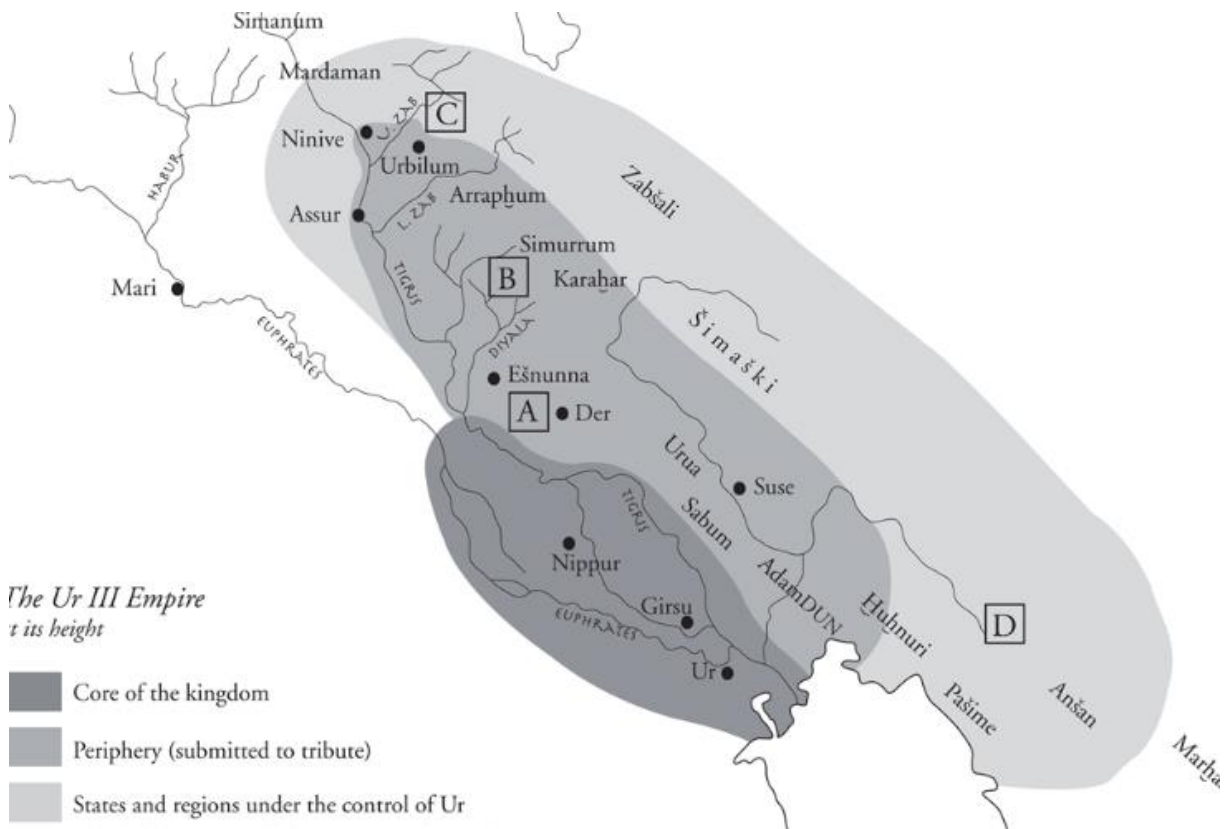
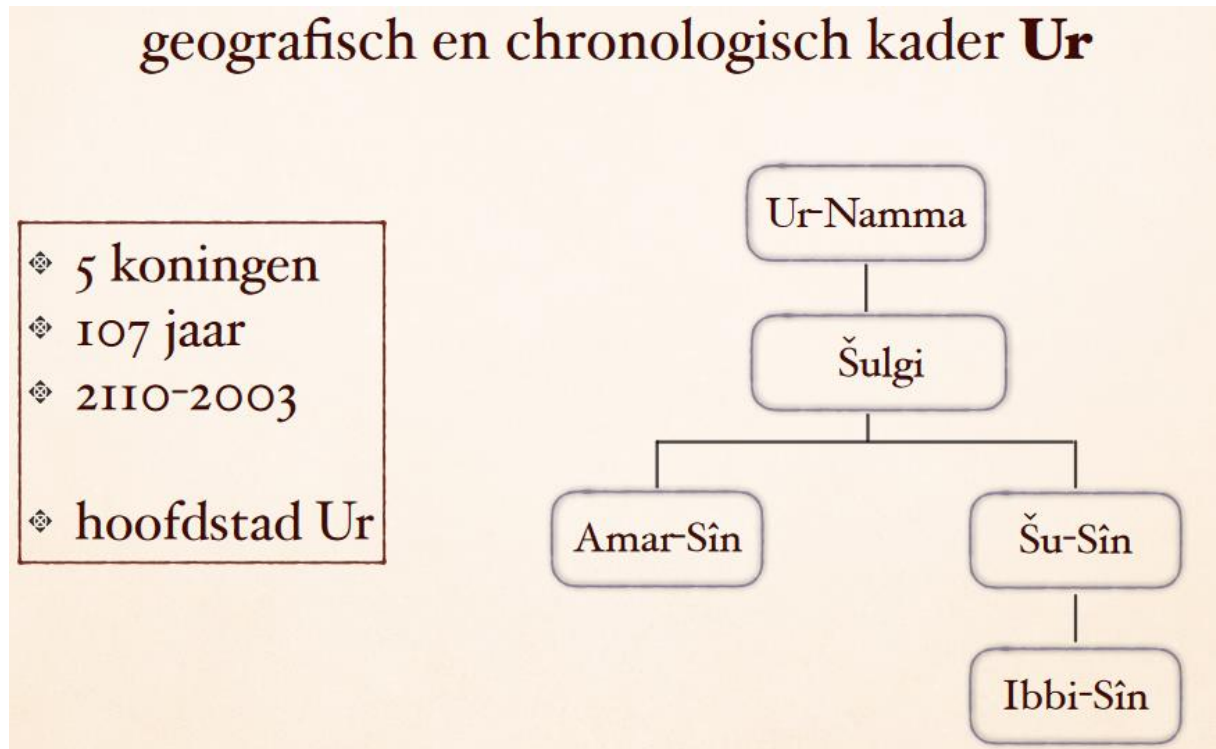
Nippur verkeerde toen in crisis. Ze besloten om het spijkerschrift en het Sumerisch te verplichten in het onderwijs. In de latere studies kwamen dan de hymnen aan bod, waaronder die van Enheduanna. Zo proberen ze ook een identiteit te krijgen door te verwijzen naar een artificiële eenheid in het vroegere rijk van Akkad. Deze hymnen stonden dus symbool voor een eenheid die er nooit was, maar die wel Nippur een Sumerische identiteit gaf. Daarnaast was het ook het verantwoordingsverhaal voor het leren van het Sumerisch. Ondanks dat het niet Enheduannas moedertaal was, kon ze deze toch vloeiend schrijven. Dat betekende dat je het Sumerisch na hard studeren kon beheersen.

Het belang van Enheduanna was dus in een notendop:

- het creëren van eenheid ten tijde van crisis (ook al was er geen eenheid in het rijk van Akkad)
- het beheersen van het Sumerisch (Enheduanna had het Akkadisch als moedertaal, maar was toch vloeiend in het Sumerisch)
- ze was een vrouw en de godin van de geletterdheid was ook een vrouw

Het maakt dus in feite niet uit of Enheduanna de schrijfster was van de hymnen. Er kan ook een parallel getrokken worden met vandaag: het Vlaams kanon (teruggrijpen naar artificiële eenheid ten tijde van crisis.)

4.2 de Derde Dynastie van Ur



Het rijk van Ur was minder groot dan dat van Akkad. We hebben verschillende bronnen over deze periode. De eerste soort bronnen zijn van administratieve aard. We hebben meer dan 100.000 tabletten gerelateerd aan de staat en haar huishoudens. Deze zijn allemaal in het Sumerisch geschreven. Ondanks dat ze veel informatie bieden, geven ze toch een vertekent beeld. Zo zijn allemaal geschreven door de staat en weten we dus niets over bijvoorbeeld de privé-economie.

De tweede soort bronnen zijn van literaire aard. Het betreft koningsinscripties, geschreven in het Sumerisch, die de verwezenlijkingen van de koningen in de verf zetten. Deze gaan voornamelijk over het bouwen van tempels en dergelijke. Ook de jaarnamen komen hier voor. We hebben ook 24 literaire brieven van de koninklijke correspondentie in het Sumerisch. Deze zijn voornamelijk gekend uit Oud-Babylonische kopieën waardoor hun compositie en historische accuratesse omstreden zijn. I.t.t. Akkad werden er voornamelijk koninklijke hymnen geschreven en dus niet religieuze. Deze zijn voornamelijk gekend uit Oud-Babylonische kopieën. Het is ook waarschijnlijk in deze tijd dat het verhaal over Gilgamesh werd geschreven. Daarnaast hebben we ook nog de Bilgames cyclus (zie verder), de codex van UrNamma (zie verder) en de stadsklachten. Deze laatste beschrijven hoe de goden ongelukkig waren met de UR III steden en ze deze lieten veroveren door de Elamieten.

Utu-hegal van Uruk verdreef de Guti uit Zuid-Mesopotamië en unificeerde het opnieuw. De nieuwe hoofdstad werd Ur. De koningen werden de koning van Sumer en Akkad genaamd. De term UR III komt er vanwege de Sumerische Koningslijst. Het was namelijk de derde keer dat het koningschap zich in Ur bevond.

Het Ur III rijk kwam tot stand door verovering. Het hartland was Zuid-Mesopotamië (Sumer en Akkad), de periferie was in het oosten Elam en in het noorden Niniveh. Daarbuiten hielden de koningen raids om de steden te plunderen.

Ook Ur probeerde het rijk te centraliseren op drie manieren.

A) politiek: het hartland werd opgedeeld in 20 provincies geleid door gouverneurs (ensi) en generaals (shagina).

De gouverneurs kwamen uit de lokale elite en waren gebonden aan de koning d.m.v. huwelijken. De functie was vaak overerfbaar en ze hadden de controle over tempellanden, onderhoud irrigatiesystemen en ze waren de hoogste rechters in hun provincies.

De generaals kwamen niet uit de lokale elites en waren aangetrouwd in de koninklijke familie. Verschillende volkeren maakten deel uit hiervan, Hoerrieten, Elamieten, Amorieten, ...

De zones waarover de gouverneurs en generaals regeerden, kwamen niet overeen met de provincies waardoor één provincie soms één gouverneur had en meerdere generaals.

De periferie werd geleid onder een militaire regering van de generaals. Er was een directe exploitatie van de perifere gebieden generaals verzamelden tribuut en leverden deze aan de kanselier te Ur waarna ze in het bala systeem terecht kwamen. In Puzrish-Dagan was er een centrum voor de verzameling van kleinvee en daar passeerden 200 dieren per dag.

De verafgelegen gebieden in het oosten (Shimashki) werd militair 'geraid' voor tributen. Maar er was ook diplomatie d.m.v. huwelijken. In het noorden en westen (Mari, Tuttul en Ebla) was er enkel maar diplomatie d.m.v. huwelijken en dus geen raids.

B) administratief en economisch: er kwam een systeem van belastingen: bala ('uitwisseling'). Elke provincie moest bijdragen aan het bala 'fonds' waarna de middelen werden aangewend voor het hele rijk door middel van herverdeling. Vooraf werd bereken hoe veel een provincie moest bijdragen. Vaak waren dit middelen waarin deze provincie gespecialiseerd was zoals graan of goederen. Een positieve of negatieve balans werd overgebracht naar het volgende jaar.

De administratie werd ook uniform gemaakt. Het systeem van gewichten en volumes werd vereenvoudigd. Er kwam een gestandaardiseerde kalender. Daarnaast kregen de scribae een schoolopleiding waardoor er uniformiteit was in de officiële documenten van de staat.

Er werden ook grote koninklijke bouwwerken geconstrueerd waardoor Sumer en Akkad economisch floreerden. Hiervoor werden vele mannen en vrouwen opgeroepen die onderdeel waren van het bala systeem. Ze werden betaald in graan, olie en wol. Hoeveel precies was afhankelijk van hun status.

De codex van Ur-Namma werd ook in deze periode geschreven. Waarschijnlijk was Shulgi de auteur maar historici zijn dit niet zeker. Het begint met een literaire proloog van ongeveer een 40-tal wetten. De formulering is casuïstisch wat betekent op basis van één op meerdere concrete situaties. Vaak werd het tand om tand, oog om oog principe gehanteerd.

C) ideologisch: de cultus werd gelinkt aan het koningshuis. Koningszonen en - dochters werden hogepriesters en priesteressen in cultussen in belangrijke cultusplaatsen. Daarnaast werd Shulgi ook vergoddelijkt aan de hand van de Shulgi hymnes. Verschillende beelden van koningen als goden werden gebouwd in heel het land. De goden werden 'staatsgoden' in plaats van stadsgoden.

UR III ging ten onder door interne en externe factoren.

A) interne factoren: de voormalige stadstaten hadden nog altijd een onafhankelijkheidsdrang. Daarnaast stopten de provincies met het betalen van belastingen waardoor het bala systeem implodeerde. Er was ook een hongersnood door een mislukte oogst.

B) externe factoren: er was druk van buitenaf door de migratie van de Amorieten. De bronnen over de koninklijke correspondentie geven aan dat deze de belangrijkste vijanden waren. Of dit klopt is echter te betwijfelen. De definitieve slag werd door Shimashki toegebracht. Hij veroverde Susa en Elam en bezette Ur. Hij deporteerde de toenmalige koning Ibbi-Shin. Twintig jaar later startte Ishbi-Erra een onafhankelijke dynastie in Isin en verjaarde hij Shimashki en annexeerde hij gebieden in Zuid-Mesopotamië. Ishbi-Erra claimde dat ze de troonopvolgers waren de koningen van Ur, maar ze bezaten niet hetzelfde geografische gebied.

Hieronder de gelijkenissen en verschillen tussen Akkad en Ur:

centralisatie van macht onder 2 stadsdynastieën

Akkad en Ur

gelijkenissen	verschillen
<i>militaire veroveringen</i>	<i>territoriaal bereik</i>
<i>centralisatie op politiek, administratief en ideologisch vlak</i>	<i>interne samenhang</i>
<i>ondergang door interne en externe druk</i>	

Hoofdstuk 5: Het Oude Nabije Oosten in het begin van het 2^{de} millennium.

Hieronder de bronnen die we hebben over deze periode:

	institutionele archieven	private archieven
<i>administratieve bronnen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mari <ul style="list-style-type: none"> • <i>diplomatieke brieven</i> (20000) • Kaneš <ul style="list-style-type: none"> • <i>handelskolonie archieven</i> (22500) • Babylon • Larsa <ul style="list-style-type: none"> • <i>archieef Šamaš-ḫāšir</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>administratieve documenten</i> • <i>economische documenten</i> • <i>juridische documenten</i> • <i>brieven</i> <p>uit diverse steden:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sippar • Ur • Nippur • Aššur • Susa
<i>literaire bronnen</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>literatuur</u>: epen, mythes, hymnen, gebeden, ... • <u>schoolteksten</u>: literatuur, wetenschap, economie, jurisdictie • <u>Sumerisch</u> wordt taal van literatuur, religie en wetenschap 	

Bij de institutionele archieven staat Babylon in het rood omdat we weten dat het archief er is, maar we kunnen deze niet opgraven omdat het niveau van het grondwater te hoog ligt. Het meeste dat we weten over Babylon komt dus uit teksten die gevonden zijn in andere steden. In Mari werden er 20 000 brieven gevonden omdat het op een kruispunt lag tussen het zuiden (Babylonië) en het noorden (Assyrië). Ze geven ons ook een kijk op de dualiteit tussen de stedelijke cultuur en de semi-nomaden (de meeste mensen waren semi-nomaden).

De private archieven geven ons een kijk op de microgeschiedenis. Zo weten we hoe er in Ur gebouwd werd. Het nadeel is dat we niet weten waar welke tabletten werden gevonden waardoor we geen linken kunnen leggen. De archeologische context ontbreekt dus.

5.1 Nomaden en sedentaire mensen

De bronnen die we hebben over de (semi-)nomaden zijn allemaal afkomstig uit de steden, waardoor ons beeld gekleurd is. Ze werden door de stedelingen Amorieten genoemd, wat overeenkomt met het woord voor 'westen'. Vaak werden ze verweten dat ze dieven of moordenaren waren.

Het leven van de nomaden draaide rond hun kuddes. In de zomer trokken ze naar dorpen dicht bij de vruchtbare alluviale vlakte. In de winter trokken ze rond met hun kudde in de steppe. Hun trektocht was goed gepland en meestal gingen ze ieder jaar naar dezelfde dorpen.

De sedentaire en (semi-)nomaden leefden economisch complementair. De stedelingen zorgden voor landbouw- en ambachtsproducten. De nomaden leverden dierlijke producten zoals wol, huiden, beenderen,... Vlees was toen nog een luxeproduct. Tevens moesten nomaden opletten dat hun kudde geen landbouwgrond beschadigde. Toch lieten sommige landbouwers de kuddes toe op hun gronden wegens de mest. Door deze samenwerking was er nood aan een controleorgaan. De steden en staten vulden deze rol in. Hierdoor werden de nomaden verplicht om belastingen te betalen en werden ze gerekruteerd voor het leger & arbeid.

De sociale organisatie van de nomaden was gebaseerd op die van stammen. Ze claimden dat ze afstamden van een gemeenschappelijke voorouder, echt of vals. Deze structuur was los: mensen veranderden van stam of stammen fuseerden. Nabij Mari waren er twee grote groepen: links (=noorden) waren er de Sim'aliëten en rechts (=zuiden) de Jaminiëten.

Een deel van de (semi-)nomaden werd sedentair. De rijksten konden hun kudde niet meer vergroten omdat het organisatorisch niet meer mogelijk was. Daardoor investeerden ze hun rijkdom in land om daar dan mensen in te huren die ervoor konden zorgen. De armste hadden te weinig dieren om zelfvoorzienend te zijn waardoor ze werk zochten in de stad waar ze in militaire- of loondienst gingen.

Na de val van Ur III claimden nieuwe stadsdynastieën dat ze van Amorietische afkomst waren, wat erop wijst dat er geen stigma meer was.

5.2 Babylonië

Op het einde van de Ur III regering was er nog geen onmiddellijke fragmentatie. Ishbi-Erra stichtte een dynastie in Isin en nam grote delen van Babylonië in. Nadat de Elamieten Ur innamen, bevrijde Ishbi-Erra de stad en noemde hij zichzelf 'Koning van Ur'. Ook steden zoals Uruk, Kish en Sippar hadden hun eigen koningen.

Rond de 19^e eeuw kwamen er wisselende machtsverhoudingen met wisselende invloeds- en machtssferen waardoor er vele conflicten en oorlogen waren. Toch beseften ze dat ze deel waren van hetzelfde systeem, een systeem waarbij Nippur als religieuze hoofdstad belangrijk was. Zo was er een standaardkalender dat overal in Babylonië gebruikt werd. Jaarnamen werden ook nog gebruikt. Tevens werden koningsdochters nog steeds hogepriesteressen. De koning die zijn dochter tot 'Hogepriesteres van Ur' maakte was de koning van Sumer en Akkad, ook al had hij in de realiteit maar weinig macht.

Economische achteruitgang was er nog niet in het begin van het 2^{de} millennium. Er kwam een gedeeltelijke privatisering. De ambachtslieden die werkten voor het koninklijke huishouden werkten ook voor andere privaten en instituties. Andere instituties deden een beroep op huurlandbouwers. Deze moesten een deel van de opbrengsten van het land van de instituties afgeven en de rest mochten ze houden. Indien er een overproductie was dan mochten de landbouwers deze houden, maar als er een tekort was moesten ze deze zelf ophoesten. Hierdoor moesten instituties niet meer het hele jaar door mensen betalen. Ook in de administratie werden er mensen ingehuurd. Deze mochten een deel van de goederen die uitgewisseld werden voor zich houden.

Dit systeem heeft desastreuze gevolgen met zich meegebracht. Vaak waren mensen niet in staat om het voorgelegde hoeveelheid goederen te produceren waardoor ze moesten lenen. Hierop werden er grote interesten aangerekend en moesten vaak na een maand betaald worden. Hierdoor kwam er een leningscrisis. Eén van de koningen van Babylon in de 17^{de} eeuw hief alle leningen van de mensen op en betaalde deze uit eigen zak. Enkel zakenlieden die kapitaal geleend hadden voor hun bedrijf werden niet verontschuldigd van hun leningen. Hierin komt opnieuw de traditie voor waarbij de koning moet zorgen voor orde en gerechtigheid.

5.3 Assyrië en het oosten

Na de val van Ur III kwam er in het noorden een handelsimperium onder invloed van Assur met Karum-Kanesh (de haven van Kanesh) als hoofdzetel in Anatolië.

Assur importeerde tin uit Iran en textiel uit Babylonië. Het tin was nodig om brons te produceren en het textiel was van zeer hoge kwaliteit. Daarna werd het naar Kanesh gestuurd via ezels. De trip duurde 50 dagen en 4 maanden in het jaar was het onmogelijk om ze te ondernemen. In Kanesh werden de ezels en goederen verkocht voor zilver, goud en koper uit Anatolië. Dit werd op zijn beurt opnieuw teruggebracht naar Assur.

Zo ondernam Assur economisch imperialisme en had ze de monopolie op de bronsproductie (met het tin). Het centrum was Kanesh met het hoofdhandelshuis. Hierbij waren er opslagplaatsen, een bank, een handelskamer, handelsrechtbank, ... Ze was wel afhankelijk van Assur. In andere steden in Anatolië werden handelskwartieren gesticht die op zijn beurt afhankelijk waren van Kanesh.

Omdat families deze tocht naar Kanesh ondernamen, waren vrouwen ook belangrijk. Ze bleven in Assur terwijl hun zonen, broers of man naar Anatolië vertrokken. Vrouwen waren verantwoordelijk voor het textiel. Vaak klaagden de mannen over de kwaliteit van het textiel, terwijl vrouwen klaagden over het tekort aan goederen en eten.

Doordat het risico zo hoog lag op de tocht, werden er zeer hoge prijzen gevraagd. Omdat de karavanen door verschillende rijken trokken, moest Assur handelsovereenkomsten maken. Deze zorgden voor de veiligheid van de karavanen en verrijkten de staten waardoor ze passeerden.

5.4 Mari en het westen

Kwam niet aan bod in de les, eens lezen.

Hoofdstuk 6: De groei van territoriale staten in het begin van het tweede millennium.

Tussen 1800 en 1600 zijn maar enkelen erin geslaagd om een rijk uit te bouwen. Ze waren het resultaat van één individu die militaire successen boekte. Na zijn dood desintegreerde het rijk snel. Omdat deze gebeurtenissen overlappen met het vorige hoofdstuk, zijn de bronnen hetzelfde. Bij het Oude Hettitische Koninkrijk zijn bijna alle bronnen afkomstig uit de hoofdstad Hattusa.

6.1 Shamsi-Adad en het koninkrijk van Opper-Mesopotamië (1810-1775)

Shamshi-Adad erfde het koningschap van zijn vader in Ekallatum. Daar regeerde hij tien jaar lang tot hij moest vluchten naar Babylon omdat zijn stad veroverd werd door Naram-Sin. Zeven jaar later stierf Naram-Sin en Shamshi-Adad nam zijn stad terug in en drie jaar later Assur in 1807. In het westen veroverde hij Mari, Khabur vallei en de Balikh vallei. Hierdoor nam hij het hele noorden in waardoor zijn rijk het 'koninkrijk van Opper-Mesopotamië' werd genaamd.

Hij was tolerant ten opzichte van de lokale culturen. De lokale heersers werden vazallen en de administratie bleef hetzelfde. De zegels die gebruikt werden moesten wel duidelijk aantonen dat de ambtenaren in opdracht van Shamshi-Adad werkten. Hij veranderde wel één ding binnen de administratie. Er kwam een eponiemen systeem voor naamjaren. Ieder jaar werd vernoemd naar een bepaalde ambtenaar, eerst via loting en later via rotering + vermelding van belangrijke gebeurtenissen.

De koninklijke zetel stond in Shubat-Enlil en zijn twee zonen plaatste hij op strategische posities. Ishme-Dagan, de oudste zoon, werd op de troon van Ekallatum geplaatst terwijl zijn jongste zoon, Yasmah-Addu, de troon van Mari besteeg. Zo kregen de zuidoostelijke en zuidwestelijke front directe aandacht van de monarchie. In het oosten was er namelijk de stad Eshnunna en het Zagrosgebergte. In het westen was er Yamkhad en de Syrische steppe met de semi-nomaden.

Zijn rijk hield abrupt op met bestaan. Eshnunna en Yamkhad vielen tegelijkertijd aan en Shamshi-Adad stierf in één van de strijden in 1775. Zimri-Lîm greep de macht in Mari en verdreef zo Yasmah-Addu. Ishme-Dagan verloor de macht over het rijk van zijn vader en had enkel nog maar de controle over Ekallatum en Assur. Zo kwam er een patchwork van kleine onafhankelijke stadsstaatjes.

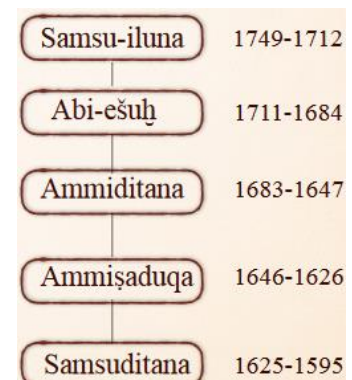
6.2 Hammurabi's Babylon (1792-1750)

Hammurabi's voorgangers hadden gradueel de stadstaten van Noord-Babylonië geïncorporeerd in een rijkje. Toen Hammurabi aan de macht kwam zat hij geklemd tussen het Koninkrijk van Opper-Mesopotamië van Shamshi-Adad in het noorden en Larsa van Rīm-Sîn in het zuiden. Tevens werd hij ook bedreigd vanuit het oosten door Eshnunna met Ibal-Pī'el. Hierdoor waren er veel regionale conflicten.

In het begin zette hij zich eerst in op interne zaken zoals het graven van kanalen en verstevigen van steden. Daarnaast ging hij ook allianties aan met Mari, maar deze verraadde Hammurabi wanneer hij sterk genoeg was. Wanneer Shamshi-Adad stierf en Rīm-Sîn een oude man geworden was nam hij Larsa en Mari in. Eshnunna kreeg hij op de knieën maar liet hij zonder leider achter. De enige vijanden bevonden zich nog in Noord-Mesopotamië, maar hierop kreeg hij nooit een grip.

Hammurabi zorgde voor een politieke, ideologische en economische eenmaking. Hij liet ook de Codex van Hammurabi maken (zie Case Study). Een koning moest in die tijd een herder en landbouwer zijn. Hij moest zorgen voor zijn 'kudde'. Dat deed hij door gronden te geven aan zijn onderdanen en ervoor te zorgen dat er een goed irrigatiesysteem was. Ondertussen was ook de privatisering van de economie bezig (zie vorig hoofdstuk).

Hammurabi werd opgevolgd door zijn zoon Samsu-iluna (1749-1712). Hij kreeg al snel te maken met rebellie in het zuiden. Archeologische opgravingen tonen aan dat de zuidelijke steden werden verlaten en dat er een migratie richting het noorden en oosten plaatsvond. De exacte reden hiervoor is niet duidelijk: het kan gaan om klimatologische oorzaken zoals een probleem met het waterhuishouding. Het is ook mogelijk dat een economische crisis de migratie veroorzaakte. Of er was een ander volk die de gebieden innam, de korte Zeeland dynastie. Wat wel zeker is dat het rijk desintegreerde. Het hartland, Noord-Babylonië, bleef wel bewaard tot het einde en hier vond er een bloei plaats.



de opvolgers van Hammurabi in Noord-Babylonië

Noord-Babylonië zette de privatisering van de economie en administratie verder. Hierdoor was er een opkomst van grote private huishoudens. Deze bestonden uit landbezitters, werkgevers, entrepreneurs en bemiddelaars tussen instellingen en private markt. Door deze privatisering hebben de opvolgers van Hammurabi heel veel leningen moeten kwijtschelden. Vrouwen kregen ook een belangrijke economische rol. 'Nadītu's' kregen een stuk grond van hun vader om het patrimonium te beheren. Zij bleven ongehuwd en gaven het land aan een nicht die ook niet trouwde. Zo bleef de grond binnen de familie. De zonen van de vader kregen weliswaar ook een stuk grond.

Het rijk in Noord-Babylonië ging uiteindelijk ten onder door Mursili I, koning van het Oude Rijk der Hatti, die Babylon verwoestte en plunderde.

6.3 Oude Rijk der Hatti (1650-1500)

Over dit rijk zijn er geen bronnen afkomstig uit deze periode. De enigste die we hebben zijn afkomstig van Assyrische handelaars uit de 14^{de} en 13^e eeuw.

De Hatti waren waarschijnlijk Indo-Europeanen die afkomstig waren uit het noorden. Zelf noemden zij hun taal Nesili, de taal van de Nesha, wat overeenkomst met de naam Kanesh. Ze werden Hatti genoemd door Mesopotamiërs refererend aan eerdere niet-Indo-Europese bewoners van de streek.

De eerste koning was Hattusili I die het Oude Rijk stichtte met Hattusa als hoofdstad. Hij veroverde gebieden in het zuiden en zuidwesten want het land in Anatolië was niet geschikt voor grootschalige landbouw. Op het einde van zijn regeerperiode waren er interne conflicten. Hattusili's zonen rebelleerden en zelfs zijn neef, die Hattusili had gekozen als opvolger, keerde zich tegen Hattusili. Daarom koos de koning om zijn kleinzoon, Mursili, aan te stellen als leider. Het enigste wat we over hem weten is dat hij Aleppo en Babylon verwoestte en plunderde.

6.4 De 'Dark Age'

In 1590 zag hij Nabije Oosten er al helemaal anders uit dan voordien. Er waren nog steeds koninklijke dynastieën, maar vele steden waren verwoest door oorlog. Andere steden werden verlaten door oftewel klimatologische oorzaken en/of sociale en politieke oproer. Hierdoor was er geen gecentraliseerde macht meer. De administratieve en scribale praktijk stopte. Er vond een teruggang plaats in de economie en cultuur en er was een machtsvacuüm. We vermoeden dat deze 'Dark Age' ongeveer 100 jaar duurde.

Tijdens deze 100 jaren namen de Kassieten Babylonië in. De Hoerrieten stichtten de Mitanni staat in het noorden. Het is mogelijk dat de Hoerrieten het gebruik van het paard verspreid hebben in het Nabije Oosten.

6.5 Het leven zoals het was in Oud-Babylonisch Sippar

Dit staat niet in de syllabus, maar wel op de PPT. Mij lijkt dit eerder een soort 'tussendoortje'.

Sippar bestond uit twee steden die aan beide zijden van de Eufraat lagen. In het landschap zagen archeologen een 'depressie'. Deze lijn deed vermoeden dat er daar vroeger een kanaal lag. Maar ze vonden geen kanaal, maar wel een grote villa dat ze aan het verbouwen waren: Ur-Utu's huis.

Hier vonden ze 2200 tabletten verspreid over 3 kamers. De archiefkamer was namelijk te klein geworden waardoor er twee werden bijgebouwd. Tijdens de verbouwing brak er brand uit,

maar de familie zat in de archiefkamers. Ur-Utu probeerde de belangrijkste tabletten te verzamelen in een mandje waarna hij wegliep. Op zijn vlucht struikelde hij waardoor hij enkele tabletten verloor. Aan de hand van die tabletten hebben ze zijn familie kunnen reconstrueren. Ur-Utu en zijn familie overleefden de brand.

Ur-Utu was de opperklaagpriester van Annunītum. Hij was rijk want hij bezat ongeveer 90 ha. land. Tevens was hij ook geleerd want hij had een basisopleiding schrijven, lezen en wiskunde genoten. Desondanks was hij ongelukkig. Er was 7 jaar lang familieruzie over de erfenis van zijn vader. Hij werd ook geplaagd door e'iltum wat staat voor ziekte/dood/angst. Hierdoor bad hij vaak, probeerde hij het kwaad te bezweren en liet hij zijn toekomst voorspellen aan de hand van leverschouwingen. Daarnaast had hij nog problemen met zijn vrouw.

Hoofdstuk 5 Case Study: de Codex van Hammurabi

De codex werd gevonden in Susa. Shutruk-Nahhunte viel Babylon in de 12^e eeuw aan en nam de codex mee naar Susa als schat. Hij heeft ook een stukje weggekapt, maar de reden hiertoe kennen we niet.

Van de codex is slechts één stèle bewaard. Toch vermoed men dat er meer waren en dat deze in tempels en op openbare plaatsen in Babylonische steden te zien waren. Daarnaast hebben we ook fragmenten en onvolledige kopieën op tablet teruggevonden.

Links staat Hammurabi in bidhouding. Aan de rechterkant zit Shamash, de zonnegod. Hij geeft de herdersstaf en cirkel aan Hammurabi wat betekent dat hij de macht over de wereld geeft. Shamash straalt zonnestralen uit wat betekent: hij straalt licht op de waarheid.



De tekst is geschreven in het Oud-Babylonisch. Er zijn drie onderdelen: de proloog, wetten en epiloog. De proloog en epiloog zijn geschreven in literaire stijl en bevatten een politieke en historische context. De wetten hebben een casuïstische formulering (indien een man ... doet, dan zal ...). Er is geen logische samenhang of structuur. De overgangen gebeuren door associatie (indien een kind zijn vader slaat, dan ... -> overgaan naar slagen & verwondingen).

In de proloog somt Hammurabi de voornaamste steden op die hij tijdens zijn regering heeft onderworpen, hun godheid, hun tempel en al het goede dat hij voor hen deed.

In de eerste kolom worden de 5 belangrijkste steden genoemd: Nippur (centrum van de religie + plaats van koningskroning), Eridu (eerste stad waar koningschap na de zondvloed neerdaalde), Babylion (hoofdstad), Ur (hoofdstad voorgaande rijk) en Sippar (hoofdstad van de god Shamash).

In de tweede kolom komen de steden aan de Eufraat aan bod.

In de derde kolom de steden aan de Tigris.

De vierde kolom werd wellicht later toegevoegd toen het rijk van Hammurabi op zijn grootste was.

De wetten werden waarschijnlijk niet toegepast. Wel kunnen we er drie sociale klassen uit afleiden.

A) Awīlum: burger. Dit was de hoge, bezittende klasse. Enkel hier werd de 'oog om oog, tand om tand' redenering toegepast. Indien er een conflict was tussen twee verschillende klassen dan moest je betalen.

B) Mushkēnum: gewone vrije man. Dit was een tussenklasse die staatsafhankelijk gehouden werd aan bepaalde verplichtingen en beperkingen in ruil voor privileges.

C) Slaaf: waaronder bezit-slaven, schuld-slaven en honger-slaven. De eerste was je levenslang, de andere twee tot je schuld betaald was of je weer voldoende kapitaal had om zelf je voedsel te voorzien.

De codex van Hammurabi was niet exhaustief wat betekent dat ze niet volledig was. Het was dus geen volledige wet van de natie. Eerst dachten historici dat het aanwijzingen waren voor rechters, maar dat blijkt niet te kloppen. Anderen zeggen dat het puur intellectuele hoogstanden waren van de scribae: 'ik kan meer paragrafen bedenken dan jij'. Dit klopt gedeeltelijk. Waarschijnlijk was het een koningsinscriptie en dus politieke propaganda. De koning werd beschreven als goddelijke bewaarder en administrator van rechtvaardigheid. Hij zorgde voor de armen, wezen, ... Het moest leiden tot een ideologische eenmaking van het rijk.

Random hoofdstuk: Gilgamesh & Enuma elish

1. Algemeen kader

Het Sumerisch sterft uit als gesproken taal. Het blijft wel de geleerdentaal, dat wil zeggen de taal van de literatuur, religie en wetenschap. Het Sumerisch wordt beschreven en aangeleerd. Sumerische literatuur wordt neergeschreven en gekopieerd. Ondertussen steekt ook Akkadische literatuur de kop op. Let hierbij wel op: literatuur werd gesproken, niet gelezen! Daarom dat er ook veel ritme, herhalingen en rijmvormen in de tekst staan.

2. Epos van Gilgamesh

Het verhaal speelt zich af in Uruk. Zijn vader heette Lugalbanda en zijn moeder was de godin Ninsuna. Zowel Lugalbanda als Gilgamesh komen voor op de Sumerische koningslijst. Ook hebben we tabletten teruggevonden die Gilgamesh vermelden wat erop wijst dat hij wel degelijk bestaan heeft. Aan de hand van voorgaande koningen, kunnen we zijn regeerperiode dateren rond 2550 v.Chr.

Het verhaal vindt waarschijnlijk zijn oorsprong in de Ur III periode. Het was onderdeel van een orale traditie voor koninklijke propaganda. Tevens is de term 'epos van Gilgamesh' ook een moderne benaming. Vroeger werden verhalen vernoemd naar de eerste woorden/zinnen. Zo weten we dat het ook de benamingen 'hij die alle koningen overtreft' en 'hij die de diepte zag' heeft gehad.

Van het epos zijn drie archaïsche composities, vijf liederen en de standaardversie bekend. De standaardversie bestaat uit 12 tabletten waarvan we 4 sets hebben. Deze werden bewaard in de bibliotheek van Ashurbanipal. Een bibliotheek toen was een verzameling van de toenmalige kennis.

2.1 Evolutie doorheen de tijd

Uit het begin van het derde millennium zijn drie archaïsche composities gekend waarvan ze vermoeden dat het over Gilgamesh gaat. Uit de Ur III periode zijn vijf gedichten over Gilgamesh bewaard gebleven, de Bilgames Cyclus genaamd. Tot en met dan werd het in het *Sumerisch* geschreven.

Vanaf het tweede millennium schrijven ze over Gilgamesh in het Akkadisch. Over het Oud-Babylonische rijk weten we dat er enkele varianten van het verhaal de ronde deden. Tijdens de Midden-Babylonische periode geraakt het epos wijd verspreid over de toenmalige wereld. Het werd ook vertaald in het Hoerrietisch en het Hettietisch. Tijdens het eerste millennium werd het standaardepos geschreven waardoor varianten van het verhaal tenietgedaan werden.

2.2 De vijf gedichten uit de Ur III periode

2.2.1 Bilgames en Akka (komt NIET voor in standaardepos)

Bilgames, koning van Uruk, en Akka, koning van Kish, hadden een conflict. Dit was typisch voor de vroeg-dynastische periode. Bilgames vraagt raad aan de stadsoudsten en deze raden aan om vooral niets te doen. Daarna vraagt hij het aan de jonge mannen en deze geven Bilgames de raad om ten strijde te trekken. Hierop zendt Bilgames een held uit die gevangen wordt door Akka. Hierna strijden de troepen van Akka en Bilgames. Bilgames bevrijdt Uruk, neemt Akka gevangen maar laat hem terugkeren naar Kish. Hieruit moet blijken hoe vergevingsgezind hij wel niet was.

2.2.2 Bilgames en Huwawa (komt WEL voor in standaardepos)

Bilgames is bang om te sterven. Daarom besluit hij om op avontuur te gaan naar het cederwoud. Samen met zijn dienaar Enkidu en 15 jonge krijgers vertrekken ze om hout te kappen en heroïsche daden te stellen in het cederwoud. Voordat ze aankomen vraagt Bilgames bescherming aan Utu. Eenmaal aangekomen vellen ze een cederboom waardoor Huwawa, bewaker van het woud, wakker wordt. Huwawa gooit een stralenkrans naar Bilgames en Enkidu waardoor ze in een magische slaap vallen. Bij het ontwaken kan Bilgames Huwawa overmeesteren door een list te gebruiken. Huwawa smeekt om zijn leven, maar Enkidu doodt hem. Bilgames en Enkidu schenken Huwawa's hoofd aan Enlil, maar die is boos omdat ze de omgangsregels overtreden hebben. Het is namelijk 'not done' om een beschermer van het woud te vermoorden.

2.2.3 Bilgames en de Hemelstier (komt WEL voor in standaardepos)

Inana probeert Bilgames te verleiden, maar zijn moeder verbiedt hem hierop in te gaan. Bilgames wijst daarom Inana uiteindelijk af. Zij is boos en vraagt aan haar vader An om de hemelstier te mogen lenen zodat ze Bilgames kan doden. An geeft na lang twijfelen toe en de hemelstier vernietigt de velden en watervoorraden van Uruk. Bilgames en Enkidu gaan de hemelstier achterna en slagen erin deze te doden voor de ogen van Inana waarop ze een lendestuk naar haar gooien. Het vlees wordt verdeeld onder de armen en de hoornen worden opgedragen aan Inana in haar tempel.

2.2.4 Bilgames en de Onderwereld (komt WEL voor in standaardepos)

Inana vindt een wilg en plant deze in haar heiligdom om er meubels van te maken. Duivelse krachten slagen erin om bezit te nemen van de boom en Inana vraagt aan Bilgames om haar te helpen. Hij verdrijft de duivelse krachten, maakt de meubels en maakt van het overgebleven hout twee stukken speelgoed voor zichzelf waarmee hij de jonge mannen van Uruk extreem uitputte. Door het gejammer van de vrouw van de jonge mannen vallen de stukken speelgoed in de onderwereld. Enkidu stelt voor het speelgoed te gaan halen, maar hij gedraagt zich ongepast in de onderwereld waardoor hij daar permanent moet blijven. Met de hulp van Enki roept Bilgames de geest van Enkidu op die hem vertelt dat het leven van de mensen en de zorg door de nabestaanden voor de voorouderlijke geesten hun lot na de dood bepaalt.

2.2.5 De dood van Bilgames (komt NIET voor in de standaarddepos)

Belangrijk om hierbij te weten is dat volgens de Mesopotamiërs je kon communiceren met de goden aan de hand van dromen. De goden voorspelden je toekomst in een droom, maar de gewone man kon deze metaforen niet ontcijferen. Enkel vrouwen konden dit.

Bilgames is ziek en ziet in een droom hoe de goden zijn lot bepalen. Enki beslist dat Bilgames moet sterven omdat hij een mens is. De goden sommen de heldendaden van Bilgames op: zijn verre reizen, het vellen van de ceders, de overwinning op Huwawa, de bouw van monumenten en tempels, de ontmoeting met Ziusudra en het herstel van de cultusregels. De goden beslissen dat hij rechter wordt in de onderwereld en jaarlijks zal herdacht worden op de aarde. Op zijn sterfbed verzet hij zich nog tevergeefs tegen de dood. Zijn zoon Ur-lugal organiseert een begrafenis waarna Bilgames vertrekt naar de onderwereld. Het volk bouwt Bilgames' tombe in de bedding van de omgelegde Eufraat.

2.3 De standaardversie

2.3.1 Tablet I

Het eerste tablet begint met een lofzang op Uruk en haar stadswallen. Daarna scheidt ze een beeld van Gilgamesh als een tiran. Hij doet voortdurend recht op de 'ius primae noctis' wat betekent dat Gilgamesh de eerste nacht met iedere bruid mag spenderen na het huwelijk. Tevens houdt hij het volk bezig met spelen en dwangarbeid (-> denk hierbij aan het speelgoed uit 2.2.4).

Vanwege de tirannie haat het volk Gilgamesh. Hierdoor smeken ze tot de goden. Deze beslissen om Enkidu te scheppen als Gilgamesh' gelijke. Enkidu ziet er behaard, primitief en als een wild dier uit. Een vallenzetter merkt dat zijn vallen continu vernietigd worden en ziet daarna Enkidu waarop hij beslist Gilgamesh in te lichten. Gilgamesh besluit om Shamhat, een prostituee, te sturen naar Enkidu. Zij slaagt erin hem te verleiden en ze hebben zeven dagen en nachten seks. Dit was de 1^{ste} stap tot het civiliseren van Enkidu.

2.3.2 Tablet II

Shamhat brengt Enkidu naar een herderskamp waar hij brood eet en bier drinkt. Ook baadt hij zich. Deze waren de 2^{de} en 3^{de} stap tot het civiliseren. Enkidu hoort hierna over wat de koning Gilgamesh allemaal doet. Enkidu vertrekt daarop naar het koppel dat die dag huwt waar hij beslist Gilgamesh op te wachten. Uiteindelijk leidde dit tot een gevecht tussen de twee waar geen van beiden kon winnen. Ze beseffen dat ze elkaars gelijke zijn en worden vrienden. Hierna beslist Gilgamesh naar het cederwoud te gaan.

2.3.3 Tablet III

Gilgamesh bezoekt zijn moeder Ninsuna om haar zegen te krijgen. Dit doet ze en ze vraagt Shamash, de zonnegod, om Gilgamesh en Enkidu te beschermen. Ninsuna beslist om Enkidu te adopteren waardoor Gilgamesh en Enkidu broers worden (-> het woord voor broers en gelijke was hetzelfde).

2.3.4 Tablet IV

Gilgamesh en Enkidu maken de tocht naar het cederwoud in 5 etappes van 3 dagen. Na elke etappe roept Gilgamesh het droomorakel op waardoor hij iedere nacht nachtmerries krijgt over vallende bergen, donderstormen, wilde stieren, ... Enkidu kan dromen lezen, maar hij geeft er telkens een positieve draai aan ook al weet hij dat de nachtmerries een slecht teken zijn.

2.3.5 Tablet V (zie 2.2.2)

Humbaba beschermt het cederwoud en het komt tot een clash met Gilgamesh en Enkidu. Shamash, die de broers beschermd, zendt 13 winden waardoor dat de kransen van Humbaba verstrikt geraken en hij niet meer kan bewegen. Gilgamesh en Enkidu overwinnen en ze dodden Humbaba. Na hun winst vellen ze cederbomen en keren ze terug huiswaarts met Humbaba's hoofd. Het is tijdens deze terugtocht dat Ishtar, Gilgamesh ziet.

2.3.6 Tablet VI

Ishtar (Sumerisch: Inana) maakt avances bij Gilgamesh, maar deze wijst haar af. Ishtar is boos en stuurt de hemelstier. De stier houdt de rivier tegen waardoor er een watertekort is en er putten verschijnen. Meer dan 100 mannen sterven doordat ze in een put vallen. Gilgamesh en Enkidu slagen erin de hemelstier te doden. Ishtar is woedend en Enkidu werpt een achterbout van de hemelstier naar haar. Eenmaal teruggekomen in Uruk worden de broers onthaalt als helden waarop er een groot feest volgde.

2.3.7 Tablet VII

Enkidu krijgt een droom waarin hij ziet dat de goden beslissen dat hij moet sterven omdat ze Humbaba en de hemelstier gedood hebben. In een tweede droom wordt hij naar de onderwereld gebracht. Hij was dus in staat zijn eigen toekomst te voorspellen aan deze dromen. Enkidu is 12 dagen lang ziek waarna hij sterft.

2.3.8 Tablet VIII

Gilgamesh rouwt om de dood van zijn broer. Hij beslist om een standbeeld van Enkidu te vervaardigen en organiseert een schitterende begrafenis. Hierbij liet Gilgamesh de Eufraat verleggen om hem te begraven (zie +- 2.2.5). Ook was er een groot banket met offers voor de goden van de onderwereld.

2.3.9 Tablet IX

Gilgamesh dwaalt rond in de wildernis verteerd door verdriet. Tevens wordt hij ook verteerd door de angst voor de dood. Daarom beslist hij om Utnapishtim te bezoeken om het eeuwige leven te vinden. Utnapishtim en zijn vrouw waren de enigste mensen die onsterfelijk waren. Gilgamesh steekt de bergpas over en doodt leeuwen. Uiteindelijk bereikt hij de dubbele top van de Mashum berg aan het einde van de wereld.

De tunnel onder deze berg wordt bewaakt door een schorpioenman en -vrouw. Na te vertellen over zijn goddelijke afkomst (denk aan Ninsuna) laten ze hem door tot het Pad van de Zon. Dit

was een pad onder de berg waar Gilgamesh 24 uur lang moest stappen om tot een paradijselijke tuin te komen aan de oever van de zee. Hij slaagt hierin.

2.3.10 Tablet X

Gilgamesh ontmoet de waardin Shiduri. Deze is eerst bang van hem. Na zijn verhaal te vertellen zendt ze hem naar de schipper Urshanabi. Tijdens deze tocht doodt Gilgamesh nietsvermoedend stenen reuzen. Eenmaal aangekomen bij de schipper, vertelt deze dat hij de stenen reuzen nodig had om de Wateren des Doods over te steken. Daarom geeft hij aan Gilgamesh de opdracht om hout te verzamelen voor een boot. Uiteindelijk steken ze de Wateren des Doods over en bereiken ze het eiland waarop Utnapishtim woont.

2.3.11 Tablet XI

Utnapishtim vertelt het zondvloedverhaal wat verklaart hoe hij en zijn vrouw onsterfelijk zijn geworden.

Zondvloedverhaal: de goden hadden de mensen gecreëerd om arbeid te verrichten, maar Enlil kon niet slapen door het lawaai van de mensen. Hij beslist daarom dat ze moesten verdwijnen en ging 6 dagen en 7 nachten lang een storm sturen zodat de mensen weer klei worden. Enki, ook een god, hoort dit en beslist om het verhaal aan een rieten hekje te vertellen. Laat het nu toeval zijn dat er een mens achter dat hek stond, Utnapishtim. Enki vertelt dat, moest er iemand hem horen, hij best een boot bouwt en wat hij allemaal moet meenemen. Na 6 dagen en 6 nachten stormvloed loopt de boot vast. Utnapishtim stuurt meerdere vogels uit waarna er ééntje met een tak terugkomt wat wijst op droog land. Eenmaal aangekomen offeren ze direct aan de goden. Enlil legt zich erbij neer dat iemand het overleeft heeft en schenkt het koppel de onsterfelijkheid.

Aan de hand van dit verhaal legt hij aan Gilgamesh uit dat mensen moeten sterfelijk zijn. Daarop daagt Utnapishtim hem uit om 6 dagen en 7 nachten wakker te blijven. Gilgamesh slaagt hier niet in en komt tot het inzicht dat hij niet onsterfelijk kan zijn, maar dat zijn daden dat wel kunnen zijn -> wees een goede koning. Op zijn terugtocht naar Shiduri haalt hij zijn afscheidsgeschenk op de bodem van de zee op: een verjongingsplant. Eenmaal weer op land baadt hij zich, maar een slang steelt de verjongingsplant (slangen verjongen zich -> vervellen). Gilgamesh trekt terug naar Uruk en prijst daar de stadswallen.

2.3.12 Tablet XII

Van dit tablet weten we niet goed waar we het in het verhaal moeten plaatsen.

Gilgamesh' bezittingen zijn in de onderwereld gevallen. Enkidu stelt voor deze terug te halen, maar doet verkeerde zaken waardoor hij in de onderwereld moet blijven. Shamash beslist om een scheur in de aarde te maken waaruit Enkidu's geest springt.

2.3.13 Nieuw fragment tablet V te Suleimaniyah

Eind 2011 werd een nieuw fragment van het tablet V gevonden. Het is geschreven in het Neo-Babylonisch. Dit tablet heeft ervoor gezorgd dat we de fragmenten die we al hadden van het tablet V in een volgorde konden steken. Daarnaast bevatte het ook 20 nieuwe lijnen.

Van het tablet V hadden we al 3 Neo-Assyrische fragmenten uit Niniveh (H, AA en DD). Historici dachten dat er twee tradities van het verhaal bestonden, maar het Neo-Babylonische fragment begint op dezelfde manier als de Oud-Assyrische composities. Daarnaast konden we de fragmenten in een volgorde steken. We wisten dat DD na AA moest komen, maar het fragment H konden we nog niet met zekerheid plaatsen. Smith poneerde aan de hand van de vorm dat H voor AA moest komen. Haupt daarentegen zei dat het tussen AA en DD moest geplaatst worden en dit was de gangbare theorie tot 2014. Het nieuwe fragment gaf Smith gelijk.

De twintig nieuwe lijnen geven ten eerste informatie over het cederwoud. Dit was een dichte jungle met exotische en luidruchtige fauna. Ten tweede leren we dat Humbaba een koning was met een hofhouding van musicerende dieren. Ook komen we te weten dat Gilgamesh en Enkidu schuldbesef hebben na de moord op Humbaba. Tevens doodden ze ook de zeven 'zonen' van Humbaba die getuige waren van de moord. In deze twintig nieuwe lijnen komt het thema 'moord op goddelijke voorouder' voor: een held moet komaf maken met de oude wereldorde om een nieuwe te vestigen. Enkidu keert zich totaal af van de oorspronkelijke wereld = natuur = gesymboliseerd door Humbaba.

2.4 Thema's in het Epos van Gilgamesh

2.4.1 Liefde = verandering

Hierbij is er een onderscheid te maken tussen platonische en erotische liefde.

A) platonische liefde: Gilgamesh en Enkidu. Enkidu was eerst wild maar wordt nobel. Gilgamesh is een tiran maar wordt een held en goede koning. Enkidu's dood zet Gilgamesh aan tot een queeste naar onsterfelijkheid.

B) erotische liefde: Enkidu & Shamhat: het temmen van Enkidu. Gilgamesh & Ishtar: begin van problemen.

2.4.2 Dood

- De dood is een onontkoombaar deel van het menselijk.
- Alle mensen moeten nu eenmaal sterven, maar de mensheid zal blijven voortbestaan.

2.5 Motieven in het Epos van Gilgamesh

Terugkerende aspecten hebben vaak met het thema te maken. Zo'n terugkerend aspect in een verhaal heet een motief.

2.5.1 Verleiding

- Shamhat verleidt succesvol Enkidu.
- Ishtar slaagt er niet in om Gilgamesh te verleiden.

2.5.2 Paren: nadruk op belangrijke aspecten en contrasten

- Gilgamesh & Enkidu
- strijd tegen Humbaba & strijd tegen Hemelstier
- queeste naar cederwoud & queeste naar Utnapishtim
- schorpioenman & -vrouw
- dubbele top van Mashum berg

2.5.3 Reizen

- Enkidu: natuur -> beschaving = Uruk
- Gilgamesh & Enkidu -> cederwoud
- Enkidu -> onderwereld
- Gilgamesh -> Utnapishtim

2.5.4 Baden: hernieuwing & hergeboorte van personages

- Enkidu baadt in herderskamp.
- Gilgamesh baadt na tocht naar cederwoud.
- Gilgamesh & Enkidu baden na strijd met Hemelstier.
- Gilgamesh weigert te baden na Enkidu's dood.
- Gilgamesh baadt op terugtocht naar Uruk.

2.6 Symbolen in het Epos van Gilgamesh

Er zijn drie symbolen te onderscheiden in het epos.

A) religieuze symboliek: dromen, interpretatie, banket, offers, ...

B) natuur <-> stad: harige Enkidu vs. stadswallen van Uruk.

C) doorgangen: transitie naar volgend bewustzijnsniveau & keuze. Denk hierbij aan Enkidu die de deur naar de bruidskamer verspert. Of de poorten van het cederwoud & van het Pad van de Zon.

Losstaand punt (geen symbool): het verhaal van Gilgamesh werd doorheen de geschiedenis meerdere keren opnieuw opgeschreven.

3. Enuma elish

3.1 Algemene informatie

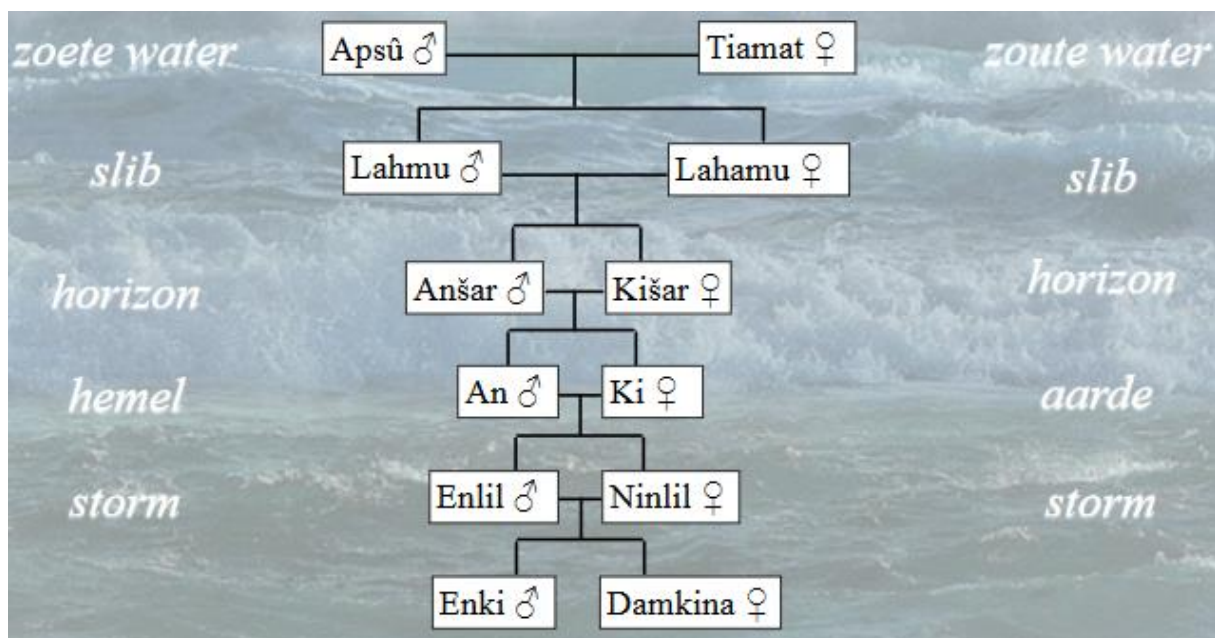
Enuma elish is geen scheppingsmythe. Het werd geschreven in het 2^{de} millennium om aan te tonen waarom Marduk iets boven de andere goden stond. Marduk, maar dan met een andere benaming, was oorspronkelijk een god van de Ammoerieten. Om ideologische vereniging te bekomen in het rijk hebben de Mesopotamiërs deze gelijkgesteld aan Marduk, de stadsgod van Babylon en zagezegd de koning van de goden.

Ergens in het tweede millennium werd het beeld van Marduk uit Babylon meegenomen naar Susa. Babylon had namelijk een veldslag verloren. De Mesopotamiërs geloofden dat de god echt leefde in het beeld en dat hij zijn toestemming moest geven om het beeld te verplaatsen. Volgens de inwoners van Babylon had dus Marduk hen verlaten. Nebuchadnezar I, eind 12^e eeuw, bracht het Marduk beeld terug naar Babylon. Zo kreeg het verhaal een boost.

3.2 Het verhaal

3.2.1 oorsprong van basismachten in het universum = theogonie

Door de samenkomst van Apsû, god van het zoete water, en Tiamat, godin van het zoute water, was er een schepping mogelijk. Het zoete water zette slip af wat zorgde voor de creatie van land. Door telkens alle goden op te sommen aan het begin van een verhaal, gaven de Mesopotamiërs aan dat alles wat verteld zal worden, bedoeld was om te gebeuren. Hieronder de goden met hun functie.



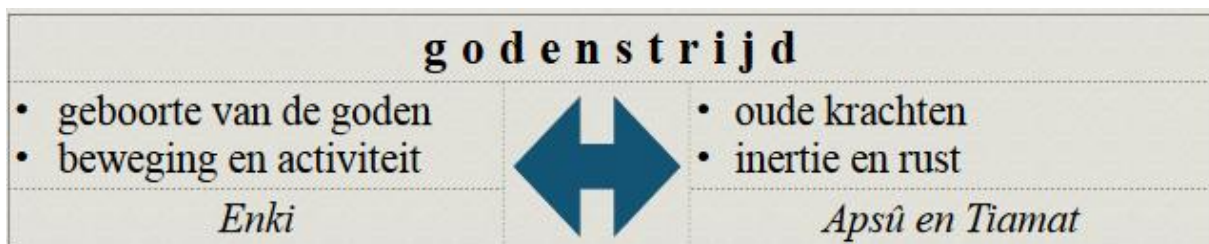
In feite baseerden de Mesopotamiërs zich op wat ze observeerden in de fysieke wereld. Ze zagen hoe er land werd gecreëerd bij de Perzische golf waar zoet & zout water tezamen kwamen.

Ook voor de oorsprong van de orde in het universum baseerden ze zich op de fysieke wereld. Ze zagen namelijk hoe de politieke organisatie veranderde doorheen de tijd. In het begin was het veranderlijk & onstabiel, daarna tribale & stedelijke politieke vormen, waarna men overging naar een monarchie. Je kan dus de volgorde op de volgende manier stellen : anarchie -> (semi-)democratie -> monarchie. Tevens waren er voortdurende pogingen tot machtsverwerving. Deze wereldorde was het resultaat van succesvolle drang naar suprematie veroorzaakt door een godenstrijd.

3.2.2 totstandkoming van wereldorde

Eerst was er anarchie. De goden verstoren de rust die Apsû en Tiamat hadden. Ze dansen namelijk op hun buik. Apsû stelt voor om hun schepping te vernietigen. Tiamat gaat niet akkoord, maar Mummu, adviseur van Apsû en Tiamat, dringt aan op de vernietiging. De goden horen van het plan en ze zijn in paniek. Uiteindelijk doodt Enki Apsû en vestigt hij zijn woonplaats op hem (Eabsu).

Er was dus een tweespalt. Dit wordt in de onderstaande afbeelding verduidelijkt.



Na de anarchie volgde de orde door een 'ad hoc koning'. Marduk was de zoon van Enki en Damkina. Van zijn grootvader kreeg Marduk de 4 winden om mee te spelen. Hiermee verstoort hij de rust van Tiamat en enkele goden. Hierop beslist Tiamat om een leger van monsters te creëren met Kingu aan het hoofd. Kingu krijgt ook alle lotsbestemmingen mee -> en dus alle macht.

Enki probeert te onderhandelen, maar slaagt er niet in om tot een akkoord te komen. Ook de bemiddeling onder leiding van An mislukt. Daarna komen de goden tot de beslissing om Marduk te zenden. Hij wil dit wel doen, maar met de voorwaarde dat ze hem tijdelijk als de leider van de goden aanstellen. De goden gaan hiermee akkoord.

Marduk slaagt erin Kingu te overwinnen en Tiamat te dodden. Marduk neemt de lotsbestemmingen mee (en dus de macht) en splitst Tiamat in twee. De ene helft wordt de hemel, waar hij er zijn woonplaats Esherra bouwt. Teven scheidt hij ook de maan, zon, sterren en kalender. De andere helft wordt de aarde. Hier scheidt hij de bergen en de bronnen van de Eufraat en de Tigris. Na het scheppen van de kosmos zijn de goden onder de indruk. Marduk zegt hierbij: 'Ik zou nu toch wel permanent koning willen worden'. De goden stemmen hiermee in.

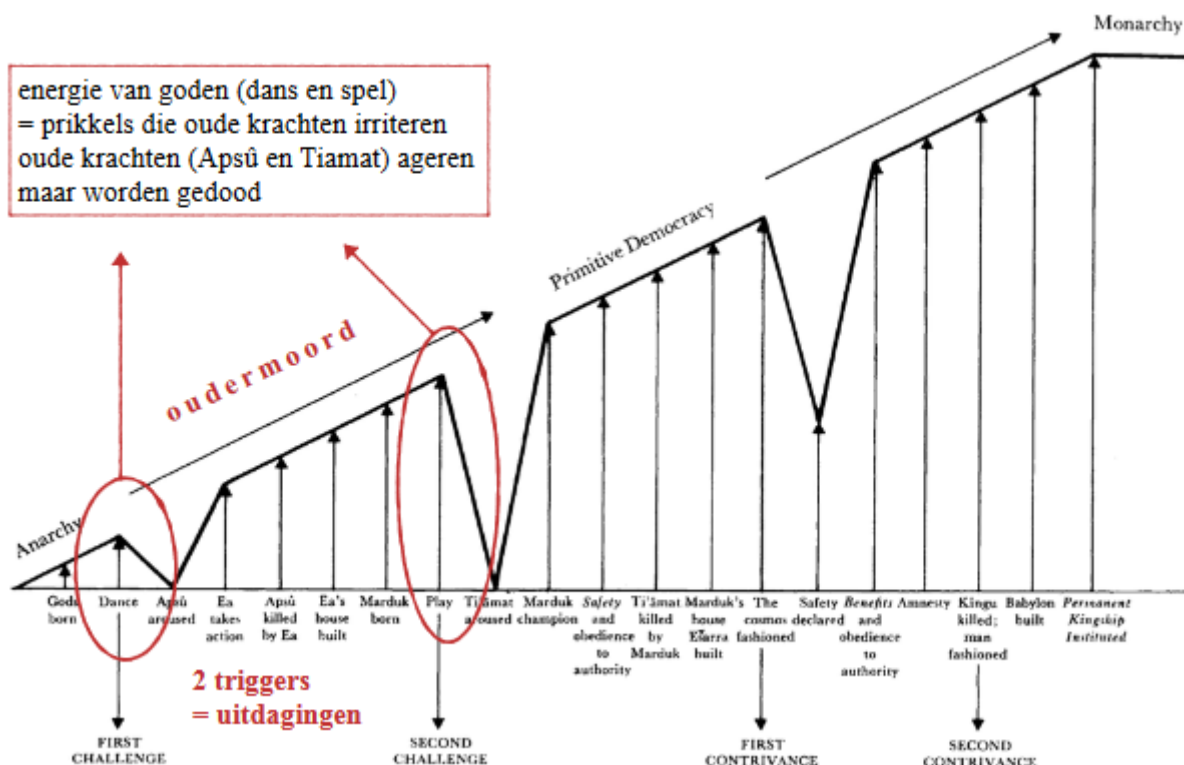
Marduk draagt de goden Tiamat steunden op om een stad te bouwen als permanent koninklijk administratief centrum. Dit zal uiteindelijk Babylon worden waarnaar de goden zullen verhuizen. Uit het bloed van Kingu maakt Enki de mens om zware arbeid te verrichten zodat de goden andere taken kunnen uitvoeren.

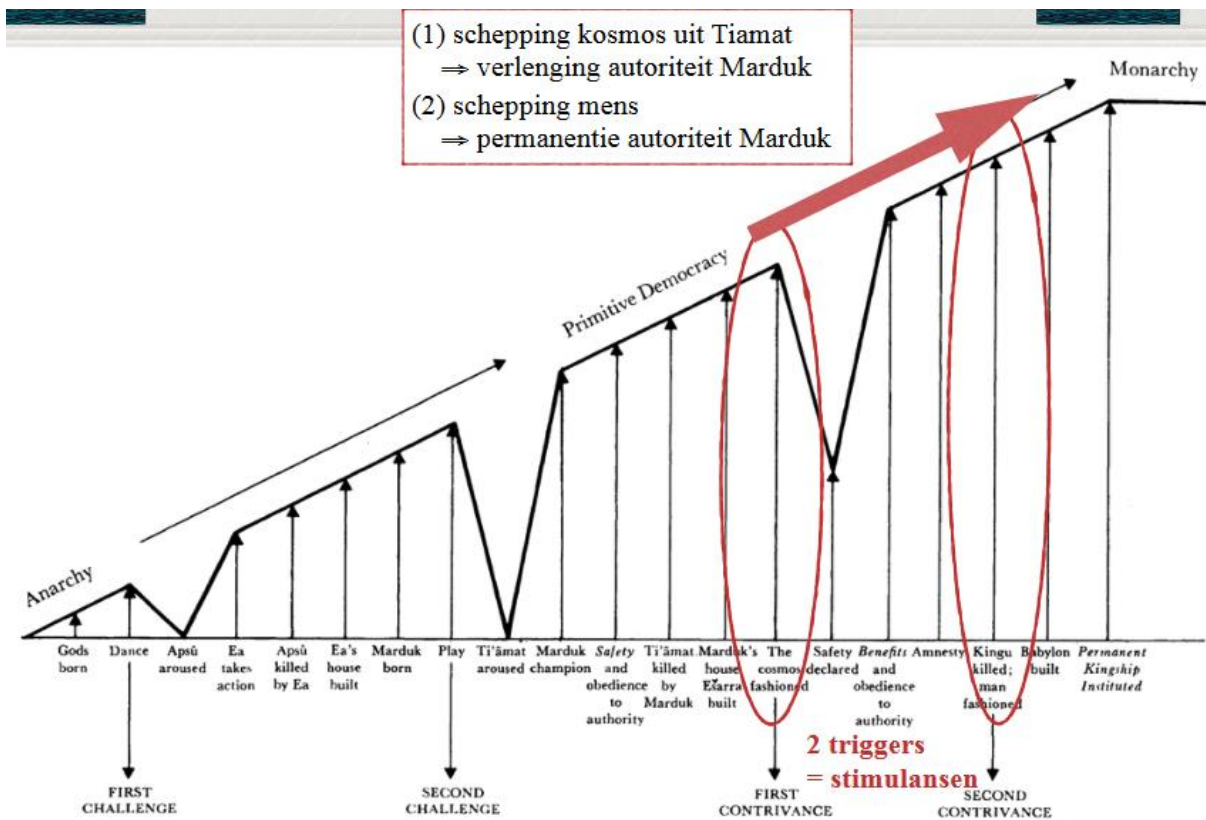
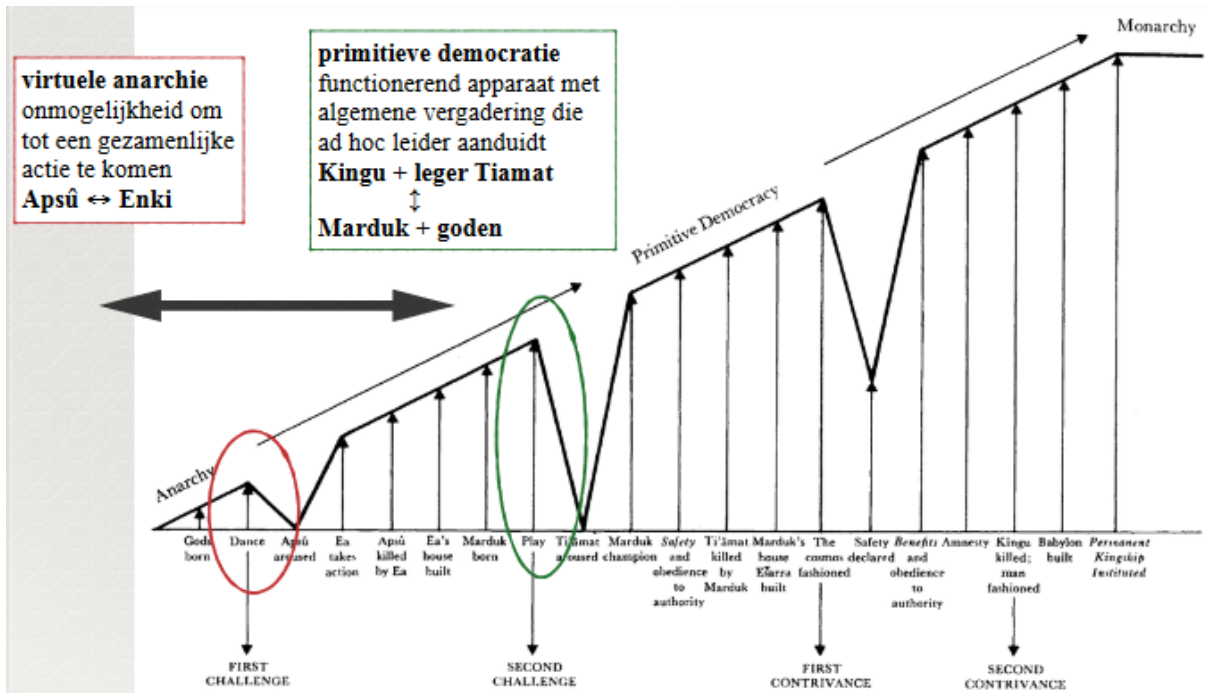
De Annunaki worden de goden die An bijstaan in het beheer van de hemel. De Igigi zijn de goden die zaken op aarde beheren. Uit dankbaarheid bouwen de goden de Esagila en haar ziggurat in Babylon. Marduk nodigt de goden uit op een banket in Esagila waarna hij formeel het koningschap krijgt over de goden. De 'ad hoc koning' wordt een monarch.

3.3 Thema's in het Enuma elish

3.3.1 Politiek thema

Ten eerste is het verhaal een verklaring van Marduk's suprematie. Het is dus geen scheppingsverhaal. Ook verklaart het Marduk's positie als eeuwige koning van het universum in een monarchale vorm van regering. Marduk, die staat voor het nieuwe, energie en beweging, overwint Tiamat, die staat voor het oude, inertie en rust. Hieronder 3 afbeeldingen die het verhaal weergeven in een grafiek.





3.3.2 Oudermoord

Er is telkens een generatieconflict dat eindigt in een oudermoord waarna de doders hun woonplaats op het lichaam van de dode ouder bouwen. Dit verwijst ten eerste naar de overdracht van familiale autoriteit van vader en zoon. Ten tweede was dit ook een verwijzing naar de grafcultuur van de Mesopotamiërs. De mensen werden namelijk begraven onder de huizen waar ze woonden.

Het oudermoord verwijst ook naar de Zeeland-dynastie die het zuiden op de zoon van Hammurabi veroverd. De inwoners van Babylon zijn ontstaan uit het zoete water waar de Zeeland-Dynastie woont, maar tevens zijn ze vijanden van deze dynastie. Hierdoor zitten ze met gemixte gevoelens. Het is dus als een soort van oudermoord -> ze moeten het zuiden loslaten.

3.4 Akītu festival

Dit was het Babylonisch nieuwjaarsfestival dat twaalf dagen duurde. De nacht van de 4^{de} op de 5^{de} dag werd het Enuma elish gereciteerd. Op de 5^{de} dag moest de koning van Babylonië zich onderwerpen aan Marduk.

DEEL 2 Territoriale staten

Hoofdstuk 7 The Club of the Great Powers

De 'Club of the Great Powers' regeerde over het Midden Oosten tussen 1500 en 1200 v.Chr. Er waren ongeveer zeven grote territoriale staten; Babylonië, Assyrië, Mittani, Hatti, Egypte, Elam en Mycene. In de Levant waren er kleinere stadstaatjes die afhankelijk waren van één van deze grote staten.

Voor deze periode hebben we heel veel bronnen:

A) Archeologische bronnen: architectuur, stedenbouw en kunst door de grote rijkdom die er was onder de elite en koningen.

B) Geschreven bronnen: waaronder literaire teksten zoals koninklijke inscripties, maar ook epen, mythen en hymen. Hieronder vallen ook de administratieve bronnen van bijvoorbeeld de boekhouding, maar ook diplomatieke correspondentie en internationale verdragen.

7.1 Het politieke systeem

Gedurende deze 300 jaar waren er vijf zones waar er politieke unificatie + centralisatie van macht plaatsvond. De eerste is Zuid-Mesopotamië: Kassietische Rijk. In Noord-Mesopotamië: Mittani -> Assyrische Rijk. In Anatolië: Neo-Hettitische Rijk. In Egypte het Nieuwe Rijk en ten slotte in West-Iran het Midden-Elamitische Rijk. Na deze periode van unificatie en centralisatie volgde er een bloeiperiode. De rijken gingen één voor één plotseling ten onder.

Gedurende de 'dark age' na de val van Babylon in 1595 tot 1499 zijn de territoriale staten ongeveer simultaan ontstaan. Gedurende deze periode was er politieke fragmentatie wat leidde tot een machtsvacuüm. Deze staten unificeerden zich en zorgden ervoor dat de macht gecentraliseerd werd. Van deze periode hebben we echter weinig bronnen, behalve in Egypte waar de Hyksos regeerden.

Zoals eerder gezegd werden deze staten territoriaal. Ze hadden allemaal een ongeziene grootte met een zeker cohesie. Ze omvatten diverse steden en hun hinterland, die allemaal samen economisch geïntegreerd waren. De stad bleef het hart van het culturele en politieke leven maar ze verloor wel haar politieke autonomie en economische autarkie. De Levant hoort niet tot deze staten want ze bestond uit kleine stadstaatjes die als buffer functioneerden tussen Egypte en Hatti.

7.2 Politieke contacten: diplomatie en handel

7.2.1 Verdragen

Verdragen werden oftewel gesloten tussen gelijken ofwel tussen de Grootkoning en zijn vazal. Verdragen tussen gelijken werden meestal na een conflict gesloten. Belangrijk hierbij om te weten is dat het verdrag dus niet werd opgesteld tussen de twee staten. Dit betekent dat als er een nieuwe koning op de troon kwam, hij het verdrag moest hernieuwen. Een voorbeeld van een verdrag tussen gelijken is dat van Hattusili III en Ramses II. Het werd gesloten in 1259 na de slag bij Qadesh.

In het verdrag beloofden ze elkaar niet meer aan te vallen, elkaar te helpen wanneer één van de 2 wordt aangevallen en om vluchtelingen terug te sturen. Het streefde naar een volledige gelijkheid en broederschap tussen de beide partijen. De Hettitische versie bevat nog een extra clause. Hattusili III kwam op de troon na de huidige koning te doden. Hij was hierdoor bang dat zijn zoon niet aanvaard zou worden als opvolger waardoor hij aan Egypte vroeg om die successie van zijn zoon te beschermen. Dit werd in het verdrag opgenomen.

Een verdrag kon ook gesloten worden tussen de Grootkoning en vazal. De enige waarvan we weet hebben is tussen die van Hatti en zijn vazallen. De vazallen moesten loyaliteit aan de Grootkoning zweren. Ze moesten ook belastingen betalen en soldaten leveren. Zelf hadden ze het recht niet om oorlog te voeren met andere Hatti vazallen en ze mochten ook geen andere Grootkoning contacteren. Ten slotte moesten ze ook vluchtelingen uitleveren aan Hatti. Een voorbeeld hiervan is het verdrag tussen Tudhaliya IV en Kurunta van Tarhuntassa.

7.2.2 Diplomatieke huwelijken

Deze diplomatieke huwelijken werden gesloten om banden tussen staten te verstevigen. Veel buitenlandse prinsessen werden uitgehuwelijkt aan de Egyptische farao in ruil voor een grote bruidsschat (goud). De Egyptenaren hadden wel een regel dat Egyptische prinsessen niet mochten huwen met vreemden wat voor veel frustratie zorgde onder de andere Grootkoningen. Deze diplomatieke huwelijken hebben soms een grote invloed gehad op het verloop van de geschiedenis.

Een voorbeeld hierbij is het huwelijk waarbij de Babylonische koning Burnaburiash II getrouwd was met Muballitat-Sherua, de dochter van de Assyrische koning. Hun zoon en opvolger werd vermoord tijdens een Babylonische opstand waardoor de Assyrische koning zich genoodzaakt voelde om op te treden. Hij versloeg de rebellenkoning en plaatste een nieuwe aan de troon, die door hem werd gekozen.

Een ander voorbeeld is waarbij de weduwe van Tutankhamum aan de Hittitische koning vraagt om met één van zijn zonen te mogen trouwen. De koning ging hierop in, maar de zoon werd vermoord tijdens zijn tocht naar Egypte door hooggeplaatste Egyptenaren, die daarna zelf de nieuwe koning aanstelden. Deze elite was dus blijkbaar niet gediend met een bondgenootschap met Hatti. Deze vraag van de weduwe was vreemd vanwege twee redenen; ten eerste mochten Egyptische vrouwen niet met vreemden trouwen en ten tweede was het de man die vertrok uit zijn land naar een ander in plaats van de vrouw die naar een ander land trekt.

7.3 Uitwisselen van giften

Giften werden uitgewisseld vanwege twee redenen; ten eerste kon de elite luxegoederen verkrijgen die lokaal niet aanwezig waren. Ten tweede was het een systeem van wederzijds respect, prestige en broederschap. Giften werden gegeven bij huwelijken, denk bijvoorbeeld aan de bruidsschat, verdragen, ... Deze twee redenen zijn niet los van elkaar te zien. Een gift moest van dezelfde waarde zijn als de gift die men had gekregen. Er was dus een niet-commerciële circulatie van kostbare goederen waarbij het Egyptisch goud werd ingeruild voor paarden, koper, afgewerkte producten, ...

Ook was er handel in luxegoederen via schepen. Er werd dan wijn, parfum, olie, murex, ... verhandeld. De schepen voeren tegen de klok in langs de kustlijnen. Een voorbeeld van een dergelijk schip is het scheepswrak van Uluburun. Aan boord was er tien ton koper en één ton tin die dan verhandeld werden voor lokale goederen zoals wijn, olie, juwelen, wapens, hout, ivoor, tanden van nijlpaarden, noten, vijgen, ... De producten die aan boord waren, kwamen uit zoveel verschillende gebieden dat het onmogelijk is om te weten wat de afkomst van het schip is.

7.3 Regionale competitie: oorlog

Ondanks de diplomatieke betrekkingen, was er toch een constante rivaliteit. Elke staat probeerde zijn gebied uit te breiden door elkaars vazallen af te nemen of door directe confrontatie. Het eerste werd het meeste gebruikt waardoor de Levant het slachtoffer werd. Een voorbeeld van directe confrontatie is de slag van Kadesh tussen Ramses II en Muwatalli II. Deze confrontaties herschikten de machtsverhoudingen tussen de Grootkoningen, maar vernietigden het systeem niet. Tussen Assyrië en Babylonië waren er ook grensconflicten omdat er daar géén buffer was, maar geen van beiden probeerde de andere te annexeren of vernietigen.

7.4 Gedeelde ideologie en sociale organisaties

Dat de staten in het Midden Oosten tot hetzelfde systeem behoorden blijkt uit de manier waarop ze contact hadden met elkaar en oorlog voerden. Ze hadden ook allemaal dezelfde opvatting over de sociale structuur binnen hun staat. Er was een grote ongelijkheid tussen de elite 1% en het volk 99%. De elite probeerde zoveel mogelijk rijkdom te vergaren en deze te laten zien aan de wereld. Bijna alle tempel en tombes in Egypte stammen uit deze tijd. Ook stichtten vele koningen nieuwe koninklijke 'elite' steden zoals Al-Untaş-Napiriša of Dur-Kurigalzu die allemaal verwijzen naar een koning. Dit toont aan hoe rijk ze waren, maar ook dat de elite het liefst afstand hield van het gewone volk.

Door de ongelijkheid hadden veel burgers schulden. In tegenstelling tot Hammurabi kwamen de koningen niet tussen. Ze schelden dus de schulden niet kwijt waardoor veel mensen op de vlucht sloegen naar andere staten. Hier leefden ze dan semi-nomadisch. Het zijn deze vluchtelingen die uitgeleverd moesten worden volgens de verdragen die in 7.2 aan bod kwamen. Deze sociale ongelijkheid was één van de redenen waarom de staten ten onder gingen.

Hoofdstuk 8: De staten in het westen van het late tweede millennium

8.1 Mittani

8.1.1 Bronnen & taal

De politieke geschiedenis van Mittani is moeilijk te reconstrueren omdat we geen officiële bronnen hebben uit dit gebied. De hoofdstad was Washukanni, maar deze hebben archeologen nog niet teruggevonden. Daarom moeten we het stellen met bronnen uit Egypte, Hatti, Assyrië en uit vazal gebieden.

De naam van Mittani was afhankelijk van wie ernaar verwees. De staat heette eerst Maittani, maar werd later veranderd naar Mittani. Ook Hanigalbat werd gebruikt. De Hittieten noemden Mittani het land van de Hoerrieten. De Egyptenaren gebruikten de naam Nahrina, wat verwees naar de geografische ligging van de staat.

De gesproken taal was het Hoerritisch, maar deze werd amper gebruikt voor geschreven bronnen. Zo hebben we maar één Amarna brief die in het Hoerritisch is geschreven. Het kan weliswaar zijn dat er in de hoofdstad wel veel Hoerritische teksten aanwezig waren, maar omdat we deze nog niet gevonden hebben, is het giswerk. Er kwamen wel veel Hoerritische persoonsnamen voor in teksten uit Hatti, Assyrië, Babylonië en de Levant. De taal werd dus ook gesproken buiten Mittani. Er kwamen ook Hoerritische termen voor in Hettitische teksten. De geschreven taal in de Mittani staat was echter het Babylonisch dialect.

8.1.2 Geschiedenis van de staat

De chronologie van de koningen is moeilijk te reconstrueren want tot op heden hebben we nog geen koningslijst teruggevonden. We weten dat er tijdens de 18^e eeuw verschillende Hoerritische koninkrijkes waren. Tijdens de 15^e eeuw was er een Mittanische koning die zijn macht uitbreidde. We weten dat een zekere koning genaamd Parrattarna zijn gebied uitbreidde naar het westen, oosten en zuiden wat van Mittani de machtigste staat van West-Azië maakte.

Tijdens het midden van de 14^e eeuw verzwakte de macht van de Mittanische koningen door opvolgingsproblemen. Er waren twee lijnen van de koninklijke familie die beiden de troon wilden. Om de macht in handen te krijgen, deden ze beroep op buitenlandse machten die hen daarbij zouden helpen. De ene zocht hulp bij Hatti en de andere bij Assyrië. Tijdens de 13^e eeuw werd Mittani uiteindelijk opgeslokt door Assyrië.

8.1.3 De samenleving

De steden en landbouwgronden waren sterk met elkaar verbonden. In de verschillende onderdelen van de staat werd er in de paleizen bepaald hoeveel belasting de mensen moesten betalen. Er werd een onderverdeling gemaakt in twee groepen; mannen die afhankelijk zijn van het paleis en vrije burgers. De eerste groep bestond voornamelijk uit mannen die vroeger in het leger dienden, maar daarna een geprivilegieerde klasse werden.

Rijken konden zich laten adopteren door boeren waarbij de rijke dan de boeren gebruikte als huurkrachten in de landbouw. Dit gebeurde omdat vele boeren enorm veel schulden hadden en deze niet meer konden afbetalen.

8.2 Hatti

8.2.1 Bronnen & taal

Van deze staat hebben we heel veel bronnen teruggevonden in de hoofdstad Hattusa. Deze geven ons veel informatie over de politieke geschiedenis. Enkele voorbeeld van bronnen; verdragen, annalen, mythologie, ... De eerste twee zijn natuurlijk wel gekleurd waardoor we er voorzichtig mee moeten omspringen. De mythologie was gebaseerd op tradities uit Mesopotamië, Mittani en Kanaän.

De officiële taal van de kanselarij in Hattusa was het Hettitisch. De bronnen tonen echter ook aan dat andere Anatolische talen werden gebruikt zoals het Luwisch, Palaïsch of het Hattisch. Spijkerschriften en hiërogliefen bevatten meestal twee talen.

Dat Hatti een multicultureel karakter had blijkt ten eerste uit de teksten, maar ook uit de troonnamen. Deze waren in het Hattisch, maar de geboortenamen van de koningen was heel divers. Zo was er een koning met een Hoerritische geboortenaam.

8.2.2 Geschiedenis van de staat

Ook hier is het moeilijk om de koningen chronologisch weer te geven want we hebben tot op heden nog geen koningslijsten teruggevonden. Daarnaast hadden ook veel koningen dezelfde naam wat het nog vermoeilijkt.

Geografisch gezien veranderden de grenzen van de staat voortdurend. De staat was dan ook niet geïnteresseerd om meer gebieden in te nemen, maar wel om vazallen aan hun kant te krijgen. De afhankelijkheid van deze vazallen aan de koning van Hatti was dus de determinant voor de grenzen.

De staat kende twee perioden waarbij ze machtig was in het Midden-Oosten. Het Oude Rijk was de eerste in de 17^e eeuw. Wat er precies voor het verval zorgde en wat er daarna gebeurde is onduidelijk. Enkele opeenvolgende koningen hebben geprobeerd om de macht weer te versterken en na 200 jaar lukte dat. Het Nieuwe Rijk van 1400 tot 1200 was ook zeer machtig. Suppiluliuma I (1344-1322) was de grondlegger van het Nieuwe Rijk. Hij veroverde Mittani en Ugarit. Qadesh en Amurru boden aan om zijn vazal te worden wat Suppiluliuma accepteerde. Hij breidde zijn gebied uit tot het westen van de Eufraat. Tevens was het ook zijn zoon die vermoord werd omdat die ging trouwen met de weduwe van Toetanchamon.

Eén van zijn opvolgers Muwatalli II vocht tegen Ramses II nabij Qadesh en won. Hierdoor kon hij zijn gebied uitbreiden in het zuiden van Syrië. Na zijn dood kwam zijn broer Hattusili III op de troon en hij sloot een vredesverdrag met Ramses II in 1259. Niet veel later was de Hatti staat in verval. Ook hier waren er twee lijnen binnen de koninklijke familie die de troon opeisten. Daarnaast kwamen de vazallen in opstand en viel Assyrië het rijk aan.

8.2.3 De samenleving

De politieke structuur was te vergelijken met het vazallensysteem tijdens de middeleeuwen. De 'Grote Koning' van Hatti had zijn kroondomein en de rest werd beheerd door vazallen. Hier werd vaak de bestaande politieke en culturele structuur behouden. Belangrijke regio's werden wel beheerd door de zonen van de 'Grote Koning'. Doorheen de geschiedenis zijn er meerdere opvolgingskwesies geweest. Hattusili III kwam bijvoorbeeld op de troon door de zoon van Muwatalli te vermoorden om zo zijn macht te behouden.

8.3 De Levant

8.3.1 Bronnen & taal

Veel bronnen hebben we niet van de Levant. De geschiedenis wordt gereconstrueerd aan de hand van documenten van de nabijgelegen grote rijken. Weliswaar worden er meer en meer geschreven bronnen uit die regio opgegraven bijvoorbeeld: Alalakh, Ugarit en Emar.

De gesproken taal was het West-Semitisch. De geschreven taal was Babylonisch maar met een West-Semitische invloed. Ieder koninkrijkje/stadstaat had zo zijn eigen dialect die het schrift beïnvloedde. In Ugarit werd er een spijkerschrift ontwikkeld die zich baseerde op een alfabet. Deze is echter nooit doorgebroken en werd alleen maar in Ugarit gebruikt.

8.3.2 Geschiedenis van de koninkrijkjes/stadstaatjes

Ook hier is het moeilijk om een chronologie van de koninkrijkjes en stadstaatjes te construeren. In het begin had voornamelijk Mittani een grote invloed in de Levant en regeerden ze het gebied aan de hand van vazallen. Vanaf 1500 is er een Egyptische expansie tot aan de Eufraat. Zij richtten 3 Egyptische provincies op in de streek: Amurru, Upe en Kanaän. Egypte gebruikte het gebied vooral voor extra inkomsten en had een doof oor voor de lokale problemen

In de 14^e eeuw verovert Suppiluliuma I, koning van Hatti, Egyptisch gebied in de Levant. De drie Egyptische provincies werden zijn vazallen. Toch had Egypte nog steeds enkele gebieden in de Levant. Deze situatie bleef rustig tot Ramses II zijn gebied in noordelijke richting wou uitbreiden. Het kwam tot de slag bij Qadesh in 1274 tegen Muwatalli van Hatti. 15 jaar later werd er vrede gesloten en werd de Levant definitief opgedeeld tussen Hatti en Egypte.

Een voorbeeld hiervan is het koninkrijkje Amurru. In het begin was de koning beland in de sfeer van Egypte en later werd hij een vazal. Wanneer Suppiluliuma de Levant aanviel, koos de koning van Amurru de kant van de Hatti staat. Echter niet veel later begon Egypte weer de Levant aan te vallen en veroverden ze meerdere gebieden. Daarom veranderde de koning van Amurru van kant. Na de slag van Qadesh werd de koning van Amurru gedeporteerd naar Hatti en werd er een nieuwe koning aangesteld door Muwatalli II.

8.3.3 De samenleving

Ook hier was er een grote sociale ongelijkheid. De stad Ugarit had bijvoorbeeld vele paleizen, tempels en grote huizen. Het waren hoogopgeleide mannen die de teksten schreven. Deze documenten geven ons een inzicht op hun religie en literatuur. Deze was voor de hele Levant ongeveer hetzelfde: de Kanaän-cultuur.

De landbouwers moesten de steden onderhouden aan de hand van voedsel. Vaak had de elite de macht over deze akkers en werden de mensen uitgebuit. Zo moesten ze zeer hoge belastingen betalen waardoor ze moesten lenen aan een hoge interest. Dit konden ze na verloop van tijd niet meer betalen waardoor ze schuldlaven werden. Andere boeren ontvluchtten de streek en leefden semi-nomadisch.

Hoofdstuk 9: Kassieten, Assyriërs en Elamieten

9.1 Babylonië

9.1.1 Bronnen & taal

Van Babylonië hebben we heel veel bronnen. Ten eerste hebben we geschreven bronnen.

A) Administratieve bronnen: het Nippur archief werd gevonden wat ons 12 000 tabletten opleverde waarvan er al 1500 gepubliceerd zijn. Ze geven ons veel informatie over de landbouw organisatie met name, het stapele en redistributie.

B) Literatuur: tijdens deze periode werd het Babylonische literatuurcorpus geschreven. Het was zeer creatief en er werden canons gemaakt, denk hierbij aan Gilgamesh en Enuna Elish. Het werd geschreven in een literair dialect genaamd het Standaard Babylonisch.

C) Kudurru's: de koning gaf land aan de elite in ruil voor diensten. Soms werd daarbij het arbeid van de dorpingen inbegrepen. Deze landen waren vrijgesteld van belasting en waren voor eeuwig in handen van de elite. Deze overdracht werd geschreven op stenen in tekstvorm met symbolen van goden. Deze stenen werden kudurru's genoemd.

Ook hebben we heel wat archeologische bronnen. Door de rijkdom van de koningen werden er veel bouwwerken geconstrueerd. Ook kwam er een nieuwe hoofdstad genaamd Dur-Kurigalzu gebouwd door Kurigalzu I (15^e eeuw). In deze stad stond er ook een ziggurat.

Babylonië werd door de Kassieten Karduniash genoemd. De gesproken taal was het Kassitisch. Toch had deze niet veel invloed op de geschreven taal. Er kwamen enkele Kassitische woorden en persoonsnamen voor in Akkadische teksten, maar dat was het. De geschreven taal was het Midden-Babylonisch.

Op religieus vlak was het Kassitisch pantheon niet belangrijk. Er werd in Babylonië een paleiskapel gebouwd voor Shuqamuna en Shumalija, de patroongoden van de koning, maar ook dit was het. De Kassieten namen zelfs het Mesopotamisch pantheon over.

Uit de geschreven taal en religie kunnen we afleiden dat de Kassieten wel politieke macht hadden, maar geen culturele impact.

9.1.2 Geschiedenis van de staat

Ook hier is er een onzekere chronologie. Na de val van Babylon door Murshili I kwam er een 'dark age'. De sociale en politieke structuren verdwenen en een groot deel van de bevolking leefde niet meer in steden. Dit creëerde een machtsvacuüm waardoor de Kassieten de troon van Babylon konden veroveren. Echter weten we niet wanneer dit gebeurde. We weten wel dat in 1475 een Kassiet koning werd van het Zeeland en waarschijnlijk zorgde voor staatsontwikkeling en unificatie.

Tijdens de 14^e eeuw veroverden de koningen Babylonië, Diyala en Dilmun. Vanaf de 13^e eeuw kwam er druk vanuit Assyrië en Elam. Tukulti-Ninurta I (1231-1225) nam Babylon in. Hierna vertrok hij en stelde hij een koning aan die loyaal was aan Assyrië. Deze koning stond echter onder druk van de Elamieten en er braken ook opstanden uit in Babylonië. Hierdoor werd de stad weer Kassitisch. In 1159 viel de staat uiteindelijk na vele Elamitische raids. De Elamieten namen het koningschap echter niet op zich, het was een ander volk die dat deed.

9.1.3 De samenleving

De Kassieten hebben wel een invloed gehad op de sociale structuur in Babylonië. De Kassieten waren oorspronkelijk semi-nomaden die georganiseerd waren in tribale eenheden. Ze behielden dit gebruik na sedentarisatie. Mensen identificeerden zich met een 'Huis van persoon X'. Deze huizen bezaten verschillende dorpen met hun eigen landgebied en werden administratieve eenheden. Aan de hoofd van een huis stond een hoofdadministrator. Na de Kassitische periode bleef dit gebruik in sommige gebieden gehandhaafd.

9.2 Assyrië

9.2.1 Bronnen & taal

Ook van Assyrië hebben we meerdere geschreven bronnen.

A) Koninklijke annalen: deze waren vooral gebaseerd op koningen die militair gezien zeer actief en succesvol waren. Ze geven chronologisch georganiseerde verslagen van de militaire campagnes. Er zijn vaak verschillende versies terug te vinden naargelang de politieke situatie. Veel van deze annalen waren een onderdeel van bouwinscripties. Ze startten met de titel en stamboom van de koning. Daarna kwam er een jaar-na-jaar verslag van de militaire campagnes. Ten laatste werd er een beschrijving van de bouwactiviteit gegeven.

B) Midden-Assyrische wetten en Paleisdecreten: deze waren zeer streng en vrouwonvriendelijk. De vrouwen waren volledig afhankelijk van hun man. Getrouwde vrouwen moesten ook hun hoofd bedekken, ongetrouwde vrouwen, slaven en prostitués mochten dit niet. Een vrouw in het paleis mocht ook niet spreken met een man zonder dat er een derde persoon bij was.

Er zijn ook veel archeologische bronnen terug te vinden door de militaire successen die geld opleverden. Er kwamen veel nieuwe bouwwerken en ook een nieuwe hoofdstad in de 13^e eeuw. Deze heette Kar-Tukulti-Ninurta, vernoemd naar Tukulti-Ninurta I. Deze werd gebouwd op maagdelijke bodem en was meer dan 240 ha groot. Het omvatte twee grote paleizen en een tempel voor Ashur.

9.2.2 Geschiedenis van de staat

Tijdens de 15^e eeuw was Assyrië waarschijnlijk een stadstaat onder controle van Mittani. Tijdens de 14^e eeuw slaagde Assur-uballit I (1363-1328) een sterke controle te krijgen over zijn kerngebied. Toen de Hatti Mittani aanvielen zag hij de kans om zijn gebied uit te breiden, waar hij ook in slaagde. Hij positioneerde zich als internationaal belangrijk, zo omschreef hij zich als 'broer' in de Amarna brieven. Hiermee bedoelde hij dat hij gelijkwaardig was aan de anderen. Hij huwelijkte zijn dochter uit aan Burnaburiash II, de koning van Babylonië.

Hierna volgden drie koningen die de machtspositie van Assyrië nog verder uitbreiden. Adad-nirari I (1305-1274), Shalmaneser I (1273-1244) en Tukulti-Ninurta I (1243-1207). Zij veroverden eerst een deel van het oosten van Mittani. Nadat deze rebelleerden veroverden zij heel Noord-Syrië ten oosten van de Eufraat. Hier bouwden ze meerdere forten en plaatsten ze hun administratieve centra. Dit gebied werd ook de grens met Hatti. Shalmaneser I introduceerde het gebruik van deportatie waarbij vele mensen werden gedeporteerd naar andere gebieden van het land. Tukulti-Ninurta I slaagde er ook in om delen van Hatti en Babylon in te nemen.

Nadat Tukulti-Ninurta I vermoord werd kwam er een periode van verwarring. In Syrië namen de Arameërs de macht over. Twee koningen trachtten dit proces tegen te gaan. Assur-resha-ishi (1132-1115) stabiliseerde de regio. Tiglath-Pileser I (1114-1076) voerde agressief campagne in alle directies. In 1070 was Assyrië terug gekrompen tot het kerngebied waarna 100 jaar 'dark age' volgde.

9.2.3 De samenleving

Ook in deze samenleving gaven de koningen landen aan mannen in ruil voor diensten. Ook hier werd de bevolking uitgebuit waardoor er veel schuldslaven waren.

9.3 Elam

9.3.1 Bronnen & taal

De enigste bronnen die we hebben over dit rijk zijn bouwinscripties. Deze bevatten de namen van koningen en hun stamboom waardoor we sommige koningen chronologisch konden rangschikken.

9.3.2 Geschiedenis van de staat

Pas vanaf 1400 kwam er een centralisatie van de macht onder de Igihalkiden dynastie. Het rijk kreeg een nieuwe hoofdstad genaamd Al-Untash-Napirisha, gebouwd door Untash-Napirisha in de 14^e eeuw. In het centrum van de stad stond een enorme ziggurat gewijd aan Napirisha, de oppergod van Elam, en Inshushinak, de patroongod van Susa. Kidin-hutran III viel Babylon binnen, dat geregeerd werd door een Assyrische aangestelde koning, maar deze werd terugveroverd door de Kassieten.

Tussen 1200 en 970 regeerde het Shutrukiden dynastie. Shutruk-Nahhunte veroverde Babylon in 1158 en bracht het Kassitisch rijk ten val. Het was ook hem die de Codex van Hammurabi en Stele van Naram-Sîn naar Susa bracht als oorlogsbuit. Zijn opvolger Kutir-Nahhunte II plunderde Babylonië en nam het beeld van Marduk mee als oorlogsbuit. Shilhak-Inshushinak I, de opvolger van Kutir-Nahhunte II, voerde raids uit in Babylonië en Assyrië.

Babylonië herleefde onder Nebuchadnezzar I (1126-1103) en hij verdreef de Elamieten. Hij was ook degene die het beeld van Marduk terugbracht naar Babylon.

9.3.3 De samenleving

Dit komt niet aan bod in het boek.

Hoofdstuk 7, 8 en 9 Case Study: de Amarna brieven

7.1 Algemene informatie

In 1887 vond een boerin 350 tabletten in El-Amarna, wat vroeger Akhetaten heette. Deze stad werd gesticht door Akhenaton (1352-1335). Vier jaar later vonden er nog opgravingen plaats onder Sir Flinders Petrie en die vond nog 32 tabletten.

De tabletten zijn in feite brieven die de correspondentie van Amenhotep III en Akhenaton weergeven. Het merendeel is in het Akkadisch geschreven waardoor we hieruit kunnen afleiden dat dit de lingua franca was. De tabletten zijn wel moeilijk in een chronologie te steken. Ze bestrijken een periode van maximum 30 jaar en minimum 15 jaar. De eerste tablet situeert zich ten vroegste in het laatste decennium van Amenhotep III (rond 1360). De laatste tablet stamt uit 1332 wanneer Akhetaten verlaten werd.

Sommige brieven gaan over de correspondentie tussen de Grootkoningen van Babylonië, Assyrië, Mittani en Hatti met Egypte. Deze noemden elkaar 'broer' wat kan gelezen worden als gelijke. Het ging vooral over uitwisselingen van luxegoederen en vrouwen. De politieke situatie kwam er niet direct in voor.

Andere brieven gaan over de correspondentie tussen Egypte en haar vazallen, meer bepaald de stadstaatjes in de Levant en Alashiya in Cyprus. Deze noemen zich 'dienaar' van de farao en willen in de gratie van hem komen door hun burens in een slecht daglicht te stellen. Hier wordt er wel een uitvoerige beschrijving gegeven van de dagdagelijkse politieke situatie.

Deze brieven waren belangrijk om te kunnen bepalen welke koningen rond dezelfde periode regeerden. Hiermee kunnen we echter nog niet de chronologie van deze koningen vormen, maar het zet ons wel een stap in de goede richting.

7.2 Begroeting en taalspelletjes

Zoals eerder vermeld gingen de brieven voornamelijk over giften en de uitwisseling van vrouwen. De begroeting volgde een typische Akkadische aanduiding van verzender en ontvanger: 'Zeg aan X, koning van A, mijn broer, aldus Y, koning van B, jouw broer:'.

De taalspelletjes werden gebruikt om van de farao goud en status te krijgen. Dit dwong hen vaak tot zelfvernederende toegevingen. Aan de hand van 'verborgen' boodschappen probeerden ze het morele voordeel te behalen en zo goud te krijgen.

Dit kon door bijvoorbeeld te schrijven dat de koning hoopte dat zijn broer hem veel liefde zou tonen en dus veel goud zou geven. Een andere aanpak was door te klagen over het kleine aantal goud dat men kreeg. Ook werden de vriendschappen tussen de twee staten aangehaald om goud te verkrijgen.

Vaak vermeldden ze ook dat goud in overvloed was “in jouw land is er evenveel goud als stof”. Ook vonden ze dat enkel grote hoeveelheden een grootkoning waardig waren en dat deze enkel maar voldoende waren als wedergift voor de giften aan de farao. Soms beledigden ze indirect de farao door te zeggen dat moest hij minder goud hebben dan zijn voorouders, hij de helft van het gebruikelijke aantal mocht sturen.

Een concreet voorbeeld hiervan is de Babylonische koning die eerst een voor zichzelf vernederende herinnering aanhaalde om zijn onderhandelingspositie te verbeteren. Hij schreef dat hij boos was dat de farao geen boodschapper had gestuurd toen hij ziek was. Toen een Egyptische boodschapper zei dat Egypte ver was, was hij niet meer boos. De aanhaling van de afstand was een smoes om diplomatisch te protesteren door een kleinere gift dan normaal te zenden. Dan vraagt hij waarom de farao geen valse dochter wil sturen die met hem kan trouwen. Omdat de farao dit niet wil doen, vraagt hij om goud voor een bouwproject. Zijn vraag aan de farao en diens weigering waren slechts een tactiek om meer goud te kunnen krijgen.

Hoofdstuk 10: De ondergang van het regionale systeem en de nasleep (1209-935).

10.1 De gebeurtenissen

We hebben uit deze periode twee soorten geschreven bronnen. Ten eerste zijn er de koningsinscripties, maar deze focussen vooral op gevechten en dus niet op vreedevolle periodes. Daarnaast hebben we ook nog de diplomatieke correspondentie, alhoewel deze afnam naarmate de tijd vorderde. Alle rijken waren namelijk +- in verval en hadden dus minder nood en elkaar.

Ook hebben we drie soorten archeologische bronnen. We merken dat er verschillende verwoeste en verbrande sites waren, maar dit is natuurlijk makkelijker zichtbaar dan een site die het verval overleefde. Andere sites werden verlaten. Er was ook een wijziging in het nederzettingspatroon, de bevolking leefde in minder én in kleinere nederzettingen.

In het oostelijk Middellands-Zeegebied, waartoe Mycene, Hatti en de Levant behoorde, waren er radicale veranderingen. Eeuwenoude culturele praktijken werden vernietigd en er was een terugval merkbaar in de samenleving. In het oosten daarvan was er een zekere graad van continuïteit en waren de veranderingen gradueel. De grote staten, zoals Babylonië, Assyrië, Elam en Egypte, lijdten onder het terugval en vervallen daarom gradueel. Er was een totale verdwijning van het systeem dat bestond tussen 1600 en 1200. Deze bewoog zich van het westen naar het oosten.

10.1.1 Mycene

Mycene was onderdeel van het regionale systeem dat bestond tussen 1600 en 1200. De sociale en politieke structuur is onbekend, maar we weten wel dat er grote versterkingen werden gebouwd voor de rijke elite in de belangrijke steden, wat wijst op een sterk centraal gezag. Hun invloed reikte over een groot deel van Griekenland, de Egeïsche eilanden, Kreta en de Anatolische kust. Ze voerden handel met Cyprus en de Levant.

Vanaf het begin van de 12^e eeuw, gespreid over decennia was er verval. De handel met Cyprus en de Levant daalde. Het aantal grafgraven dat bij een dode werd begraven daalde. De paleizen en steden werden verwoest en er was een verdwijning van het lineair-B schrift. Terwijl dit zich afspeelde, merken we in Cyprus het omgekeerde gebeurde waardoor Cyprus uiteindelijk het machtsvacuüm zal vullen.

10.1.2 Hatti

Uit de koninklijke annalen van Suppiluliuma II (1207-?) leren we dat er revoltes uitbraken onder de vazallen. Er waren ook opvolgingsperikelen namelijk twee koninklijke huizen die beide de troon opeisten (Hattusa vs Tarhuntassa). Om het westelijk deel van Anatolië onder controle te houden moest Suppiluliuma II in West-Anatolië en Cyprus militaire expedities houden. Aan de hand van bronnen die de import van graan weergeven, denken sommige historici dat er ook een hongersnood was. Dit kunnen we echter niet hard maken want Anatolië had van nature al weinig vruchtbaar land waardoor de import van graan altijd hoog lag.

Van de hoofdstad Hattusa werd de bovenstad deels verwoest, maar het hof had deze al verlaten. De benedenstad werd niet verwoest. In de andere sites in Anatolië merken we dat sommige verwoest werden en andere verlaten. Het is wel belangrijk om te weten dat het nooit een complete verwoesting was en dat het niet uniform was.

Karkemish werd niet verwoest en de Hettitische vicekoning claimde er de opvolging en zette het Hettitisch koninklijk huis voort. De voormalige Hettitische vazalstaatjes in Syrië werden geleidelijk onafhankelijk en kregen door historici de naam: Neo-Hettitische Staten.

Ugarit werd in 1190 verwoest en verbrand. Ze werd niet opnieuw opgebouwd, maar zijn haven wel. Uit de correspondentie tussen de koning van Cyprus en Ugarit leren we dat de koning van Cyprus hem waarschuwde voor rovers op de zee. Ugarit's hinterland was al reeds deels verwoest en kon zichzelf niet verdedigen omdat haar troepen en schepen in Hatti waren.

10.1.3 De Levant

Ook hier was er een selectieve vernietiging die niet simultaan plaatsvond. Belangrijke havens zoals Byblos en Sidon waren ongedeerd, maar andere steden zoals Ashkelon en Hazor werden vernietigd. In de regio vestigden zich nieuwkomers die de macht grijpen: de Filistijnen.

10.1.4 Egypte

Egypte werd, volgens twee inscripties, aangevallen door buitenlandse veroveraars. De inscriptie van Merneptah (1213-1203) vermeldt dat Egypte werd aangevallen door Libiërs uit het westen en een coalitie van volkeren 'van de landen van de zee' uit het noorden. De inscripties van Ramses III (1184-1153) vermelden herhaaldelijke aanvallen uit het noorden. Er was een invasie van de 'eiland mensen' in Hatti, Tarhuntassa, Karkemisch, Arzawa en Cyprus. Deze 'eiland mensen' waren een confederatie van Peleset, Tjeker, Shekelesh, Denyen en Weshesh. Egyptische steden werden simultaan verwoest.

We moeten ons echter vragen stellen bij de historische objectiviteit van het verslag van Ramses III. Zo werd Karkemish niet vernietigd en waren de 'eiland mensen' reeds aanwezig in de regio, o.a. als huurlingen in de legers van Hatti en Egypte. Er was dus waarschijnlijk geen invasie maar een voortdurende botsing met verschillende groepen. Het resultaat was dat Egypte controle verloor over de gebieden in de Levant. Ze overleefde het wel als een territoriale staat, maar beleefde sociale omwentelingen, interne chaos en politieke fragmentatie.

10.1.5 Assyrië

Assyrië overleefde het als een territoriale staat. Er waren weliswaar interne problemen na de moord op Tukulti-Ninurta I in 1197. Er ontstond onrust in het westen en de gebieden westelijk van Emar werden vernietigd. In het oostelijke gedeelte daalde de urbanisatie en stopte de scribale activiteit. Op het platteland waren er nieuwkomers: de semi-nomadische Arameeërs die het gebied controleerden. Assyrië plooidde zich drie eeuwen lang terug op het hartland.

10.1.6 Babylonie

In 1150 vond er een verandering van dynastie plaats: de Kassieten werden vervangen door de 2^e dynastie van Isin. Het verval van Babylonie was een complexe interactie van politieke en ecologische factoren zoals hieronder beschreven.

De verandering van dynastie toonde aan dat de Kassieten hun gecentraliseerde politieke macht verloren hadden. De urbanisatie daalde sterk en een groot deel van de bevolking ging over op semi-nomadische levenswijze. Ook een ecologische factor speelde een rol: de loop van de Eufraat verlegde zich naar het westen. Dit zorgde ervoor dat er een tekort aan water was om de stedelijke bevolking te voorzien van voedsel. Hierdoor verdwenen stedelijke infrastructuren en irrigatiesystemen.

10.1.7 Elam

Omdat we de binnenlandse organisatie niet kennen van Elam is het moeilijk om te bestuderen hoe het veranderde in de 12^e eeuw. Een mogelijke oorzaak voor het verval was de militaire raid van Nebukadnezar. Het resultaat was hetzelfde als in de andere staten: de centrale macht verdween en nieuwe groepen volkeren vestigden er zich.

10.2 Verklaringen voor de “Bronze Age Collapse”

10.2.1 Invasies van externe volkeren en migraties

Volgens sommige bronnen en de twee inscripties uit Egypte is dit de belangrijkste oorzaak van de terugval in het Midden-Oosten. Er vonden militaire confrontaties plaats en nieuwkomers vestigden zich in het gebied zoals, de Filistijnen en de Arameeërs. Toch moeten we hierbij opmerken dat het verslag van Ramses III historisch niet objectief was. Ook de archeologische vondsten spreken het tegen. Over een lange periode werden sommige sites vernietigd en andere verlaten. De mensen leefden meer semi-nomadisch waardoor de urbanisatie daalde.

Er vonden dus confrontaties met onconventionele troepen plaats, zoals militaire gevechten tegen volkeren die niet afkomstig waren uit het Midden-Oosten. Toch was er niet één grote invasie en mag deze niet aangehaald als de enige oorzaak voor het verval van het Midden-Oosten.

10.2.2 Sociale omwentelingen

Tijdens de periode van de grote staten was er uitbuiting door de paleis elites van de landbouwgemeenschappen. Dit leidde tot een grote discrepantie in de rijkdom (1% vs. 99%). Landbouwers die grote schulden hadden ontvluchten daarom het systeem, zij kregen de naam habiru. Dit was een grote bedreiging voor het systeem want er was een tekort aan arbeid. Dit zorgde voor een reductie in de landbouwproductiviteit en een reductie in de opbrengst van de belastingen. Om het systeem draaiende te houden zette de paleis elite nog meer druk op de landbouwgemeenschappen. Deze keerden zich tegen het systeem en sluiten zich aan bij de vijandige groepen.

10.2.3 Ecologische problemen

Sommige archeologische sites gaan aan dat er aardbevingen plaatsvonden, maar dit leidde waarschijnlijk niet tot het verval van het regionale systeem. Ook wordt gesuggereerd dat er een algemene verdroging was van het klimaat in Noord-Mesopotamië. In Zuid-Mesopotamië wijzigde de loop van de Eufraat. Toch weten we niet of deze een grote impact hadden.

10.2.4 Besluit

Een variëteit aan oorzaken lag dus aan de wortel van de wijzigingen. De belangrijkste oorzaken waren de militaire confrontaties en de sociale rebellie. Deze zorgden voor de vernietiging van individuele sites. Ook waren er tal van lokale omstandigheden die een belangrijke rol vervulden.

De “Bronze Age Collapse” leidde tot een desintegratie van de westelijke territoriale staten en vazal gebieden. Handelsroutes werden verbroken en de wijde geografische infrastructuur daalde in aantal. Interactie tussen de voormalige territoriale staten werd verbroken en er vond een herschikking in de machtsrelaties plaats. De semi-nomaden verworven macht op het platteland.

10.3 “Dark Age” (1100-900)

Tijdens de Dark Age was er een grote reductie in bronnen. Er vonden wel belangrijke technologische ontwikkelingen plaats die hieronder besproken worden. Ook waren er sociale wijzigingen.

10.3.1 Ontwikkelingen in schriftpraktijken

Door het verdwijnen van de diplomatieke correspondentie tussen de territoriale staten was er minder nood aan een opleiding in het spijkerschrift en Babylonisch. De stop in handel, economie en centrale administratieve arbeid zorgde er voor dat er minder nood aan bureaucratie was.

In Babylonië en Assyrië bleven ze het spijkerschrift en Babylonisch/Assyrisch gebruiken. Op andere plaatsen grepen ze terug naar de lokale praktijk. In de Neo-Hettitische staten werden Anatolische en Luwische hiërogliefen teruggevonden. Deze waren een logografisch schrift. In de Levant werd het alfabet geïntroduceerd en andere West-Semitische talen. Aramees werd de gesproken taal.

Het alfabet verspreidde zich binnen het Midden-Oosten: denk hierbij aan het Hebreeuws en Aramees. Ook daarbuiten kende het succes: het Grieks en Latijn zijn hiervan voorbeelden. Het alfabet maakte gebruik van het acrofoon principe. Dit betekent dat woorden werden gebruikt om de eerste letter daarvan weer te geven (a -> alpha b -> beta). Ook nu kennen we dat nog: de politie geeft kentekens door via het telefoonalfabet. (ARB-123 -> Alpha Romeo Beta 123).

10.3.2 Ontwikkelingen in metallurgie

Tot en met het jaar 1200 werd voornamelijk brons gebruikt wat een legering van koper en tin is. Deze moesten geïmporteerd worden uit verschillende gebieden. Na 1200 werd ijzer gebruikt omdat het enkele voordelen had. Ten eerste was het bijna overal aanwezig en had je maar één erts nodig om het te maken. Als je het mixte met houtskool dan bekwam je staal, wat harder was dan brons.

Er zijn twee theorieën waarom brons werd verlaten voor ijzer. Ten eerste is het mogelijk dat er een schaarste aan koper en tin was waardoor er geen voorraad meer was in de bronsgieterijen. Dit zou plaatsgevonden hebben doordat de internationale handel stopte door het verval in de grote territoriale staten. Het is echter ook mogelijk dat er net een overvloed aan koper en tin was waardoor de waarde van brons daalde.

Private handelaars, gevestigd in handelssteden, werden de belangrijkste handelaars. Enkele voorbeelden: Cyprus, Fenicische haven en de Filistijnse kust.

10.3.3 Sociale veranderingen

Er vond migratie plaats van interne en externe bevolkingsgroepen (Arameeërs, Filistijnen, Frygiërs, Arabieren, ...). Dit was een flux tussen semi-nomadische en sedentaire bevolkingsgroepen. Ook was het centraal gezag van de staten niet meer zo sterk als van tevoren.

Dit alles leidde tot een grote verspreiding van de semi-nomaden die een tribale organisatie hadden (bit PN 'huis van PN'). Ze verwierven politieke macht op het platteland en in mindere mate in de steden. Er ontstond een scherp contrast tussen de steden, die stonden voor de traditionele Mesopotamische tradities, en het platteland.

Het Aramees werd de gesproken taal. In het schrift vond er ook een verandering plaats. Zowel kleitabletten als leder, perkament en papyrus werden gebruikt. Het oudste manuscript dat we hebben dateert echter uit de 5^{de} eeuw v.Chr.

10.3.4 Domesticatie kameel

De kameel werd voor het eerst gedomesticeerd op het Arabisch schiereiland. Dit gebeurde op hetzelfde moment als de handel in wierook over land. Dit leidde tot een nieuw soort nomadisme waarbij nomaden langere afstanden door woestijnen aflegden met oases als rustpunt.

Hoofdstuk 11: Het Midden-Oosten in het begin van het eerste millennium (900-600)

In het westen bleven de verschillende staatjes gecentreerd rond één (politieke hoofd-)stad bestaan. Er was politieke fragmentatie en geen eenheid in groepen, talen of tradities. In het oosten ontstond er een nieuw netwerk van vier territoriale staten: Babylonië, Elam, Urartu en Assyrië. De laatste (Assyrië) zal uiteindelijk uitgroeien tot een grootmacht.

11.1 Het westen

11.1.1 Neo-Hettitische Staten

Deze staten bevonden zich in Zuid-Anatolië en in Noordwest-Syrië. Ze gebruikten nog steeds Anatolische en Luwische hiërogliefen. De koningen bestempelden zichzelf als politieke afstammelingen van Hatti. Dit werd overgenomen vanuit Karkemish (zie vorig hoofdstuk).

We weten weinig over de politieke organisatie van de Neo-Hettitische staten. De steden hadden citadellen met paleizen en tempels wat er zou op kunnen wijzen dat de elite een zekere luxueuze levensstijl had. De rijkdom die de elite verwierf kwam er door de controle op handelsroutes en mijnen. Daarnaast lagen enkele steden ook op een strategische locatie zoals Karkemish, waar handelaars de Eufraat overstaken.

Vanaf de 9^e eeuw waren ze verplicht om een tribuut te betalen aan Assyrië. In het midden van de 8^{ste} eeuw werden ze ingelijfd in het Assyrische rijk, maar niet veel later verzwakte de macht van Assyrië. Op het einde van de 8^{ste} eeuw had Urartu een grote invloed op de Neo-Hettitische Staten.

11.1.2 Fenicische steden

De Fenicische havens Byblos, Sidon en Tyrus werden niet verwoest in de 12^e eeuw waardoor ze hun handel konden verder zetten. Ondanks een reductie aan klanten, door het uiteenvallen van het regionale systeem, bleven ze functioneren. Ze sloegen erin om boten te maken die meer goederen konden transporteren en ze voeren hiermee zelfs tot Spanje en Marokko waar ze kleine kolonies stichtten. Ook stichtten ze in Noord-Afrika Carthago.

De Fenicische steden hadden de controle over luxegoederen namelijk: harde houtsoorten (ceder), purperen textiel, metaalwerk, ivoeren snijwerk en hoog opgeleide ambachtslieden. Ze gebruikten echter een alfabetisch schrift op papyrus en perkament waardoor we weinig geschreven bronnen hebben. De enige die we wel hebben zijn inscripties op monumenten zoals de inscriptie van Ahirom. Het Fenicische alfabet inspireerde de Hebreeuwse en Aramese geschriften waardoor het Fenicisch belangrijk werd voor de verspreiding van het alfabet.

11.1.3 Israël en Judah

Tussen 900 en 600 werd er naar Israël met de term 'huis van Omri' ook al regeerde Omri maar van 885 tot 874. Hij stichtte de hoofdstad Samaria die nauwe banden zou hebben met de Fenicische stad Tyrus. Ahab (874-857) vocht samen met een monstercoalitie tegen Shalmaneser III van Assyrië nabij Qarqar. Jehu (841-814) moordde de Omri familie uit. In 722 werd Israël geannexeerd door Assyrië.

Judah (zuiden) werd het 'huis van David' genoemd. Hierover hebben we weinig bronnen behalve de Bijbel, maar deze is problematisch als historische bron. Goden, mythen en culturele tradities uit Ugaritische teksten werden erin verwerkt. Ook zijn er sporen van polytheïsme aanwezig. In de 6^e eeuw werd de Bijbel geredacteerd en werd het geschreven vanuit een Judees standpunt met een religieuze ideologie van monotheïsme. In 587 werd het geannexeerd door Babylonië.

11.1.4 Aramese staten

Ondanks ze dezelfde naamgeving kregen, hadden ze allemaal een verschillende ideologische basis. Sommige staten waren tribaal waardoor er werd verwezen naar Bit PN -> Huis van PN. Soms werd ernaar verwezen door gebruik te maken van het gebied rond de stad zoals Arpad. Andere keren werd verwezen naar het volk met dan enkele personen die de macht hadden zoals Aram-Damascus. Wanneer Assyrië uitbreidde werden ze vazallen.

11.1.5 Overige staten Levant

Er waren nog vele andere staten zoals Ammon, Moab, Edom of de Filistijnse staten. Hier spraken ze Kanaanitische talen en ze dreven handel over land met de Arabieren. Denk hierbij aan de kameel nomaden die luxe goederen zoals wierook verhandelden.

11.1.6 Besluit

Het westen was dus een multiculturele zone waar er vele verschillende volkeren, talen, tradities en religies waren. Kunststijlen werden ook gemengd. Ze waren wel verenigd tegen een gemeenschappelijke vijand namelijk Assyrië. Toch vonden er ook onderlinge conflicten plaats.

Het westen had een internationale en externe blik. Dit blijkt uit de handel en andere contacten met de Grieken, Arabieren, ... Ze waren de doorgeefluik van het *cultuur*, wetenschap en traditie in het Midden-Oosten. Vooral Griekenland pikte dit op. Griekse kunst uit de 7^{de} eeuw werd dan ook 'Orientalizing' genoemd. De Grieken pikten leenwoorden, literaire motieven, economie, metrologie, wiskunde, astronomie, ... op.

11.2 Het oosten

In het oosten ontstond een nieuw netwerk van vier territoriale staten: Babylonië, Elam, Assyrië en de nieuwkomer Urartu. Het zal vooral Assyrië zijn die aan expansie zal doen. In de eerste fase van de 9^e eeuw tot midden 8^{ste} eeuw zal ze proberen haar territorium te herstellen en consolideren. Er vond nog geen annexatie plaats, maar de gebieden moesten wel tribuut betalen. Vanaf het midden van de 8^{ste} eeuw was er systematische expansie gericht op annexatie en werelddominantie.

11.2.1 Babylonië

Tussen 1000 en 626 was Babylonië economisch redelijk zwak en was er politieke wanorde. Dit kwam door het verlies van de handelsroutes en de landbouwinfrastructuur. Door de overdracht van de macht van de Kassieten naar de Chaldeeërs was er een lange periode van instabiliteit. Dit leidde tot een voortdurende machtsstrijd waarbij dat er vele verschillende groepen op een bepaald moment de koning aanstelden (Kassieten, Elamieten, Babyloniërs, ...). Er was dus een gemengde dynastie.

Voor de Babylonische koningen was de belangrijkste uitdaging om effectief macht over hun territorium te verwerven. De steden waren geïsoleerde centra die gereduceerd waren in oppervlakte en economisch zwak stonden. Toch had de koning enkele punten van controle. In ruil daarvoor verleende hij privileges zoals geen belasting. De steden stonden hierdoor redelijk autonoom tegenover de zwakke koning. Enkele voorbeelden van dergelijke steden: Babylon, Borsippa, Nippur, Sippar en Uruk. De steden bewaarden het traditionele politieke en culturele leven. Nabu, de zoon van Marduk, werd belangrijk in de religie. De tempels werden het nieuwe centrum van scribale activiteit.

Het platteland was de facto onafhankelijk. Hier had je twee groepen: de Arameeërs en de Chaldeeërs. De Arameeërs integreerden niet in de Babylonische maatschappij en waren ook niet uit op macht in de steden. De Chaldeeërs daarentegen integreerden zich wel in de Babylonische maatschappij en trachtten om politieke autoriteit te verwerven in Babylonië. Dit leidde tot veel geweld en oorlog tussen de steden en het platteland en de steden onderling.

11.2.2 Elam

De geschiedenis van Elam kunnen we enkel maar reconstrueren aan de hand van Assyrische en Babylonische bronnen. Elam was politiek instabiel en had enkel controle in de vlakte van Khuzestan. De hooglanden van Anshan waren in de handen gevallen van nieuwkomers zoals de Perzen en Meden. Tevens waren er ook verschillende families die de troon opeisten.

Elam had voortdurende militaire conflicten met Assyrië en Babylonië. Dit was met wisselend succes. Beide kanten hadden hun overwinningen en verliezen.

11.2.3 Urartu

Urartu situeerde zich in Oost-Anatolië met als hartland het Van meer. De meeste informatie over Urartu hebben we vanwege Assyrische bronnen. De geschreven bronnen die we wel hebben uit Urartu werden eerst geschreven in de Assyrische taal. Vanaf de 8^e eeuw werd de Urartese taal gebruikt in het spijkerschrift. De meeste bronnen zijn bouwinscripties die militaire campagnes bespreken waardoor we weinig te weten komen over de geschiedenis van het rijk.

De grondlegger van Urartu was Sarduri I (2^e helft 9^e eeuw). Hij verenigde het rijk en startte een nieuwe koninklijke dynastie. Sarduri II (midden 8^e eeuw) breidde het rijk uit waardoor het rijk onder hem op zijn grootst was. Om de macht in de nieuwe territoriale gebieden te consolideren werden er bergforten en aquaducten gebouwd. Deze controleerden de landbouwgronden, de handelsroutes, de mijnen in Anatolië en waren administratieve centra met opslagplaatsen voor gerst en wijn. Door de mijnen produceerden ze veel metaalwerk. In 714 nam Sargon II de bufferstaat tussen Assyrië en Urartu in en plunderde hij Musasir.

Hoofdstuk 12: de opkomst van Assyrië

12.1 Het patroon in het Assyrisch imperialisme

Het leger was de basis van de samenleving. Het zorgde voor structuur en hiërarchie. Alle mannen waren dienstplichtig en alle staatsfunctionarissen waren militairen, ook al vervulden ze geen militaire rol. De koning stond bovenaan de sociale hiërarchie en had als taak oorlog voeren voor de god Assur en de staat. Het is echter literaire fictie dat er in één regeringsjaar, maar één campagne plaatsvond. De realiteit is dat er constante militaire activiteit was.

De campagnes vonden in het begin alleen in de zomer plaats omdat de oogst dan al gedaan was waardoor er vele mannen konden meevechten. Later kwam er een professioneel staand leger zodat Assyrië altijd kon vechten. Dit leger bestond uit ongeveer 50 000 mannen. Dit was veel meer dan wat het hartland van Assyrië kon leveren wat erop wijst dat overwonnen volkeren werden ingelijfd in het militaire gebeuren. De basis voor de cavalerie en strijdwagens werd door Assyriërs vervuld. De overwonnen volkeren dienden in de infanterie.

Ondanks dat het leger zo belangrijk is, weten we heel weinig over de structuur en organisatie van het leger. De wapenuitrusting en uniformen voor het leger werden geproduceerd door vele ambachtslieden wat een grote organisatie was. In het hartland hadden de steden grote munitie- en graandepots. Hier werden troepen en paarden getraind en materieel en rantsoenen voor de soldaten en ambachtslieden opgeslagen.

Zelden werd er gevochten in het open veld. De tactiek was er één van psychologische oorlogsvoering waarbij de tegenstander gedwongen werd tot overgave. Dit deden ze door steden en dorpen aan te vallen die gemakkelijke doelwitten waren. De bevolking werd gefolterd, verkracht, onthoofd en/of gespietst. Deze hoofden, huiden en/of lichamen werden openbaar tentoongesteld. Daarnaast werden ook de huizen vernietigd en strooide men zout op de velden zodat deze onvruchtbaar werden. Als de hoofdstad zich nog altijd niet overgaf, belegerende ze het.

Wanneer de tegenstander zich overgaf, werden de paleizen, tempels en schatkisten geplunderd. Het overwonnen volk moest een tribuut betalen, wat leidde tot rebellie. Wanneer deze bleven rebelleren of wanneer Assyrië extra mankrachten nodig had, werden volkeren gedeporteerd. Eerst werden enkel gespecialiseerde ambachtslieden (nodig voor bouwprojecten) gedeporteerd. Als de rebellie aanhield werd de meerderheid van de bevolking gedeporteerd. Deze moesten te voet naar de bestemming wandelen wat een hele logistieke organisatie was qua voedsel en bewaking. De nu verlaten gebieden werden enkel 'hersettled' wanneer de overwonnen gebieden cruciaal waren voor handel of productie. Het effect van de deportaties was dat er een mix van volkeren leefde wat zorgde voor een verspreiding van de Aramezen en hun alfabet.

Door de vele plunderingen was het mogelijk voor de koningen om grote bouwwerken te laten bouwen. Ashurnasirpal II (883-859) liet Kalhu (Nimrud) herbouwen tot een site van 360 hectare. Hier zijn meerdere tombes van koninginnen teruggevonden met vele goudgiften. Sargon II (721-705) liet Dur-Sharrukin bouwen. Dit was een stad van 300 hectare met twee citadellen met paleizen en publieke gebouwen. Zijn opvolger, Sennacherib (704-681) maakte van Nineveh zijn hoofdstad en liet het uitbouwen tot een site van 750 hectare. Ook hier waren er twee citadellen met paleizen en publieke gebouwen.

De steden en paleizen waren rijkelijk gedecoreerd. De meubels waren ingelegd met ivooren snijwerk. De reliëfs hadden meerdere functies. Sommige toonden strijdtafereelen, de koninklijke jacht of cultische scènes. Bij andere werd gewoon het oorspronkelijke beschilderd. Soms waren het ook accurate historische documenten i.v.m. oorlogsvoering. Vaak zaten er ook complexe boodschappen in verwerkt; koning controleert de wereld, koning onderhoudt relaties met goden of de koning overwint de krachten van chaos namelijk de vijanden en wilde dieren. De reliëfs werden ook soms gemaakt omdat ze volgens de Assyriërs een beschermende functie hadden.

12.2 De bronnen

We hebben heel veel Assyrische bronnen voor handen. De koninklijke annalen geven ons gedetailleerde verslagen van militaire campagnes en overwonnen volkeren. Het dateringsstelsel dat werd gebruikt, was gebaseerd op eponiemen. Belangrijke personen, zoals gouverneurs, gaven om beurt hun naam aan een jaar. We zijn in staat om een absolute chronologie te construeren omdat eclipsen werden vermeld. Eén daarvan vond plaats op 15 juni 763.

De bronnen werden bijna uitsluitend binnen de paleiscontext gemaakt waardoor de nadruk ligt op de koning als strijder en bouwer. Daardoor hebben we weinig kennis van de maatschappij buiten de paleissector. Ook ligt de focus exclusief op het militaire aspect wat ons een vertekend beeld geeft. We hebben weinig bureaucratische bronnen omdat hier het parallel systeem van tabletten en papyri/perkament werd gebruikt.

12.3 De expansie tijdens de 9^e eeuw

12.3.1 De veroveringen

De eerste fase van expansie (9^e eeuw) had als doel het herstel en consolidatie van de territoriale staat want Assyrië was gereduceerd tot haar hartland. Assurnasirpal II (883-859) veroverde het gebied dat rond Assyrië lag en stichtte steden op strategische plaatsen. Shalmanezar III (858-824) stak de Eufraat over in het westen om de Middellandse Zee te bereiken. Hoewel de Levant zwak was, streed hij tegen een monstercoalitie o.l.v. Damascus (o.a. Fenische staten, Israël, Egypte, ...) waardoor hij de slag bij Qarqar verloor. De coalitie o.l.v. Damascus viel echter uiteen na de dood van de koning van Damascus waardoor Shalmanezar de oppositie de kop kon indrukken.

In het noorden veroverde Shalmanezar III de Neo-Hettitische staten. Deze bleven onafhankelijk maar moesten tribuut betalen. Ook in het noorden leidde hij vijf campagnes tegen Urartu. Deze waren erop gericht om schatten te bemachtigen en de dreiging vanuit het noorden te elimineren.

12.3.2 De gebieden

De Assyriërs maakten een onderscheid tussen twee soorten gebieden. Ten eerste had je het land van Assur (Zagros t.e.m. Eufraat). Deze was uniform georganiseerd onder een provinciale administratie met directe vertegenwoordigers, aangesteld door de koning, in provinciale paleizen. De provincies behoorden tot het systeem dat moest instaan voor de onderhoud van de god Assur. Iedere provincie moest hiertoe voedsel bijdragen. Zo was er een ideologische basis voor een geïntegreerde economie met als doel de centrale staatsbureaucratie te voeden.

Daartegenover stond het Juk van Assur, de randgebieden. Deze waren in handen van onafhankelijke heersers die een jaarlijkse tribuut moesten betalen aan de koning in de vorm van waardevolle goederen/items. Hier was er dus geen ideologische basis.

12.4 Intern verval

Na de dood van Shalmanezar III in 824 was er intern verval vanwege ten eerste opvolgingsproblemen. Hoewel zijn opvolger Shamshi-Adad V (823-811) zich portretteerde als een strijder met vele militaire successen, verloor hij de controle over Syrië en het Juk van Assur. Deze laatste weigerden een jaarlijks tribuut te betalen. Daarnaast speelde de weduwe van Shamshi-Adad V, Sammumarat, een belangrijke rol toen haar zoon de macht overnam. Zowel haar zoon als Sammumarat werden vermeld in koninklijke inscripties wat wijst op de macht die ze bezat.

De zeer gecentraliseerde structuur kende initieel succes maar kon de capaciteit niet aan omdat het centrum niet voldoende was eengemaakt. Dit mislukte zeker wanneer er een zwakke koning aan de macht kwam. Hierdoor werden lokale gouverneurs en beambten virtueel onafhankelijk.

Hoofdstuk 13: Assyrië's werelddominantie

13.1 Het creëren van een imperiale structuur

Aan de top van de hiërarchie stond de koning die de vertegenwoordiger was van de god Assur. Hij bracht orde in de chaos door te heersen en oorlog te voeren. Onder hem stonden de gouverneurs, functionarissen, burgemeesters ... Zij waren eunuchen wat betekent dat ze gecastreerd werden zodat ze geen zonen konden krijgen waardoor hun positie niet erfelijk was. De provincies werden ook opgesplitst in kleinere gehelen en de leiding werd aan meerdere personen gegeven. Ze moesten persoonlijke trouw zweren aan de koning. In ruil voor hun werk behielden ze hun functie en kregen ze land, die beiden het bezit waren van de koning. De macht van de functionarissen was dus beperkt waardoor de koning totale controle had. Onderaan de hiërarchie stond het volk.

Het hartland bestond uit 25 provincies die onder directe controle stonden van Assyrië en geregeerd werden door gouverneurs. De periferie werd langzaam geïncorporeerd in het systeem. In het begin mocht de leider van de vazalstaat blijven regeren zolang hij tribuut betaalde. Daarna evolueerde het naar een marionetstaat onder leiding van een lokale man die trouw was aan Assyrië. Op het einde werd het een provincie die geregeerd werd door een gouverneur. Deze strategische planning kwam er om zo veel mogelijk controle te hebben over het land en directe confrontatie met vijanden te vermijden. De provincies waren dan ook strategisch gelegen als buffer.

Een goed **voorbeeld** van deze evolutie is het koninkrijk Israël. In het begin betaalde de leider Menahem vrijwillig tribuut. Na zijn dood werd zijn zoon vermoord door een anti-Assyrische rebel genaamd Pekah die de macht greep met de steun van Damascus. Hij was gekant tegen de hoge tributen. Tiglath-Pilezer III nam in 732 Damascus in en zette Hoshea op de troon in Israël. Hoewel deze in het begin loyaal bleef, stopte hij op een moment met het betalen van tribuut. Shalmaneser V (726-722) belegerde de hoofdstad Samaria en nam deze in. Zijn opvolger Sargon II maakte van Israël een provincie.

Ongeveer 27290 mensen werden gedeporteerd naar Noord-Syrië en het westen van Iran. Mensen uit andere delen van het rijk hersettelden deels het gebied. Sargon II creëerde landbouwgemeenschappen, herstructureerde de administratie en bouwde forten aan de grenzen als buffer. Zo had hij maximale controle over Israël en kon hij de directe confrontatie met vijanden vermijden.

13.2 Het verslaan van de Grote Vijanden

13.2.1 Babylonië

Babylonië werd nooit echt een integraal deel van Assyrië. Assyrië had respect voor Babylonië omdat ze grote delen van hun cultuur en religie hadden overgenomen. Daarnaast was er ook een sterke lokale oppositie die het onmogelijk maakte. Ten laatste was Babylonië ook geen homogene staat. De steden waren kleine eilanden en bewaarders van de traditionele cultuur en politiek. Op het platteland leefden de tribale groepen en in de zuidelijke moerassen leefden anti-Assyrische groepen. Voor Assyrië was het onmogelijk om in deze moerassen te vechten.

De relatie tussen Assyrië en Babylonië was zeer complex. Een kort overzicht:

Sennacherib, koning van Assyrië van 704-681, werd in 704 koning van Babylonië. Twee jaar later verloor hij die titel aan een Babyloniër genaamd Marduk-zakir-shumi II die twee weken later werd vervangen door de anti-Assyrische rebel Marduk-apla-iddina II. In 702 verjoeg Sennacherib deze en plaatste hij Bel-ibni aan de macht als marionet. In 700 werd de zoon van Sennacherib, Assur-nadin-shami, de koning. Zes jaar later werd hij gevangen genomen door de Babyloniërs tijdens een Elamitische raid en werd hij overgedragen aan de Elamieten. Er werd niks meer over hem gehoord. Een Babyloniër werd opnieuw koning, maar hij werd al snel vervangen. Daarna werd Mushezib-Marduk koning en die vormde een anti-Assyrische coalitie met de Aramezen, Babyloniërs, Elamieten en Chaldeeën. In 691 kwam het tot een slag bij Halule, maar niemand haalde het overwicht. In Sennacherib belegerde daarna Babylonië 15 maanden lang als revanche. Hij vernielde de stad, plunderde er en deporteerde de bevolking wat leidde tot totale chaos.

Zijn opvolger Esarhaddon (680-669) herbouwde Babylon en verenigde Babylonië en Assyrië. Bij zijn dood kreeg zijn jongste zoon Assurbanipal (dominant) Assyrië en zijn oudste zoon Shamash-shuma-ukin (vazal) Babylonië. Deze laatstgenoemde rebelleerde tegen Assurbanipal en vormde een coalitie met de Aramezen, Elamieten en Chaldeeën wat leidde tot een burgeroorlog. Na vier jaar strijden slaagde Assurbanipal er in om Babylon te heroveren.

13.2.2 Urartu en Elam

Sargon II nam in 714 Musasir in wat Urartu onschadelijk maakte. In 647 veroverde Ashurbanipal Susa wat Elam verzwakte. De twee staten overleefden het wel en werden pas later ingenomen door de Perzen.

13.2.3 Egypte (Nubiërs)

De Nubiërs hadden ondertussen Egypte veroverden, maar regeerden niet direct over het land. De macht kwam te zitten bij de lokale Egyptische bestuurders. Essarhaddon voerde drie campagnes tegen Egypte en maakte de Egyptische vazallen van Nubiërs zijn eigen vazallen. Daarnaast nam hij Memphis in. Nog voordat Essarhaddon stierf had de Nubische koning Egypte heroverd.

Assurbanipal nam het gebied weer in en maakte van Egypte een marionetstaat omdat hij niet in staat was om direct over het gebied te regeren. Terwijl het leger van Assyrië weer huiswaarts trok nam een nieuwe Nubische koning, Tantamani, Egypte opnieuw in. Daarop heroverde Assurbanipal Egypte tot en met Thebe. Dit beëindigde de Nubische invloed in het gebied, maar zijn eigen vazallen bleven niet lang trouw. Egypte werd in 656 onder Psamtek onafhankelijk en bleef dit ook.

13.3 De Assyrische cultuur

In Niniveh werd de bibliotheek van Assurbanipal teruggevonden. Er waren 5000 literaire en wetenschappelijke werken aanwezig wat ons een accurate weergave biedt van alle Mesopotamische kennis en literatuur.

De werken werden niet zomaar verzameld, maar werden ook gekopieerd volgens een vast stramien. De lay-out van de teksten en het schrift is bij allen hetzelfde. Op het einde werd er een colofon geplaatst waaruit duidelijk werd dat het werk tot de bibliotheek van Assurbanipal hoorde. In deze colofon werd ook geschreven dat de scribae het werk zorgvuldig had gekopieerd en een controle had uitgevoerd op de tekst. Zo werden lacunes weggewerkt en fouten aangepast. Dit leverde een geautoriseerde versie van teksten voor priesters.

Vele teksten bevatten omina. Dit zijn voorspellingen over de toekomst aan de hand van een observatie. Ze werden geschreven volgens de typische 'Als ... dan ...' clause. De observaties konden spontaan of uitgelokt zijn.

A) Spontane observatie: uit de omgeving of natuur. Hiertoe behoren de astronomische omina die een beschrijving en interpretatie geven van een eclips, baan, ... van de maan, zon, planeten of sterren. Ook de vlucht van de vogels werd bestudeerd. Het kleur van een kat was ook van belang. Indien er een witte kat aanwezig was in een huis dan zouden deze een misoogst kennen. Was het een zwarte kat dan zouden ze net een goede oogst kennen.

B) Uitgelokte observatie: schapenlevers werden bestudeerd om te kijken of er verkleuringen of abnormale vervormingen waren. Olie werd op water gegoten om te kijken hoe het bewoog op het wateroppervlak. Ook het patroon van rook werd bestudeerd.

De voorspellingen werden gedaan zodat actief ingrijpen mogelijk was. Zo trachtten ze de doelstellingen van de goden te wijzigen. Indien een omina gevaar voorspelde voor de koning dan stelde hij een substituut koning aan. Deze werd dan vermoord waardoor de 'normale' koning kon terugkeren want het gevaar was geweken. Omina waren niet alleen belangrijk voor de koning, maar ook voor het gewone volk.

De tweede grootste groep tabletten bevatten lexicale lijsten. Hierop werd het Sumerisch lexicon geschreven met een Akkadische vertaling erbij. Dit waren dus lijsten met tekens, combinaties van tekens, woorden, ... Het Sumerisch was namelijk belangrijk voor de cultus, incantaties, gebeden en omina. Het Sumerisch was dus nog altijd de taal van de cultus.

De medische teksten hadden dezelfde structuur zoals de omina. Aan de hand van observaties kon de afloop van de ziekte bepaald worden. Ook werd er een diagnose uitgevoerd op basis van de lichaamsdelen: voelen deze warm/koud aan, kleur huid en urine, ...

Daarnaast bevatte de bibliotheek ook wetenschappelijke teksten en rapporten van wetenschappers uit het hele rijk. In deze rapporten werden de observaties en interpretaties opgeschreven die wetenschappers hadden vastgesteld op basis van de kennis van omina. Dit deden ze om de koning te beschermen.

13.4 De val van Assyrië

De val van Assyrië gebeurde snel en het is nog steeds onduidelijk waarom. Tijdens de lange regering van Assurbanipal (668-631) werden delen van de periferie onafhankelijk. Zijn opvolger, Assur-etel-ilani, was nog een kind en verschillende andere mannen contesteerden deze beslissing. De legitimiteit werd betwist door een eunuch Sin-shumu-lishir en een zoon van Assurbanipal, Sin-shar-ishkun.

In Uruk in 626 stichtte een voormalige Assyrisch functionaris Nabopolassar de Chaldese dynastie. In het begin kreeg hij veel weerstand en moest hij verschillende gebieden innemen. In 616 veroverde hij Babylonië. Een jaar later vielen de Meden uit West-Iran Assyrië aan waarop Nabopolassar er een alliantie mee vormde. In 612 namen ze Niniveh in met hulp van de Skythen. De toenmalige Assyrische koning Sin-shar-ishkun stierf en zijn opvolger Assur-uballit II vluchtte naar de Syrische stad Haran. Het duurde nog 7 jaar voordat Babylonië Assyrië opvolgde. De Babyloniërs vernietigden meerdere Assyrische steden.

De oorzaak van de val is waarschijnlijk de organisatie van de staat. De machtsconcentratie in handen van één koning werkte wanneer deze sterk was, maar indien hij dit niet was dan werd het al snel moeilijk. Daarnaast werkten de deportaties en tributen ook in hun nadeel want meerdere gebieden rebelleerden.

Hoofdstuk 13: case study 'De hangende tuinen van Babylon'

13.1 7 wereldwonderen

Deze Hangende Tuinen zijn één van de zeven wereldwonderen die de Griek Berossos in de 4^e eeuw v.Chr. al beschreef. Aan de hand van aquaducten en schroeven werd *water* aangevoerd naar hoger gelegen gebieden zodat het van daaruit naar beneden kon lopen. Volgens de Griek had Nebuchadnezzar II deze hangende tuinen laten bouwen. We hebben echter geen enkele contemporaine bron over Nebuchadnezzar die deze constructie beschrijft. Daarnaast hebben we ook nog geen archeologische sporen ervan teruggevonden in Babylon. Soms wordt gedacht dat het mogelijks een Assyrische vorst was die de tuinen liet construeren.

13.2 Sennacherib

In het paleis van Sennacherib (705-681) in Niniveh vonden archeologen een reliëf die mogelijks de hangende tuinen afbeeldde. Daarna vonden ze ook nog de prisma van Sennacherib. Deze beschreef een nieuwe methode om brons te gieten alsook machines om water omhoog te brengen in plaats van de shaduf. De machines hadden de volgende naam:

grote boomstam -> Het woord werd ook gebruikt om een holle cilinder aan te duiden.

mannelijke dadelpalm -> Het woord werd ook gebruik om een spiraal aan te duiden.

Hieruit leren archeologen dat hij een water-opheffende schroef beschreef.

13.3 Hangende tuinen in Niniveh?

Het aquaduct van Jerwan was een 50 kilometer lange constructie die water bracht naar Niniveh. Babylon had geen nood hieraan want het was gelegen in het zuiden van Mesopotamië, een alluviale vlakte. Niniveh lag in het noorden waardoor er wel aquaducten nodig waren om water aan te voeren. Het is dan ook logischer dat hier schroeven werden gebruikt om water op te heffen.

De vraag blijft echter waarom het de Hangende Tuinen van Babylon werd genoemd en gelinkt werd aan Nebuchadnezzar II. Zowel Nebuchadnezzar als Sennacherib hebben Israël en Judeah, en daarmee Jeruzalem, veroverd. Beide hadden dus dezelfde feiten gepleegd en kregen daarom dezelfde connotatie in de geschiedenis.

Het woord 'Babylon' betekent 'poort van de goden'. Zowat ieder andere stad had deze poorten waardoor ze allemaal 'poorten van de goden' waren. Het is dus mogelijk dat de term Babylon breder werd gebruikt dan nu. Niniveh werd daarom mogelijks aangeduid als Babylon, poort van de god.

Hoofdstuk 14: De Meden en Babyloniërs

14.1 Val van het Neo-Assyrische rijk

In het jaar 627 infiltrerden Skythen en Cimmeriërs Assyrië vanuit het noorden terwijl de Meden het rijk infiltrerden vanuit het oosten. Het jaar daarop herwon Babylon zijn onafhankelijkheid en veroverde het omliggende gebied. In 612 werd Nineveh tot val gebracht door Meden en Babyloniërs. Egypte was de bondgenoot van Assyrië en zond hulp, maar werd in het jaar 605 verslagen door de Babyloniërs bij Karchemish. Dit was de val van het Neo-Assyrische rijk.

14.2 De Meden en de Anatolische staten

De Meden leefden in het Zagrosgebergte. Assyrië sloeg er wel in om ze tijdens de 8^{ste} eeuw te onderwerpen, maar ze hadden er niet de volledige politieke controle over. De Assyriërs, die sedentair waren, zagen de Meden, bergbewoners, als vijanden. Maar ze hadden de Meden ook nodig want zij controleerden enkele belangrijke routes.

Wanneer het Neo-Assyrische rijk viel, bleven de Meden de nabijgelegen gebieden plunderen. Daarom bouwden de Babyloniërs een grote muur ten noorden van Babylon. Deze muur strekte zich van de Tigris tot de Eufraat en werd ook de 'Medische muur' genoemd. In feite waren de Meden niet zo verschillend van andere bergvolkeren. Het enige wat hen wel onderscheidt van de rest is dat ze meehielpen het Neo-Assyrische rijk ten val brengen.

In de klassieke geschiedschrijving zijn ze echter beroemder geworden door Herodotus. Volgens hem was er ooit een Medische Rijk. Dit situeerde hij in tijd tussen het rijk van de Assyriërs en Perzen. Dit was echter compleet verzonnen, want hiertussen situeerde zich het Neo-Babylonische rijk, maar dat wist Herodotus niet.

De **Anatolische staten** kwamen niet aan bod tijdens de les. **Eens lezen**.

14.3 Neo-Babylonische rijk

Dit rijk moeten we situeren tussen 627 en 539, ook wel de 'lange 6^e eeuw' genoemd. Het werd daarna vervangen door het Perzisch rijk wat op zijn beurt werd ingenomen door Alexander de Grote.

14.3.1 De bronnen

Van het Neo-Babylonische rijk hebben we geen staatsarchieven teruggevonden. Wel hebben we tempel- en private archieven die ons een inkijk bieden op de economische, juridische en administratieve stand van zaken. Zo hebben we ongeveer 16000 bronnen waarvan er nog veel ongepubliceerd zijn. Een voorbeeld van een dergelijke bron is het archief van de handelsfamilie Egibi uit Babylon. Daarnaast beschikken we ook over koningsinscripties die vertellen over de bouwactiviteiten, maar helaas niet over het militaire aspect. Ook hebben we de Bijbel, maar deze is zeer gekleurd. Naast de geschreven bronnen hebben we ook nog de archeologische waarvan de opgraving van Babylon de belangrijkste is.

14.3.2 De geschiedenis

Nabopolassar (626-605) werd koning van Babylon in 626 en startte er een nieuwe dynastie. We weten dat hij de zoon was van een hooggeplaatste Assyrische ambtenaar, maar dit wou hij natuurlijk niet publiekelijk bekend maken waardoor hij zich 'zoon van niemand' noemde. Babylon nam het Assyrische territorium in, maar Egypte had ondertussen al de staatjes in de Levant veroverd. Het was de opvolger van Nabopolassar die ook deze gebieden zou innemen.

Nebuchadnezzar II (604-562) belegerd Jeruzalem 10 maanden lang in 598-7. Hij nam de stad in en deporteerde de koning genaamd Jehojachin en 3000 andere leden van de elite. Hij plaatste zijn nonkel Zedekiah als marionet op de troon. In het jaar 590 rebelleerde zijn nonkel waardoor hij opnieuw genoodzaakt was op de stad te belegeren, deze keer 18 maanden lang. In 587 nam hij de stad uiteindelijk in en vernietigde hij ze, alsook de tempel. Een groot deel van de bevolking werd gedeporteerd naar Babylonië (Babylonische ballingschap) en Judeah werd een provincie onder leiding van Gedaliah. Deze werd in 582 vermoord en Nebuchadnezzar besloot daarom om de rest van de bevolking ook te deporteren.

Evil-Merodach (561-560) volgde Nebuchadnezzar op, maar werd al snel vermoord. Daarna kwam Neriglissar (559-556) op de troon en deze nam Cilicië in. Daarna regeerde Labashi-Marduk in het jaar 556, maar ook hij werd vermoord. Nabonidus (555-539) volgde hem op. Hij veroverde oases in de Arabische woestijn.

Nabonidus was niet van koninklijke afkomst. Zijn moeder was Adad-guppi, een priesteres van Sîn in Harran. Tijdens zijn koningschap spendeerde hij veel tijd aan de devotie voor Sîn, wat voor ergernis zorgde onder de Marduk priesters. In 552 verliet hij ook Babylon en verbleef hij in Teima, een stad in de Arabische woestijn. Hierdoor kon het Nieuwjaarsfeest in Babylon niet meer doorgaan. Waarschijnlijk koos hij ervoor om in Teima te verblijven omdat ondertussen Cyrus aan de macht was gekomen in Perzië. Deze Perzische koning had het hele Zagrosgebied ingenomen en vormde dus een bedreiging. Indien Noord-Mesopotamië en Syrië ingenomen zou worden door de Perzen, dan verloor Nabonidus de toegang tot de Middellandse-Zee. Door te verblijven in Teima, kon hij op zoek gaan naar nieuwe routes doorheen de woestijn om een verbinding met het Middellands-Zeegebied te behouden.

14.3.3 Economie

Tijdens de lange 6^e eeuw was er een grote economische bloei. De staat investeerde namelijk in een uitbreiding van het irrigatiesysteem wat een intensivering van het landgebruik met zich meebracht. Arbeiders waren nog altijd schaars en daarom liet Babylon mensen deporteren om op het land te werken.

Private ondernemers, vaak handelshuizen, waren bemiddelaars tussen de staat en mensen. Voor de lokale economie zorgden ze voor de management van het land en productie, verleenden ze kredieten, ... De handelshuizen dreven ook buitenlandse handel met Egypte, Cyprus, Levant, ... Wanneer het Neo-Babylonisch rijk ten onder gaat en Perzië het inneemt, blijven ze ongewijzigd functioneren.

Daarnaast waren er ook de tempels die nog steeds veel land bezaten, inclusief landbouwgemeenschappen. Hun rijkdom kwam door het innen van belastingen, namelijk 'de tiende'.

Door deze rijkdom werd Babylon de centrum van de wereld volgens Nebuchadnezar II. De stad had een gigantische oppervlakte van 900 hectare en de buitenste stadswal was wel 18 kilometer lang. De poorten die toegang boden tot de stad waren monumentaal, een voorbeeld hiervan is de Ishtar Poort. In Babylon stond ook de Esagila tempel, met daarbij de Etemenanki ziggurat die het Bijbelverhaal inspireerde over de toren van Babylon. Volgens Nebuchadnezar II hielpen mensen uit alle hoeken van de wereld met de restauratie ervan.

14.3.4 Deportatie politiek

Zoals eerder vermeld werden verschillende volkeren gedeporteerd. De gedeporteerde elite mocht aan het hof resideren terwijl het gewone volk moest leven in arbeidersgemeenschappen op het platteland. Ze mochten hun eigen taal, religie en naam behouden. Omdat meerdere gemeenschappen tezamen leefden waren er veel gemengde huwelijken wat van Babylon een multiculturele stad maakte. De gesproken taal was het Aramees.

14.3.5 Interesse in het verleden

De koningen waren geïnteresseerd in het verleden en wilden de Babylonische cultuur enigszins behouden. Koninklijke inscripties werden daarom voorzien van archaïserend taalgebruik. Kunstwerken werden bewaard en gerestaureerd. Ook vond er al archeologie 'avant la lettre' plaats. Wanneer een tempel of gebouw werd gerestaureerd, moesten eerst de oudste fundamenten blootgelegd worden.

Hoofdstuk 15: De creatie van een wereldrijk: Perzië

15.1 De bronnen

Van Perzië hebben we heel wat Klassieke en Bijbelse bronnen alsook bronnen uit Perzië zelf.

De Griekse bronnen van Herodotos, Xenophon en Ktesias beklemtonen de Griekse superioriteit en proberen aan te tonen dat Perzië zwak was. Dit gebeurde zeker na de Perzische oorlogen. De Griekse bronnen creëerden een oriëntalistische visie van het oosten en hebben heel lang de geschiedschrijving in het Westen beïnvloed.

De Bijbel, met de boeken van Ezra, Nehemia, Jesaja en Ester, beschrijven Cyrus de Grote als bevrijder want hij liet de Judeeërs weer terugkeren naar Jeruzalem na de Babylonische ballingschap. Dit is echter niet historisch correct want maar weinig Judeeërs keerden terug naar het beloofde land.

De bronnen uit Perzië zelf zijn heel divers en bevatten verschillende talen, schriften en administratieve praktijken. Enkele voorbeelden: in Babylonië werden spijkerschrifttabletten gebruikt in combinatie met het Babylonisch en Aramees. In Egypte waren het papyrussen met het Demotisch en Aramees. In Afghanistan werd op hout en leer geschreven in het Aramees. Terwijl in Perzië werden spijkerschrifttabletten gebruikt in combinatie met het Elamitisch. Hierbij werd er dan soms in het Aramees of Grieks iets bij gepend in inkt. We hebben ongeveer 746 tabletten die ons iets vertellen over betalingen in zilver voor ambachtslieden. 20000 andere tabletten, soms enkel een zegel, geven ons informatie over de stapeling en herverdeling van landbouwproducten en de rantsoenen die aan arbeiders en koninklijke gezanten werden gegeven.

De archeologische bronnen die we hebben komen voornamelijk uit Pasargadae, Persepolis en Susa.

15.2 De geschiedenis

Het hartland van Perzië was Farsa. We weten dat er rond het begin van de 6^e eeuw een lokale dynastie aan de macht was die Achaemenes als voorvader had, vandaar de benaming Achaemenidische dynastie.

Cyrus II (559-530) greep in 559 de macht en versloeg in 550 de Medische heerser Ishtumegu. Drie jaar later verslaat hij de Lydische heerser Croesus, waarbij hij de Egeïsche Zee bereikt. Tussen 546 en 540 voerde hij waarschijnlijk militaire campagnes in het oosten van Iran, maar dit zijn we niet zeker. In 539 versloeg hij de Babyloniërs nabij Opis en nam hij Babylon in. Waarschijnlijk stierf Cyrus II tijdens een campagne in Centraal-Azië in het jaar 530.

Zijn opvolger Cambyses II (529-522) nam Cyprus in en in het jaar 525 veroverde hij Egypte. Hij incorporeerde het land in zijn rijk en verbleef er als koning van Egypte.

Darius I (521-486) veroverde Libië en in 516 de Indus vallei. Daarna nam hij Thracië in en probeerde hij Skythië te veroveren, maar dat mislukte. Hij had ook als doel Griekenland te veroveren. Griekenland was op dat moment nog een netwerk van stadstaten waarvan Athene en Sparta de belangrijkste waren. In 490 werd Perzië echter verslagen bij de slag bij Marathon door de Atheners.

Xerxes I (485-465) had als belangrijkste doel de verovering van Griekenland. Nadat hij de interne problemen in het rijk had opgelost, startte de Tweede Grieks-Perzische Oorlog. In 480 versloeg Xerxes Leonidas van Sparta nabij Thermopylae en vernietigde hij Athene. Hetzelfde jaar versloeg Athene de Perzische vloot bij Salamis. In 479 werden de overgebleven Perzen verslagen bij Plataeae door de Grieken waardoor Xerxes zijn droom moest opbergen.

15.3 Het Perzische leger

Het Perzische leger was enorm groot en was zeer goed georganiseerd. De elite van het leger waren de persoonlijke bodyguards van de koning genaamd de 'Onsterfelijken'. Deze bestond uit exact 10000 Perzische lancers. De rest van het leger werd gevormd door huurlingen en overwonnen volkeren die land kregen in ruil voor militaire dienst. Uit bronnen weten we ook dat die stukken land letterlijk 'strijdwagen-, paard- of boog-land' heetten. De deportatie tactiek werd ook toegepast, maar in mindere mate dan de Assyriërs.

15.4 Rijksorganisatie in overwonnen gebieden

De motto luidde 'eenheid in diversiteit'. Het rijk was zeer complex en had verschillende volkeren, culturen, talen en socio-politieke systemen. De Perzen trachtten zich in te bedden in de bestaande structuren met respect voor de heterogeniteit.

Er was dus geen onderbreking in de bureaucratie. Dit blijkt uit de bronnen uit Perzië die we besproken hebben. Ook op religieus en cultureel vlak vond er geen onderbreking plaats. Tempels behielden nog steeds dezelfde bevoorrechte plaats en hadden ook hetzelfde takenpakket.

De Perzen waren niet tolerant omdat ze dat een belangrijke intrinsieke waarde vonden, het was eerder een pragmatische keuze. Door de grote tolerantie trachtten ze het gezag te doen aanvaarden. Daarnaast probeerden ze zich ook in te bedden in de bestaande structuren om toch zo de macht te behouden.

15.5 Het imperiale structuur

Ondanks de eenheid in diversiteit was het Perzisch Rijk toch een eenheidsrijk. De koning werd de koning der koningen genoemd. De bouwprojecten en de kunststijl werden beïnvloed door de vele culturen waardoor het een soort van smeltkroes was. Zo was de houding van Darius op één van zijn beelden Egyptisch. De kledij en schoeisel was typisch Perzisch. De dolk was dan weer Elamitisch en er werden 3 talen en schriften op het beeld aangebracht. Darius I liet ook een kanaal van de Nijl naar de Rode Zee graven. Aan de ene kant van het kanaal waren er alleen maar Egyptische hiërogliefen en symbolen terug te vinden en aan de andere kant Perzische. De rijksadministratie werd door Darius I veranderd. Er werd een nieuw schrift ontwikkeld namelijk het Oud-Perzisch spijkerschrift. Deze werd echter niet lang gebruikt en geraakte dan ook niet wijd verspreid. Ook werd het rijk in satrapieën onderverdeeld, waarover in hoofdstuk 16 meer.

Er werden ook nieuwe hoofdsteden gesticht. Cyrus stichtte Pasargadae. Het werd een ommuurd gebied met paleizen, hallen en tuinen waardoor het een versterkte citadel werd. Er was een cultusplaats met vuuraltaar aanwezig met niet ver daarnaast de tombe van Cyrus.

Darius I stichtte Persepolis op een enorm platform van 450 meter op 300 met vele paleizen, hallen en hoge kolommen. Persepolis werd het hart van het rijk want de centrale administratie bevond zich er alsook de schatkist. Het werd omringd door landbouwgebied met nederzettingen en er waren meerdere rotsgraven aanwezig. Op de kolommen waren reliëfs aanwezig die toonden hoe buitenlandse delegaties giften naar de koning brachten.

Darius I renoveerde ook Susa. Er kwam een 18 meter hoge muur, een apadana en een paleis. Het werd een citadel en koninklijke stad.

Hoofdstuk 16: Het besturen van een wereldrijk: Perzië

16.1 Politieke ontwikkelingen

Cyrus had zijn opvolgingskwestie vooraf al snel gepland waardoor Cambyses gemakkelijk aan de macht kwam. Hij nam op zijn beurt niet veel maatregelen waardoor een machtskwestie onvermijdelijk was. Terwijl Cambyses II in Egypte verbleef, nam zijn jongere broer Bardiya de macht in Perzië. Daarom besloot Cambyses II om terug te reizen, maar hij stierf onderweg volgens Herodotos. Bardiya maakte komaf met enkele belastingen en de dienstplicht om het volk aan zijn kant te krijgen, maar hij slaagde er niet in om de Perzische elite voor zich te scharen.

De Perzische elite vermoordde Bardiya en Darius I greep de macht. Omdat hij niet op een legitieme manier aan de macht kwam, verzong hij een verhaal over wat er gebeurde. Volgens hem had Cambyses Bardiya vermoord voordat hij naar Egypte ging. Terwijl Cambyses in Egypte was, nam een priester Guamata de macht op zich en claimde deze dat hij de zoon van Cyrus was. Omdat Darius de waarheid wist, doodde hij de valse Bardiya en zorgde hij weer voor orde en rust.

Darius I volgde niet langer de dynastiek lijn van zijn voorgangers en verweest telkens naar zijn voorvader Achaemenes vandaar de benaming Achaemenidische dynastie. Tijdens zijn regering werd hij meerdere keren geconfronteerd met opstanden.

16.2 De administratie van het rijk

Darius I verdeelde hij rijk in 20 provincies die hij satrapieën noemde. Dit deed hij om de macht meer te centraliseren en de autonome macht van de lokale elites te verminderen. De grenzen van de provincies lagen ook niet vast en konden door de koning hertekend worden. Xerxes splitste zo Babylonië op in 2 na een rebellie.

De satrapen waren bijna altijd Perzen of Iraniërs die absolute trouw zweerden aan de koning. Ze werden gecontroleerd door een inlichtingendienst en een militair garnizoen die ook trouw waren aan de koning. Doorheen de provincies lieten de koningen koninklijke wegen bouwen met rustplaatsen. Reizigers konden neen paspoort aanvragen waarmee ze voedsel en voeder kregen.

16.3 De lokale vormen van Perzische administratie

Dit kwam niet aan bod tijdens de les. **Eens lezen.**

16.4 De val van het Perzisch rijk

Alexander de Grote versloeg de Perzen in 330 bij de Perzische poort. De rest kwam niet aan bod. **Eens lezen.**

Hoofdstuk 15 en 16: Case study: de Cyrus cilinder

15.1 De archeologen en vindplaats

De Cyrus cilinder werd in maart 1879 gevonden door Hormuzd Rassam tijdens de opgravingen van Babylon in opdracht van het British Museum. Rassam een betaalmeester, maar was zeer geïnteresseerd in archeologie. Daarom werd hij opgeleid aan het Magdalen College Oxford University onder invloed van Layard, een archeoloog. In 1877 werd Layard Brits ambassadeur in het Ottomaanse Rijk en slaagde hij er in om een firman te verkrijgen van de toenmalige sultan. Een firman is een contract waarin staat dat de opgraver alles mag meenemen dat hij vindt naar het land vanwaar hij komt.

Rassam organiseerde grootschalige opgravingen te Babylon en omstreken en vond hier de Cyrus Cilinder. De specifieke vindplaats kennen we echter niet want in meerdere documenten wordt een verschillende vindplaats aangegeven. De enige vermeldt het Esagila, de andere de Urash Poort. In 1879 werd de vondst bekendgemaakt door Sir Henry Rawlinson die ook een eerste interpretatie schrijft over de cilinder. Hij gaf in zijn werk als vindplaats Borsippa, maar dit is volledig verkeerd.

15.2 De onderdelen en tekst

15.2.1 De onderdelen

De Cyrus Cilinder bestaat uit twee fragmenten. Het fragment A is hetgeen dat in 1879 werd opgegraven door Rassam en bevond zich in het British Museum. Het fragment B is een veel kleiner stukje dat door Yale University op de antiekmarkt werd aangekocht in het begin van de 20^{ste} eeuw. Waarschijnlijk werd dit stukje op de afvalberg gegooid omdat er maar enkele regeltjes tekst op stonden. Een arbeider heeft deze vermoedelijk meegenomen en doorverkocht.

De tekst is geschreven volgens het Babylonisch spijkerschrift in de Neo-Babylonische taal. Het bevat een formulaire stijl.

15.2.2 De tekst

15.2.2.1 De inleiding

De eerste 19 regels zijn een inleiding. Hierin worden de vermeende misdaden van Nabonidus beschreven:

- Hij ontheiligde de tempels en cultusplaatsen.
- Hij ontheiligde de goden.
- Hij legde dwangarbeid op aan de bevolking.

Hierdoor kreeg Marduk medelijden met de bevolking en ging hij op zoek naar een betere koning. Hij koos daarom Cyrus uit. Cyrus veroorzaakte de overwinning op de Guti en Meden waarop Marduk hem aanspoort om naar Babylon te gaan. Samen nemen ze de stad in zonder strijd en de stad levert Nabonidus uit aan Cyrus die als bevrijder wordt ontvangen.

15.2.2.2 Monoloog van Cyrus

Eerst worden de koninklijke titels en genealogie van Cyrus opgelijst.

Daarna wordt verteld over de vreedzame intrede van Cyrus in Babylon en de heropbouw van de stad. De troepen marcheerden volgens het verhaal Babylon vreedevol binnen. Cyrus werd onthaald als bevrijder en de bevolking organiseert feestelijkheden. Mardug is verheugd en gebiedt alle volkeren om Cyrus' gezag te erkennen en tribuut te brengen. Daarop zendt Cyrus de goden vanuit Babylon terug naar de gebieden die hij oplijst en hij herbouwde hun heiligdommen. Daarna zendt hij ook de volkeren terug naar hun nederzettingen.

Dan volgt er een gebed tot Marduk.

Hierna wordt beschreven dat er vrede gebracht werd naar alle landen en dat de dagelijkse offers vermeerderd werden.

Ten laatste bespreekt de cilinder de bouwactiviteiten te Babylon. De Imgur-Enlil stadswal werd versterkt. De kade aan het oeverkanaal werd afgemaakt. De wal met grote poorten van cederhout met bronzen bedekking werd gerestaureerd. Daarnaast vond Cyrus de funderingsinscriptie van Assurbanipal.

15.3 Verwante tabletten, Chinese paardenbeenderen en valse vertalingen

In januari 2010 werden 2 spijkerschrifttabletfragmenten uit Dailem teruggevonden die dezelfde tekst bevatten als de Cyrus Cilinder. Deze tonen aan dat de tekst waarschijnlijk verspreid werd over het gehele rijk.

Ook werden 2 versteende paardenbeenderen met fragmenten in spijkerschrift gevonden. Een traditionele geneesheer had deze in 1985 aan Beijing Palace Museum geschonken. In 2010 werd er een studie op uitgevoerd die de fragmenten vermoedelijk als authentiek beschreef. Het zou gaan over een andere versie van de tekst die werd verspreid in de oostelijke uithoek van Cyrus' rijk.

De tekst wordt soms vals vertaald als een 'avant la lettre' Universele rechtenverklaring voor de mens. Mensen die de tekst op deze manier interpreteren zeggen dat volgende onderwerpen aan bod komen: afschaffing slavernij, recht op zelfbeschikking, minimum loon, asiel, soevereiniteit, ... Dit klopt echter niet en is een valse vertaling.

15.4 Het genre = koningsincriptie

Het maken van een koninklijke bouwscriptie bij aanvang van de nieuwe regering met daarop de hervormingen was een Mesopotamische traditie sinds het 3^e millennium. Dit genre was echter onbekend in de Oud-Perzische literatuur, maar Cyrus opteerde om dit toch te doen. Waarschijnlijk om de lokale tradities en symbolen te gebruiken als legitimatie van de verovering en bezetting van Babylon.

Verschillende elementen die aan bod komen bouwen verder op oude Mesopotamische thema's.

- De voorgaande koning wordt berispt.
- De nieuwe koning kan de macht grijpen door de wil van de goden.
- De nieuwe koning herstelt het onrecht dat de voorgaande koning aanrichtte.
- Heiligdommen worden hersteld en offers worden ingesteld en/of vermeerderd.
- De stad wordt geheel gerestaureerd naar het voorbeeld van eerdere rechtschapen koningen.

De cilinder werd waarschijnlijk begraven in de fundamenten van Esagila waar ook voorgaande koninklijke bouw- of funderingsscripties werden begraven.

In de tekst worden veel aloude Babylonische stijlfiguren gebruikt wat doet vermoeden dat de priesters van Marduk wellicht de auteurs waren van de Cyrus Cilinder.

15.5 Vragen bij de interpretatie

15.5.1 Nam Cyrus Babylon in zonder bloedvergieten en was hij de bevrijder?

Een mogelijke reconstructie van de feiten gebaseerd op de Nabonidus Kroniek en de bouwinscriptie die de restauratie van de Enlil-poort vlak na de val van Babylon vermeldt:

Cyrus versloeg de Babyloniërs bij Opis en moordde het volk uit. Een nabijgelegen stad Sippar gaf zich over zonder bloedvergieten uit angst. De Babyloniërs besluiten daarom om zich terug te trekken naar hun hoofdstad in het zuiden om deze te verdedigen. Cyrus had echter een plan. Hij zond een kleine groep naar het zuiden van Babylon om zo de stad bij verrassing te kunnen innemen. De Babyloniërs hadden namelijk enkel het noorden van hun hoofdstad versterkt. De Perzen onder leiding van Gobryas bereiken de zuidelijke kant van Babylon ongezien en kunnen het zonder veel weerstand innemen. Gobryas zorgt ervoor dat zijn mannen de stad niet plunderen en dat de tempelriten voortgezet worden.

Antwoord op de vraag: NEE. Hij heeft een heel volk uitgemoord in Opis en waarschijnlijk stierven er ook enkele soldaten in Babylon. Daarnaast zat de bevolking van Babylon waarschijnlijk niet te wachten op een bevrijder.

15.5.2 Was Nabonidus een onrechtmatige heerser die het land ruïneerde?

Uit andere contemporaine bronnen leren we dat de regering van Nabonidus vreedzaam was en dat hij werd erkend als rechtmatige heerser. Dit blijkt ook uit de bouwprojecten en de militaire campagnes. Hij was echter wel afkomstig uit het noorden, koos ervoor om in Teima te verblijven en vereerde de god Sîn wat onaanvaardbaar was voor de Babylonische priesterklasse. Dit betekent echter niet dat het volk hem zo zag.

Antwoord op de vraag: NEE. Waarschijnlijk was het enkel de Babylonische priesterklasse die tegen hem gekant was.

15.5.3 Was de Perzische politiek ten opzichte van onderworpen volkeren tolerant?

Uit de Westerse traditie (Bijbel, Herodotos, Xenophon, ...) leren we dat Cyrus tolerant, gematigd en edelmoedig was. Dit stond in scherp contrast met de beschrijving van de Assyriërs en de Babyloniërs die als wreed werden beschouwd.

Cyrus' verzoeningsgezindheid werd echter gedreven door de noden van het Perzische Rijk en was zeer zeker geen uitdrukking van persoonlijke tolerantie. Cyrus moest de bestaande lokale regeringsvormen nu eenmaal gebruiken omdat het rijk te groot was om vanuit een centrale administratie te besturen. De tolerantiepolitiek was er dus om de politieke belangen van het rijk te dienen.

Antwoord op de vraag: NEE. De keuze om tolerant te zijn was enkel maar een pragmatische keuze omdat het rijk te groot was om één religie/cultuur/administratie/... op te leggen.

15.5.4 Liet Cyrus de Judeeërs terug keren naar Judea en hun tempel heropbouwen?

Het Bijbelboek Ezra bevat 2 verwijzingen naar het edict van Cyrus, maar dit is niet hetzelfde als de Cyrus Cilinder. Vaak wordt het verhaal gelinkt aan de passage waarin Cyrus beslist om de volkeren en hun heiligdommen terug te sturen naar hun stad. Echter worden alleen maar de specifieke gebieden in de grensregio van Babylonië-Perzië vermeld: Assur, Zamban, Meturnu, Eshnunna, Akkad, Der en Susa.

Cyrus deed dit om de loyaliteit van de verwoeste regio's voor zich te winnen door de tempelbezittingen en bevolking te laten terugkeren. Hierbij gaf hij enkele fondsen om de heropbouw te stimuleren. Zo werd de verwoeste grensregio weer bevolkt en kon het verdedigd worden.

Uit geen enkele bron blijkt dat dit een algemeen programma was. Ook wordt nergens de Judeeërs, Judah of Jeruzalem vermeld.

Antwoord op de vraag: NEE. Cyrus liet wel degelijk heiligdommen en volkeren terugkeren, maar dit was geen algemeen programma. Ook wordt geen enkele keer de Judeeërs vermeld.

15.6 De Cyrus Cilinder en de Witte Revolutie van Iran

In 1967 vond de Witte Revolutie in Iran plaats onder leiding van Shah Mohammad Reza Pahlavi. Volgens hem was de Cyrus Cilinder de eerste verklaring van de rechten van de mens waardoor de cilinder het sleutelsymbool werd van de politieke ideologie van de Shah.

In 1968 vond daarom de Conferentie voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties plaats in Teheran. 1971 werd in Iran het Cyrus-de-Grote-Jaar met als viering 2500 jaar Perzische monarchie. De Achaemenidische periode vormde het model en motto voor de keizerlijke maatschappij van de Shah. Deze werd bijgedragen met een spectaculaire parade aan de tombe van Cyrus in Pasargadae. Het British Museum leende ook de cilinder uit aan Iran en deze werd tentoongesteld. De prinses van Iran gaf de secretaris-generaal van de Verenigde Naties een replica.